

Onderzoeksrapport

TRAINING METHODIEK COMPLEXE SCHEIDINGEN

Student: Mayke den Dekker
Studentnummer: 2085171
Groep: 5017-409
Datum: 27-5-2018
Leerlijn: APV430-440: Afstudeeropdracht
Begeleidend docent: Jaap van den Bosch
Beoordelend docent: Eva Blaauw & Mustapha Aoulad Hadj
Academie voor Sociale Studies 's-Hertogenbosch

Voorwoord

Na bijna vier jaar de opleiding Maatschappelijk Werk en Dienstverlening gevolgd te hebben aan Avans hogeschool was het dan eindelijk tijd voor de afstudeerscriptie. Dit was voor mij het laatste loodje voordat ik aan een nieuw avontuur kan beginnen: een pre-master in Clinical Child, Family and Education Studies aan de Universiteit Utrecht. Om deze reden is ook de keuze gemaakt om een afstudeerscriptie te schrijven over de doelgroep jeugdigen. Tijdens mijn minor Werken in een Gedwongen Kader hoorde ik in een hoorcollege van Siwert Meijer dat Buro 155 de mogelijkheid bood om afstudeerders aan te nemen. Ik heb na de organisatie opgezocht te hebben me meteen aangemeld voor een plekje tussen de andere afstudeerders. Ik voelde me meteen goed bij deze organisatie. Ze wilden hun werkwijze in de methodiek Complexe Scheidingen toetsen, maar omdat de training meerdere doelgroepen betreft konden er 5 opdrachten verdeeld worden over 5 studenten. Ik ben dankbaar dat ik daar één van mocht zijn.

Dit onderzoeksrapport is geschikt voor wie meer wil weten over de methodiek Complexe Scheidingen en hoe Buro 155 deze toepast in hun training. Het rapport is ervoor bestemd om aanbevelingen te doen over de werkwijze van Buro 155. Ook voor (potentiële) opdrachtgevers van Buro 155 is dit rapport interessant. Daarnaast kunnen anderen die meer willen weten over de 'vechtscheiding' en hoe hier als professional mee omgegaan kan worden er baat bij hebben om de scriptie door te lezen. Belangrijk om te melden is de herkomst van de logo's bovenaan de pagina's van deze scriptie. Het Logo van *Buro 155* links bovenaan de pagina is overgenomen van de website van de organisatie – zonder datum-d (<http://www.buro155.nl/>) Copyright 2018, Buro 155. Het *Avans Hogeschool* logo is tevens ook overgenomen van hun website – zonder datum (<http://www.avans.nl/>) Copyright 2018, Avans Hogeschool.

Als laatste wil ik nog mijn dank betuigen aan iedereen die deze scriptie mogelijk heeft gemaakt. Ik heb het naar mijn zin gehad tijdens het doen van dit onderzoek, aangezien ik onderzoek doen enorm interessant vind. Allereerst wil ik Anne Schoenmakers en Kim Leenders bedanken voor deze kans. Behalve dat zij 5 studenten de kans gaven om onderzoek te doen binnen hun organisatie hebben zij veel aandacht besteed aan mijn begeleiding. Naast het geplande uurtje op donderdag waren zij eigenlijk 5 dagen per week beschikbaar voor consult of feedback en werden er regelmatig gesprekken op locatie ingepland om de voortgang en vragen te bespreken. Daarnaast wil ik de respondenten bedanken, omdat zij ondanks de hoge werkdruk (die ik zelf ook mee heb mogen maken tijdens mijn stage in het wijkteam) tijd voor mij hebben gemaakt en mij van veel nuttige inzichten hebben voorzien. Ook wil ik mijn onderzoeksgroepje vanuit Buro 155 bedanken, bestaand uit Vivian, Sanne, Marloes en Renée. Ook buiten kantooruren waren zij beschikbaar voor overleg en we hebben elkaar veel kunnen helpen met de afzonderlijke rapporten. Het was fijn om een groepje gelijkgestemden te hebben! Naast het onderzoeksgroepje wil ik mijn begeleidend docent Jaap van den Bosch bedanken voor de tips en adviezen die ervoor hebben gezorgd dat ik me wat minder onzeker voelde over het eindproduct. Ook wil ik Siwert Meijer bedanken omdat hij mij in contact heeft gebracht met Buro 155 en daarnaast het proces ook nog heeft gevolgd. Ten slotte wil ik mijn moeder, Cynthia den Dekker, bedanken voor het controleren van dit rapport ondanks dat zij net thuis kwam van haar vakantie. Zonder iedereen die hierboven genoemd is was het me niet gelukt, bedankt!

Mayke den Dekker
Aalst, 27 mei 2018

Samenvatting

Dit onderzoeksrapport is opgesteld met de doelstelling om te weten te komen in hoeverre de handvatten uit de training van Buro 155 toegepast worden in de praktijk, om zo te bekijken of de training op inhoud of uitvoering aangepast moet worden. In vervolg daarop was het doel aanbevelingen doen over het aansluiten van de training bij de praktijk. Het uiteindelijke indirecte doel was het verkleinen van de handelingsverlegenheid van professionals in het voorliggend veld, door toetsing en eventuele verbetering van de training die Buro 155 aanbiedt. Om tot dit doel te komen zijn de volgende vragen opgesteld:

Hoofdvraag: In hoeverre draagt de kennis en toepassing van de in de training aangeleerde handvatten bij aan vermindering van handelingsverlegenheid van Sociale Wijkteamprofessionals?

Deelvragen:

- Wat houden de handvatten in?
- Welke handvatten worden adequaat toegepast en welke niet?
- Welke redenen geven professionals voor het niet toepassen van handvatten?
- Wat is het effect van de kennis en toepassing op handelingsverlegenheid?

Om antwoord te geven op deze vragen is er onderzoek gedaan middels literatuurstudie, halfgestructureerde interviews met de vijf getrainde professionals en is er een meetinstrument ontwikkeld dat alle handvatten toetst bij die respondenten. Dit meetinstrument bestaat uit een casus met vragen gericht op het toepassen van de handvatten. Eerst is er onderzoek gedaan naar wat de theorie van Berben (2014), Groenhuijsen (2014) en de Academie voor Praten met kinderen stelt over de handvatten en de uitvoering hiervan. Daarna is verdere onderbouwing van deze bronnen gezocht in andere literatuur. Dit vormde de basis van het meetinstrument. Er zijn verschillende topics opgesteld met één startvraag en mogelijke vervolgvragen om door te vragen. Tijdens het houden van het interview werd na behandelen van de topics de casusbespreking uitgevoerd met hierbij een checklist per handvat. Na het uitwerken van de interviewresultaten zijn deze horizontaal vergeleken en zijn vanuit die analyse alle belangrijke bevindingen beschreven. Op basis van die bevindingen zijn conclusies geformuleerd die antwoord geven op bovenstaande vragen.

Uit de analyse kwam naar voren dat te concluderen is dat er 34 handvatten gebruikt worden in de training van Buro 155. Deze handvatten zijn in dit onderzoek samengetrokken tot 28 handvatten, waarvan 21 handvatten door alle respondenten adequaat toegepast werden in de casusbespreking. Redenen die gegeven worden voor niet toepassen van handvatten rondom het praten met kinderen zijn allereerst dat dit niet binnen het takenpakket van de wijkteamprofessional past. Ook wordt tweemaal als reden genoemd dat de professional het handvat even kwijt was maar dat dit wel een logisch handvat is. Verder komt naar voren dat de professionals het toepassen niet nodig vinden of dat het niet bij de professional als persoon past. Op basis van het gevoel van de professional en op hun handelen in de casuïstiek is te stellen dat de kennis en toepassing van de handvatten inderdaad bijdraagt aan vermindering van handelingsverlegenheid. De professionals geven dit allemaal aan en uiten zich ook allemaal positief over de training en handvatten. Wel hadden sommige respondenten nog suggesties voor verbetering van bepaalde aspecten van de training.

Deze bevindingen betekenen dat Buro 155 op het goede spoor zit met hun training en de methodiek die ze daarin aanleren. Er dient alleen wel rekening gehouden te worden met dat de professionals tijdens interviews wisten dat zij getoetst werden op handvatten en daardoor mogelijk geneigd waren om sociaal wenselijke antwoorden geven. De uitvoering van het onderzoek is echter valide geweest en is dan ook herhaalbaar. Er is gedegen onderzoek gedaan voordat de interviews uitgevoerd zijn en er is een aanbeveling gedaan rondom vervolgonderzoek. Op dit moment is de training nog kort geleden gegeven en is dit nog niet mogelijk, maar voor de toekomst wordt het volgende voorgesteld: door onderzoek te doen in gezinnen waar de methodiek door getrainde professionals toegepast is kan gekeken worden hoe het er in de praktijk aan toegaat. Worden de handvatten echt gebruikt en hoe ervaren de gezinnen dit? Op dit moment is dat nog niet mogelijk omdat de gezinnen op wie de methodiek toegepast is nog middenin die heftige situatie zitten of hier net uit zijn. Belangrijke andere aanbevelingen zijn dan ook: doorgaan met de opbouw en invulling van de training. Hieronder valt het toepassen van de handvatten, de coaching on the job, afwisseling en het gebruik van de deskundigheid van de trainsters. Mogelijke verbeteringen zijn: handvatten rondom inhoudelijke hulpverlening niet aan wijkteamprofessionals leren en benadrukken dat het kind altijd zijn verhaal moet kunnen doen, of er nou zorgen zijn of niet.

Inhoud

Inleiding	1
Hoofdstuk 1: De beroepspraktijk	2
Hoofdstuk 2: Aanleiding	3
Hoofdstuk 3: Analyse	4
Hoofdstuk 4: Hoofdvraag en doelstelling	7
Hoofdstuk 5: De onderzoeksaanpak	9
Hoofdstuk 6: Tijdspad	11
Hoofdstuk 7: Resultaten	12
Hoofdstuk 8: Conclusies	26
Hoofdstuk 9: Discussie	29
Hoofdstuk 10: Reflectie	31
Hoofdstuk 11: Beroepsproduct en meerwaarde	33
Literatuurlijst	34
Bijlage 1: Topiclijst	38
Bijlage 2: Kenmerken respondenten	39
Bijlage 3: Casuïstiek	40
Bijlage 4: Analyseschema	43
Bijlage 5: Folder beroepsproduct	59

Inleiding

In dit onderzoeksrapport worden de resultaten weergegeven van het onderzoek naar de training in de methodiek Complexe Scheidingen die Buro 155 aanbiedt. Gedurende vier maanden is onderzoek gedaan onder de vijf medewerkers van Sociale Wijkteams in de gemeente 's-Hertogenbosch, die getraind zijn rondom de methodiek. Om te toetsen wat het effect van deze methodiek is op handelingsverlegenheid is bekeken in hoeverre de handvatten uit de training zijn blijven hangen - en wat het effect hiervan is geweest op het gevoel van de respondenten over hun handelen. Uiteindelijk is dit rapport opgesteld en is er als beroepsproduct een folder gemaakt die Buro 155 kan gebruiken om hun product te pitchen aan gemeenten.

Het eerste hoofdstuk beschrijft de beroepspraktijk waarbinnen het onderzoek is gedaan. Hierin is de organisatie van de opdrachtgever van het onderzoek beschreven met daarbij ook een beschrijving van de doelgroep van het onderzoek. Hoofdstuk 2 omvat een korte beschrijving van de aanleiding van het onderzoek. Hierna wordt in hoofdstuk 3 een analyse weergegeven, waarin het onderwerp 'complexe scheiding' op drie niveaus geanalyseerd is. In hoofdstuk 4 staan de hoofdvraag, deelvragen en de doelstelling. Hiernaast worden ook de belangrijkste begrippen afgebakend en is er een operationalisering te vinden. Hoofdstuk 5 bestaat uit de onderzoeksaanpak, met daarin de gebruikte onderzoeksmethoden, de analysemethode en een omschrijving van de populatie en steekproef. In hoofdstuk 6 is een tijdspad te vinden, met hierin de planning van de uitvoering van het onderzoek. De resultaten van het onderzoek zijn te vinden in het zevende hoofdstuk. Hier wordt per deelvraag weergegeven welke onderzoeksresultaten uit literatuuronderzoek en/of de interviews zijn gekomen. De uitwerking van deelvraag 1 is ook onderdeel van de operationalisering. De uitwerking van de handvatten is namelijk de leidraad geweest voor het ontwikkelen van het meetinstrument en het uitwerken van interviewvragen. In hoofdstuk 8 staan de conclusies die op basis van de resultaten tot stand gekomen zijn. Deze worden eerst per deelvraag weergegeven, met daaropvolgend een eindconclusie. Het negende hoofdstuk staat in het teken van de discussie van het onderzoek. De uitvoering en resultaten worden daarin ter discussie gesteld, op basis van de pijlers van adequaat onderzoek. Het tiende hoofdstuk bevat een persoonlijke reflectie met daarin een beoordeling van de onderzoekende houding tijdens het onderzoeksproces. Het laatste hoofdstuk bevat de feedback die er op het beroepsproduct is gekomen en de meerwaarde van dit rapport voor de praktijk. Naast alle hoofdstukken bevat dit onderzoeksrapport een literatuurlijst met daarin alle bronnen die voor dit onderzoek gebruikt zijn.

Dit onderzoeksrapport bevat tevens ook vijf bijlagen. De eerste bijlage bevat een schema met alle topics in combinatie met een vaststaande startvraag en mogelijke vervolgvragen. De daaropvolgende bijlage weergeeft een schema rondom de kenmerken van de respondenten, op willekeurige volgorde. De derde bijlage bevat de casuïstiek die als meetinstrument is gebruikt tijdens het bevragen van de respondenten. Bijlage 4 bevat het analyseschema dat is gebruikt om de antwoorden uit de interviews te vergelijken en analyseren. De laatste bijlage bevat beide folders die als beroepsproduct gemaakt zijn. Zowel de eerste als de tweede - verbeterde - folder zijn te vinden.

Belangrijk om te noemen is dat in dit rapport de term 'complexe scheiding' aangehouden wordt. In feite is dit hetzelfde als het beruchte woord 'vechtscheiding'. Maar deze term is in opspraak gekomen door onder andere een rapport van de kinderombudsman. "De term 'vechtscheiding' kent beperkingen. Ouders kunnen zich erdoor gestigmatiseerd voelen, en de term benadrukt de strijd waar men juist het gezamenlijk ouderschap zou willen benadrukken. Veel professionals spreken daarom liever van 'complexe scheidingen' of 'conflictscheidingen'" (Baracs & Vreeburg-Van der Laan, 2014, p. 8). Om deze reden wordt dan ook de term vechtscheiding zo min mogelijk gebruikt in dit rapport.

Hoofdstuk 1: De beroepspraktijk

In dit hoofdstuk is te lezen hoe de organisatie van de opdrachtgever eruit ziet en hoe zij te werk gaan. Ook wordt de doelgroep van het onderzoek besproken in de laatste alinea.

1.1 De organisatie

Buro 155 (z.d.-b) is een kleinschalige organisatie die professionals in de jeugdzorg ondersteunt bij complexe problematiek. De organisatie heeft zich gevestigd in 's-Hertogenbosch. Binnen deze organisatie richt de oprichters zich op het overbrengen van kennis en op het ondersteunen in handelen in complexe jeugdzaken. Hierbij wordt een methodiek gehanteerd die door Jeugdzorg Nederland is ontwikkeld omtrent het omgaan met complexe scheidingssituaties (ook wel vechtscheidingen genoemd). De organisatie is in februari 2017 opgericht door Anne Schoenmakers en Kim Leenders, ex-medewerkers van Bureau Jeugdzorg. De oprichters hadden een visie die zij in hun positie als jeugdbeschermer niet uit konden dragen (Buro 155, z.d.-c; Persoonlijke communicatie, A. Schoenmakers, 28 november 2017).

Buro 155 richt zich op een grote verscheidenheid aan professionals. Zo werken de oprichters samen met detacheringbureau Advizo om professionals in Sociale Wijkteams (SWT) te plaatsen. Het onderdeel 'complexe echtscheidingen' van de diensten van Buro 155 richt zich op een grotere groep professionals. Uit persoonlijke communicatie bleek dat de trainsters scheidingsonderwijs geven aan professionals uit Sociale Wijkteams, de GGD, scholen en eerstelijns hulpverleners. De oprichters hebben deze scholing sinds het opstarten van de organisatie aan ongeveer 200 professionals gegeven, waarbij de tweede groep de training begin dit jaar heeft gevolgd. Hierbij richt Buro 155 hun scholing bewust op professionals in het voorliggend veld. Zelf beamen zij dat wanneer een complexe scheiding in het gedwongen kader terecht komt dat het vaak al te laat is, omdat er dan een hardnekkig patroon is ontstaan binnen de communicatie tussen beide ouders. Op dat punt is de schade voor het kind al te groot. De oprichters van Buro 155 willen het ontstaan van dit patroon voorkomen door middel van scholing van professionals in het voorliggend veld. Door deze scholing moeten de professionals problemen eerder kunnen signaleren en oppakken (K. Leenders, 8 februari 2018).

1.2 De werkwijze

Het trainingstraject – met inzet van de Methodiek Complexe Scheidingen – van Buro 155 bestaat uit 4 onderdelen. Deze scholing heeft de organisatie tot nu toe aan 5 medewerkers van Sociale Wijkteams in 's-Hertogenbosch gegeven. Allereerst vindt er een dagdeel scheidingsonderwijs plaats. Dit is een presentatie waarin informatie wordt gegeven over scheidingen. Er wordt uitgelegd wat de gevolgen zijn van een (complexe) scheiding en wat er wettelijk is bepaald rondom echtscheidingen. Daarna wordt een training gegeven, waarin geoefend wordt met de informatie uit de educatie en waarin de handvatten van de methodiek worden uitgelegd. Volgend op de training is er een module rondom coaching on the job, waar de trainsters bij gesprekken zitten en feedback en tips geven. Ten slotte zijn er intervisiebijeenkomsten waar casussen ingebracht kunnen worden om te leren. Dit alles is erop gericht om deze professionals handvatten te bieden om te leren omgaan met complexe scheidingsproblematiek (Persoonlijke communicatie, A. Schoenmakers & K. Leenders, 28 november 2017).

De aanpak van de methodiek gaat uit van het gezamenlijk betrekken van de ouders bij het kind. Ouders krijgen gezamenlijk informatie over wat een scheiding betekent voor hun kind. De aanpak vraagt van de professional dat hij zich robuust positioneert op de belangen en rechten van een kind en vereist dat ouders gezamenlijk aangesproken worden op hun verantwoordelijkheid van opvoeder zijn. Er wordt gestuurd op een effectievere samenwerking tussen hulpverleners en ouders, waarbij ook *met* het kind gepraat wordt in plaats van *alleen over*. (Berben, 2014; Buro 155, z.d.-a). Op deze inhoud worden de aan de educatie deelnemende professionals dus geschoold.

1.3 Doelgroep

Gekeken naar de doelgroep van dit onderzoek omvat deze de geschoolde medewerkers van de Sociale Wijkteams in 's-Hertogenbosch. Er is onderzoek gedaan naar de training die al heeft plaatsgevonden. Deze doelgroep omvat zoals eerder gesteld 5 medewerkers. Deze medewerkers behoren tot drie van de zes verschillende wijkteams in de gemeente (Persoonlijke communicatie, A. Schoenmakers, 8 februari 2018).

Hoofdstuk 2: Aanleiding

Tijdens de eerste bijeenkomst met de oprichters van Buro 155 werd gesteld dat een complexe scheiding altijd kindermishandeling is. Er zijn op dit moment zo'n 16.000 kinderen in Nederland die in een complexe scheiding terecht zijn gekomen (Persoonlijke communicatie, A. Schoenmakers, 28 november 2017). Ook door de Stichting Kwaliteitsregister Jeugd – ook wel het SKJ – (z.d.) wordt aangegeven dat een kind in de knel raakt bij complexe scheidingen. Hierbij wordt benoemd dat zo'n 10% van de scheidingen (waarbij kinderen betrokken zijn) uitmondt in een complexe scheiding. Er is echter een tekort aan zorgprofessionals die zich specialiseren in begeleiding van kinderen in zo'n situatie. Buro 155 maakt zich sterk voor het scholen van professionals in omgaan met deze problematiek. Omdat Buro 155 nog een jonge organisatie is hebben zij de werkwijze die ze hanteren nog niet uitgebreid kunnen toetsen. De oprichters willen weten of de training voldoende aansluit bij de beroepspraktijk en of deze werkelijk leidt tot minder handelingsverlegenheid (Persoonlijke communicatie, A. Schoenmakers, 15 maart 2018).

Hoofdstuk 3: Analyse

Op 28 november 2017 is er een eerste gesprek gevoerd met Buro 155, waarin besproken is dat Buro 155 nog een jonge organisatie is en dat de oprichters geïnteresseerd zijn in een onderzoek naar de effectiviteit van hun handelen. Met name de inzet van de methodiek Complexe Echtscheiding wilden de oprichters laten toetsen. De wensen van de opdrachtgevers zijn te inventariseren in onderzoeken:

- Wat de sterke en zwakke kanten zijn van het scholingstraject;
- Welke geleerde handvatten de professionals wel inzetten, welke niet en waarom;
- Hoe de medewerkers het scholingstraject ervaren;
- Hoe Buro 155 de scholing of een gedeelte hiervan naar andere organisaties kunnen brengen (Persoonlijke communicatie, A. Schoenmakers & K. Leenders).

De vraag om bovenstaande wensen te onderzoeken is ontstaan na de eerste 'lichting' professionals die de training heeft gevolgd. De aanleiding en vraag vanuit Buro 155 is echter op te splitsen in drie onderwerpen. Zie hiervoor ook figuur 2.1, waarin uitgewerkt wordt wat de belangen zijn van de verschillende betrokken partijen. Deze belangen en de bijbehorende problemen worden in de alinea's hieronder uitgewerkt en geanalyseerd.

Figuur 2.1: Het belang van goede training voor de verschillende betrokkenen

2.1 Buro 155

De directe belanghebbende in dit onderzoek is Buro 155. Buro 155 heeft er belang bij dat hun werkwijze onderzocht wordt. Als dit gedaan wordt kan de werkwijze verbeterd worden en kunnen de sterke kanten ervan wetenschappelijk onderbouwd worden. Juist in het sociaal werk is op dit moment grote vraag naar evidence based practise. Dit houdt in dat werkwijzen en interventies (volgens specifieke criteria) wetenschappelijk onderzocht en onderbouwd zijn (Hermans, 2005). Gezien Buro 155 afhankelijk is van opdrachtgevers zoals de gemeente moet zij de kwaliteit van haar methode aan kunnen tonen. Pijnenburg (2010) stelt dat de vraag naar bewezen kwaliteit (evidence based werk) in de jeugdzorg sterk is gegroeid. Deze vraag naar evidence based werk is daarom ook bij financiers ontstaan. Al eerder wordt aangegeven dat Buro 155 hun diensten ook naar andere organisaties en gemeenten wil brengen, maar om ervoor te zorgen dat de gemeente de meerwaarde van het product inziet – en dit dus ook werkelijk wil inkopen – moet Buro 155 kunnen bewijzen dat het product de moeite waard is.

De vraag komt hiernaast ook voort uit het gegeven dat Buro 155 een nieuwe organisatie is. De organisatie bestaat pas een jaar en doorontwikkeling blijft – net zoals bij de gevestigde grote organisaties – nodig om een plek te verdienen tussen de verschillende aanbieders. Buro 155 is een sociaal agogische organisatie, aangezien zij zich (indirect) bezig houdt met psychosociale hulpverlening. Eén van de kerncompetenties van maatschappelijk werk is het bijdragen aan verspreiding van kennis onder professionals (Boer, 2010). Dit is waar Buro 155 zich voornamelijk mee bezig houdt, maar om deze competentie adequaat uit te voeren is onderzoek naar de beroepspraktijk en de voorwaarden voor beroepsuitoefening nodig. Boer (2010) beschrijft de competentie rondom onderzoek doen voorliggend aan de competentie rondom verspreiding van kennis. Om tot het doel van kennisverspreiding te komen worden de onderzoeken ingezet als middel om tot theoretisch onderbouwde kennis te komen. Quint en Schermer (2008) stellen

rondom sociaal agogische organisaties dat elke organisatie belang heeft bij de kwaliteit van de beroepsuitoefening zo goed mogelijk op orde te hebben. Hierover volgt meer uitleg in de volgende alinea.

Bij kwaliteit van beroepsuitoefening komen drie belangrijke aspecten kijken: methodisch technisch handelen, de houding van professionals en de kwaliteit van de organisatie (Quint & Schermer, 2008). Om te beginnen met het methodisch technisch handelen is dit gericht op de beroepskracht – en in dit geval dus gericht op de medewerker van het Sociale Wijkteam. Dit ligt wat complexer omdat het onderzoek vanuit Buro 155 gedaan wordt, maar het medewerkers van een andere organisatie betreft. De eerste vraag die Quint en Schermer (2008, p. 275) hierbij stellen is: "Is iemand in staat om efficiënt en effectief en met voldoende kennis van zaken in te gaan op de vraag van de klant?". Hier vragen de opdrachtgevers letterlijk naar. Zij willen weten of hun scholing ervoor zorgt dat een medewerker zichzelf kan handhaven in complexe scheidingssituaties. Het middel om tot die vaardigheid te komen is het overbrengen van kennis. Het houdingsaspect – ook wel de attitude – gaat om respectvolle omgang en samenwerking met andere professionals en cliënten (Quint & Schermer, 2008). Dit is met name te herleiden naar de methodiek die Buro 155 hanteert. Al eerder is beschreven dat professionals volgens de methodiek samen met ouders én het kind moeten werken. De vraag hierbij is dus of de medewerkers na de training een verandering in attitude hebben ondergaan en of zij vanuit de door de methodiek vereiste attitude en handvatten handelen. Het laatste aspect dat genoemd wordt is de kwaliteit van de organisatie van de beroepsuitoefening. De eerste twee aspecten hebben voornamelijk betrekking op individueel niveau, waar dit aspect over de organisatie gaat (Quint & Schermer, 2008). Hierbij gaat het om de organisatie van de Sociale Wijkteams, dus dit heeft geen betrekking op dit onderzoek. Wel is hierbij te kijken naar de structuur en systemen in de organisatie van Buro 155 en wat hiervan de invloed is op de effectiviteit van de organisatie – en dus de training (Quint & Schermer, 2008).

2.2 De getrainde medewerkers

Het vraagstuk uit dit onderzoek betreft naast de organisatie zelf ook alle medewerkers van de Sociale Wijkteams die de training hebben gekregen van Buro 155. De kwaliteit van de werkwijze van Buro 155 heeft namelijk direct invloed op het handelen van de professionals in complexe scheidingssituaties. Uit persoonlijke communicatie blijkt dat te veel professionals handelingsverlegen zijn in scheidingssituaties (A. Schoenmakers & K. Leenders, 8 februari 2018). Dit heeft onder andere te maken met de betekenis die professionals aan bepaald gedrag in scheidingen geven. Zoals eerder aangehaald wordt gesteld dat een complexe scheiding altijd kindermishandeling is. Kim Leenders vertelde over de scheidingseducatie dat in een spel 'over de streep' lang niet alle professionals over de streep stapten bij de stelling 'ik vind een vechtscheiding kindermishandeling'. Wel stapten zij over de streep toen gevraagd werd wie handelingsverlegen was in complexe scheidingen (Persoonlijke communicatie, 8 februari 2018). Hieruit blijkt dat professionals dit type kindermishandeling onvoldoende signaleren en niet goed weten hoe hiermee om te gaan.

Ook in een visiedocument over de behandeling van kinderen in complexe scheidingssituaties van Coenen et al. (2007) wordt benadrukt dat professionals in de geestelijke gezondheidszorg last kunnen krijgen van handelingsverlegenheid. De oorzaak hiervan is een gevoel van onmacht en onzekerheid. Deze handelingsverlegenheid is volgens hen te wijten aan een gebrek aan kennis rondom hoe te handelen, maar ook aan de conflictueuze situatie waarin een professional terecht komt. Een bijkomend punt van zorg is dat er niet voldoende onderbouwde juridische kennis is omtrent dit onderwerp. Het is dus belangrijk om te werken aan de theoretische onderlegging van professionals. Als deze deskundigheid er niet is dan blijft de strijd tussen ouders doorgaan en kan deze verergeren. Ook Van Lawick en Vissers (2014) benadrukken dat de medewerker de ouders moet helpen om zicht te krijgen op destructieve patronen. Als dit niet lukt vindt er escalatie plaats. Om de professionalisering in het voorliggend veld – betreffende complexe scheidingsproblematiek – te verhogen is training en educatie nodig. De professionals hebben er belang bij om adequaat te handelen in scheidingssituaties. Ervaring leert dat zaken die (dreigen te) escaleren veel energie vragen van de betrokken professional. Een onderzoek onder 259 jeugdzorgwerkers wees uit dat onder andere een zware caseload met meerdere negatieve ervaringen in het cliëntcontact zorgt voor verminderd welzijn van jeugdzorgwerkers. De mate van welzijn wordt daarbij uitgedrukt in termen van ervaring van kwaliteit van leven, persoonlijke gezondheid, tevredenheid met werk en de afwezigheid van burn-out verschijnselen. In dit onderzoek worden crisiszaken regelmatig genoemd als omstandigheden die de werklust verhogen en het welzijn verlagen (De Swart, 2013). Ook Berben (2014) benadrukt dat de uitvoering van ondertoezichtstellingen in complexe scheidingssituaties tot handelingsverlegenheid leiden. Deze situaties worden volgens haar ervaren als arbeidsintensief en emotioneel belastend, doordat er veel tijd besteed moet worden aan

bemiddeling, juridische procedures en het beantwoorden van onderlinge correspondentie tussen ouders. Dit laatste is met name belastend omdat ouders voortdurend een beroep doen op de hulpverlener om partij te kiezen. Dit zorgt er daardoor weer voor dat de focus op de strijd blijft liggen in plaats van het kind, waardoor het kind in de knel blijft zitten. Hiernaar gekeken is het dus belangrijk dat de professional weet wanneer te handelen (bij welke signalen) en hoe te handelen (middels welke handvatten). Als de professional de zaak goed aanpakt kan escalatie voorkomen of beperkt worden en wordt het professioneel welzijn van de professional niet verminderd.

2.3 De gezinnen in complexe scheiding

Hoewel de training op zichzelf geen invloed heeft op ouders en kinderen die in een complexe scheiding terecht zijn gekomen hebben zij er groot belang bij dat betrokken professionals theoretisch onderlegd zijn om complexe scheidingsproblematiek te tackelen in het voorliggend veld. Al eerder bleek dat complexe scheidingen vroeg aangepakt moeten worden. Dit is belangrijk omdat kinderen van gescheiden ouders een grotere kans hebben op problemen dan kinderen van niet-gescheiden ouders. De problemen waar het daarbij om gaat zijn onder andere emotionele problemen, slechte prestaties op school, problemen in het latere huwelijksleven en een zwakkere band met de biologische vader. Dit gaat dan alleen nog om scheidingen en niet eens om complexe scheidingen. In conflictueuze scheidingen wordt de kans op deze problemen nog groter (Geurts & Sportel, 2015). Kluwer (2013) stelt dat conflictueuze scheidingen zo schadelijk zijn omdat boos en vijandig gedrag van de ouders leidt tot angst, boosheid en spanning bij kinderen. Groenhuijsen (2014) vult dit aan met dat een situatie waarin het kind langdurige stress ondervindt gevolgen heeft voor de ontwikkeling van de hersenen. De spanning tast hierbij hun gevoel van veiligheid en zelfverzekerdheid aan. Ook is het terecht komen in een loyaliteitsconflict – wat gebeurt als ouders hun kinderen in hun strijd inzetten – een onveilige situatie om in op te groeien. Dit is zo omdat kinderen van beide ouders houden. Ze willen aan de verwachtingen van beide ouders voldoen, maar in een complexe scheiding is dit simpelweg niet mogelijk. Hiernaast is er ook nog de voorbeeldrol die ouders aannemen door hun conflicten niet constructief oplossen. Dit is niet gunstig voor de ontwikkeling van communicatievaardigheden van het kind. Hierdoor leert een kind namelijk dat agressief en vijandig gedrag een acceptabele manier is om met conflicten om te gaan. Een laatste direct gevolg van een complexe scheiding is dat kinderen zichzelf de schuld geven van het ouderlijk conflict. Dit heeft invloed op de beleving van eigenwaarde (Kluwer, 2013).

Echter zijn ouders ook slachtoffer van de (v)echtscheiding. Niet alleen het kind verliest iets. De ouder verliest ook onder andere zijn droom op liefde, een vaste metgezel, financiële zekerheid en een gevoel van verbondenheid. Verlies is zo veelomvattend dat dit daarnaast bijna onvermijdelijk ook boosheid oproept. De ouder wil loskomen van de ander en zijn zelfrespect herstellen. Een middel tot dit doel is vechten met de ex-partner. Het is belangrijk dat de ouders gehoord en erkend worden. Zij moeten een plek vinden voor hun pijn. Als ouders hierbij niet ondersteund worden dan heeft dit direct effect op het welzijn van hun kind (Groenhuijsen, 2014). Dit lijden van ouders onder de conflicten met hun ex-partner zorgt op zijn beurt weer voor meer ouderlijke conflicten. Dit komt voornamelijk doordat deze ouders ongelukkig zijn en daardoor verminderd in staat zijn om hun eigen conflictgedrag te veranderen en zo de negatieve spiraal te doorbreken (Kluwer, 2013). Hoewel jeugdzorg zich vooral op het kind richt, heeft het welzijn van de ouders dus indirect ook de aandacht. Er is hieruit op te maken dat gelukkige ouders beter voor hun kinderen kunnen zorgen dan wanneer zij ongelukkig zijn. Als het welzijn van de ouders verbeterd wordt dan verbetert ook het welzijn van het kind. Om de reden dat ouders ook verliezen lijden hebben ook ouders behoefte aan adequate hulp als zij in complexe scheiding dreigen te raken. Of deze specifieke aandacht voor de ouders nu gegeven wordt door de medewerker die de methodiek hanteert is niet relevant. Deze kan hiervoor ook een gespecialiseerde professional inschakelen.

Uit bovenstaande analyse is op te maken dat het belangrijk is dat er een goede aanpak is rondom het scholen van de medewerkers in het voorliggend veld. Samenvattend wil de opdrachtgever hun aanpak toetsen om deze te kunnen onderbouwen naar potentiële opdrachtgevers. Ten tweede is het belangrijk dat medewerkers goed kunnen handelen voor hun eigen persoonlijke- en professioneel welzijn. Ten slotte is het belangrijk om de methode te onderzoeken omdat gezinnen lijden onder de gevolgen van de complexe scheiding. Om te onderzoeken of de training goed aansluit op de praktijk is de onderzoeksvraag gericht op de effectiviteit van de training. Dit is te vertalen naar een sociaal agogisch probleem omdat de complexe scheiding een groeiend fenomeen is. Echter is ook meegenomen dat Buro 155 ook commerciële belangen heeft. Dit blijkt uit dat een van de wensen het uitbreiden van hun werkgebied betreft. Dit is geen probleem, want uit de gevoerde gesprekken is duidelijk geworden dat zij ook werkelijk hun methode willen toetsen en eventueel verbeteren.

Hoofdstuk 4: Hoofdvraag en doelstelling

In dit hoofdstuk wordt de kern van het onderzoek weergegeven. Allereerst is te lezen welke hoofdvraag is opgesteld. Hierna is te vinden met welke doelstelling het onderzoek is gedaan. Daarop volgen de deelvragen die antwoord geven op de hoofdvraag. Na de deelvragen is er een begripsafbakening met daarin definities en toelichting rondom belangrijke onderwerpen te vinden. Ten slotte zijn drie thema's uit de hoofdvraag geoperationaliseerd.

4.1 Hoofdvraag

Na overleg met Buro 155, de groep medestudenten die ook vanuit Buro 155 afstuderen en de afstudeerdocent is de hoofdvraag uitgekomen op:

"In hoeverre draagt de kennis en toepassing van de in de training aangeleerde handvatten bij aan vermindering van handelingsverlegenheid van Sociale Wijkteamprofessionals?"

4.2 Doelstelling

Deze vraag is onderzocht met als doelstelling: *Te weten komen in hoeverre de handvatten toegepast worden in de praktijk en bekijken of de training op inhoud of uitvoering aangepast moet worden. In vervolg daarop is het doel aanbevelingen doen over het aansluiten van de training bij de praktijk. Het uiteindelijke indirecte doel is het verkleinen van de handelingsverlegenheid van professionals in het voorliggend veld, door toetsing en eventuele verbetering van de training.*

4.3 Deelvragen

Om de hoofdvraag te beantwoorden is antwoord gegeven op de volgende deelvragen:

- Wat houden de handvatten in?
- Welke handvatten worden adequaat* toegepast en welke niet?
- Welke redenen geven professionals voor het niet toepassen van handvatten?
- Wat is het effect van de kennis en toepassing van de handvatten op handelingsverlegenheid?

*Adequaat betekent hier conform richtlijnen rondom de uitvoering en het doel van het handvat zoals in de training aangeleerd. De leidraad is wat vanuit de methodiek gesteld wordt over de uitvoering en het effect hiervan

4.4 Begripsafbakening

- SKJ: registratie en accreditatie
Dit is geen begrip uit de hoofdvraag, maar dit is wel een belangrijk begrip in de kader van de training. Tegenwoordig moet iedere jeugdprofessional SKJ geregistreerd zijn. In het geval van de wijkteamprofessionals gaat het om een registratie voor de kamer Jeugd- en gezinsprofessionals. Hierin worden professionals geregistreerd die op Hbo-niveau werkzaam zijn in preventie, jeugdhulp, jeugdbescherming en jeugdreclassering en toegang. Om jezelf te kunnen registreren in deze kamer moet voldaan worden aan de eis dat er een beroepsrelevante opleiding met relevant uitstroomprofiel is gevolgd. Deze registratie is te behouden door middel van het behalen van punten. Deze punten worden behaald door gemiddeld 12 uur aan geaccrediteerde deskundigheidsbevordering te volgen. Dit moet in totaal uitkomen op minimaal 60 uur over vijf jaar). De training die onderzocht is, is SKJ-geaccrediteerd, wat betekent dat een professional hiermee kan verklaren dat hij aan scholing of deskundigheidsbevordering heeft deelgenomen, zodat hij zijn registratie kan behouden (Stichting Kwaliteitsregister Jeugd, 2017).
- Sociale Wijkteamprofessionals
Het onderzoek richt zich op de medewerkers van Sociale Wijkteams in de gemeente 's-Hertogenbosch. Het gaat hierbij om SKJ geregistreerde professionals die in het jeugdgedeelte van het team werken. Deze medewerkers registreren bij complexe problematiek (multiprobleem-huishoudens) en kunnen gespecialiseerde (tweedelijns) hulp indiceren (Gemeente 's-Hertogenbosch, z.d.). Deze wijkteams zijn zoals de naam al zegt, wijkgebonden. Het gaat om 6 wijkteams verspreid over de teams Binnenstad, Rosmalen, West, Noord, Zuid en Maaspoort (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2015).
- De training
De training omvat de door Buro 155 gegeven training in de 'Methodiek Complexe Scheidingen'. Dit is een door de SKJ geaccrediteerde training. Voorafgaand aan de training wordt er scheidingseducatie gegeven, waarop weer voortgeborduurd wordt in de training. In de training wordt de grondhouding van de methodiek toegelicht en wordt de professional

geleerd om de methodiek in de praktijk toe te passen middels handvatten. Zoals in eerdere hoofdstukken beschreven is vindt deze training zijn oorsprong in de Methodiek Complexe Scheidingen die door Jeugdzorg Nederland is ontwikkeld (Buro 155, z.d.-a; Groenhuisen, 2014).

- **Methodiek**
Er wordt vanuit een methodiek gewerkt in de training. Methodisch werken is volgens Snellen (2014) een interactioneel contact tussen hulpverlener en hulpvrager, waarbij problemen fasegewijs opgelost worden, vanuit een specifieke visie.
- **Handvatten**
In dit onderzoek worden handvatten gedefinieerd als interventies die een professional inzet in het contact met ouders, kinderen en betrokken professionals bij complexe scheidingen. Interventies zijn daarbij handelingen die verbonden zijn aan een specifieke methode of methodiek. Nicolassen en Verharen (2011) maken hierbij onderscheid tussen interactionele en probleemgerichte interventies. Interactionele interventies zijn gericht op in contact komen en blijven met de cliënt, zodat een veilige samenwerkingsrelatie gecreëerd kan worden. Probleemgerichte interventies zijn activiteiten die de professional onderneemt om het probleem te beïnvloeden.
- **Complexe scheidingssituaties/vechtscheidingen**
Kim Leenders en Anne Schoenmakers gaven tijdens de eerste bijeenkomst met Buro 155 al aan dat een complexe- of 'vechtscheiding' een situatie is waarin veel strijd tussen de ouders plaatsvindt, waarin kinderen worden ingezet in de strijd en/of waarin kinderen getuige zijn van ruzies en geweld tussen ouders (Persoonlijke communicatie, 28 november 2017). Kormos en Spruijt (2014) geven een aansluitende definitie van een 'vechtscheiding'. Volgens hen zijn dit conflictueuze scheidingssituaties waarin gevochten wordt en geestelijk of fysiek geweld wordt gebruikt tussen de ouders.
- **Handelingsverlegenheid**
In dit onderzoek wordt de volgende definitie van handelingsverlegenheid aangehouden: "Handelingsverlegenheid kan worden gedefinieerd als een situatie waarin een professional aarzelt om te handelen terwijl dit eigenlijk wel zou moeten" (Slump, 2011, p. 1). Een korte simpele definitie die de kern van het begrip – en probleem – weergeeft. Een aanvulling hierop, om het te koppelen aan complexe scheidingen is: *...terwijl dit nodig is om het ontstaan van destructieve communicatiepatronen tussen ouders en dus schade aan betrokken kinderen te voorkomen.*

4.5 Operationalisering

Kennis en toepassing	1. Weet hebben van de handvatten en wat ze inhouden 2. Uitvoeren van de handvatten zoals deze in de training behandeld worden
Handvatten	1. De handvatten rondom kennis hebben van bepaalde onderwerpen en thema's 2. De handvatten rondom specifieke interventies en handelingsvoorschriften
Handelingsverlegenheid	1. Het gevoel van de professional over de handelingsverlegenheid en de mate van handelingsbekwaamheid 2. De mate van (niet) ingrijpen in casuïstiek, waar dit volgens de methodiek nodig is

Tabel 4.1: Operationalisering

Hoofdstuk 5: De onderzoeksaanpak

Er is gebruik gemaakt van meerdere methodes om data te verzamelen. Deze (kwalitatieve) methoden zijn ontleend uit het boek van Van der Donk en Van Lanen (2015). Er is antwoord gegeven op de hoofdvraag (en deelvragen) door:

- De training en scheidingseducatie te bestuderen (deelvraag 1 en 2)
Uitvoering: Dit was de eerste fase in het werkelijke onderzoek. De methodiek, educatie en training zijn doorgelicht en er is beschreven wat de handvatten inhouden. Dit is gedaan door de training te gebruiken en door hier vakliteratuur bij te betrekken. Deze vakliteratuur komt van het internet en uit boeken. Er is gebruik gemaakt van Google Scholar en zoekbank Kaluga en door boeken te gebruiken van Xplora (de schoolmediatheek).

Onderbouwing: Er is voor gekozen om eerst de training en educatie te onderzoeken omdat er anders geen goed beeld is van wat deze inhouden. Swanborn (2015) stelt dat een onderzoeksproject altijd begint met oriëntatie. Dit geldt zowel voor het vooronderzoek als voor het onderzoek zelf. Het is belangrijk om te begrijpen wat er precies wordt behandeld in de training en hoe de handvatten uitgevoerd dienen te worden. Dit is gedaan omdat er dan in een later stadium getoetst kon worden of de handvatten goed toegepast worden. Op deze manier is het meetinstrument ontwikkeld. Het was hierbij dus ook belangrijk om hier andere literatuur bij te betrekken omdat er anders een eenzijdig beeld was ontstaan van hoe deze handvatten uitgevoerd moeten worden. Over het raadplegen van het internet voor bronnen zegt Swanborn: "Volsta nooit met slechts één website te raadplegen. Lijsten van onderzoeksinstellingen, deskundigen of publicaties van één website zijn nooit compleet" (Swanborn, 2015, p. 56). De training is vanuit verschillende hoeken belicht, om tunnelvisie te voorkomen. Gezien is gebleken dat de handvatten niet allemaal (adequaat) toegepast worden, is in de aanbevelingen aangegeven hoe de training hierop aangepast kan worden.

- De getrainde wijkteammedewerkers te interviewen (deelvraag 3 t/m 4)
Uitvoering: De getrainde medewerkers zijn geïnterviewd, en daarbij is gevraagd naar de training en hun ervaring hiervan. "Bevragen houdt in dat je mensen vraagt hoe ze hun eigen gedrag, dat van anderen, of een praktijksituatie waarnemen en ervaren" (Van der Donk & Van Lanen, 2015, p. 142). Dit is gedaan middels halfgestructureerde interviews. De onderwerpen lagen daarbij al vast, maar er was geen specifieke volgorde en vraagstelling. Elk onderwerp – bijvoorbeeld de mening over de handvatten – lag vast in een beginvraag. De daarop volgende vragen lagen niet vast (Baarda, De Goede & Van der Hulst, 2012). De topiclijst is te vinden in bijlage 1. Op deze manier is achterhaald wat de professionals van de training – en om specifiek te zijn de geleerde handvatten – vonden en waarom dit zo was. Om een volledig beeld te krijgen moest eerst wat achtergrondinformatie verkregen worden over de professional zelf. Denk hierbij aan 'hoe staat de professional tegenover complexe scheidingen', 'hoeveel ervaringsjaren heeft de professional in het werken met kinderen en complexe scheidingen' en zelfs 'hoe heeft de medewerker de training ervaren'. Dit zijn belangrijke vragen om uiteindelijk te kunnen beoordelen waarom iemand de handvatten wel of niet toepast. Een overzicht van kenmerken is te vinden in bijlage 2.

Onderbouwing: De kern van het onderzoek was het uitwerken van casuïstiek en deze voorleggen aan de medewerkers (zie hiervoor het volgende punt). Dit omvat echter niet de gehele methode van dataverzameling. Deze casuïstiek is namelijk voorgelegd tijdens het interview. Tijdens dit interview is eerst achtergrondinformatie achterhaald. Een eerste reden om dat te doen is dat de geïnterviewde zo kort geïntroduceerd werd. Bij onderzoek heeft de uitvoerder altijd te maken met verschillende variabelen en dit neemt toe als er onderzoek gedaan wordt naar mensen en hun gedrag. In een interview wordt eerst een introductie gegeven en wordt daarna pas overgegaan naar de inhoudelijke vragen. Het is namelijk raadzaam om te weten wie een onderzoeker precies interviewt. Zo worden factoren die mogelijk van invloed zijn op het antwoord eerst besproken. Hierbij is te denken aan persoonsgegevens als geslacht, geboortedatum, werkervaring en leefsituatie (Baarda, De Goede & Van der Hulst, 2012). Een voorbeeld van waarom dit laatste zo belangrijk is, is dat een gescheiden professional een ander beeld van complexe scheidingen kan hebben dan een getrouwde professional. Baarda, De Goede en Van der Hulst (2012) stellen daarnaast dat de keuze voor een ongestructureerd interview verstandig is als de interviewer te maken kan krijgen met onverwachte zaken en antwoorden waarop

doorgevraagd moet worden. Dit paste bij dit onderzoek, omdat het te maken had met professionals met hun eigen overtuigingen en referentiekaders. Als de casus direct voorgelegd was zonder de professional kort te leren kennen dan konden de antwoorden niet goed in de context geplaatst worden. Op die manier zou tijdens de casusbespreking veel doorgevraagd moeten worden en dat had af kunnen doen aan de manier waarop deze bespreking ingevuld was. Zie voor meer hierover het volgende punt.

- De medewerkers tijdens het interview casuïstiek voor te leggen waarin de handvatten van de training terugkomen (deelvraag 3 t/m 4)
Uitvoering: Tijdens de interviews met de medewerkers is gebruik gemaakt van drie uitgewerkte casussen die aan de geïnterviewde voorgelegd zijn. Deze casussen met vragen zijn te vinden in bijlage 3. De casuïstiek bevatte fictieve – maar wel op waarheid gebaseerde – situaties waarin ouders in een complexe echtscheiding (dreigden te) komen. Er werd steeds een ontwikkeling in de casus voorgelegd waar de mogelijkheid was om een handvat of meerdere handvatten toe te passen. Aan de hand van het antwoord van de professional is getoetst of dit handvat goed toegepast werd. Hier werd ruimte gelaten voor de professional om toe te lichten waarom. Dit is genoteerd. Achteraf zijn bij niet toegepaste handvatten de genomen stappen doorgelopen met de professional en is toegelicht toe om welk handvat het ging. Er is daarbij doorgevraagd op waarom de professional het handvat niet toe heeft gepast.

Onderbouwing: Door de medewerker casuïstiek voor te leggen konden alle handvatten beheerst getoetst worden. Deze interviewvorm is afgeleid uit de casestudy, zoals beschreven door Engbersen en Voogd (2013). Zij dragen de casestudy aan als retorisch-narratieve manier van naar casussen kijken. Een professional werkt een door hem behandelde casus uit en bestudeert deze om hier lering uit te trekken. “Een goede case-study is een gevalsbeschrijving waarop een sociaal werker goed gemotiveerd en beargumenteerd een interventie kan baseren” (Engbersen & Voogd, 2013, p. 84). In dit geval is ervoor gekozen om de casestudy naar de tegenwoordige tijd te halen. Er is een drietal casussen compleet uitgewerkt, inclusief uitkomsten van verschillende handelingsmogelijkheden. Deze zijn stukje bij beetje voorgelegd en de geïnterviewde werd steeds gevraagd om zijn interventie. Engbersen en Voogd (2013) zeggen hierbij dat een maatschappelijk werker eerder opgedane kennis gebruikt in nieuwe casussen. Dat is dan ook wat hier uitgelokt werd, dat de bevraagden de geleerde handvatten toepassen op deze casus. Vooraf is kort toegelicht waarom de casuïstiek voorgelegd is – omdat de handvatten getoetst moesten worden. Achteraf zijn de niet-toegepaste handvatten nog eens kort doorgenomen om de beweegredenen te achterhalen. Hier is voor gekozen omdat zo naar voren kwam of het niet inzetten van het handvat een duurzaam patroon is of situatiegebonden was. Er was daarbij ruimte om de beweegredenen toe te lichten, want op die manier werd de derde deelvraag beantwoord.

In het onderzoek staan de populatie en steekproef gelijk aan elkaar, wat eigenlijk betekent dat er geen steekproef is. De populatie is de hoeveelheid getrainde medewerkers van de sociale wijkteams. Er is naar gestreefd om alle getrainde medewerkers (5 in totaal) te interviewen. Zo konden het beste aanbevelingen gedaan worden over de training, aangezien dit het einddoel was. Dat het een kleine groep is heeft voordelen en nadelen. Allereerst is het een voordeel omdat alle leden van de populatie geïnterviewd konden worden. De uitkomsten hoeven op deze manier niet generaliseerbaar te zijn, want de gehele betreffende groep is aan bod gekomen. Een ander voordeel van een beperkte populatie is dat er diepte-interviews gehouden konden worden. Dit soort interviews kosten tijd om uit te werken, maar geven wel een goed beeld van de belevingen en motieven van de respondenten. Omdat de groep zo klein is was er tijd hiervoor (Verhoeven, 2011). Het uiteindelijke doel rondom aanbevelingen doen werd bereikt door een kleine steekproef. De reden hiervoor is dat dit de enige beschikbare respondenten waren.

De resultaten uit het onderzoek zijn geanalyseerd middels horizontale vergelijking. De antwoorden van de respondenten zijn schematisch weergegeven om in één oogopslag te kunnen zien wat er opvalt in de antwoorden (Van der Donk & Van Lanen, 2015). Dit schema is terug te vinden in bijlage 4. De uitkomsten van het onderzoek – en de aanbevelingen in het bijzonder – worden gebruikt om de training waar nodig aan te passen zodat de toekomstige trainees de handvatten adequaat kunnen toepassen. Generaliseerbaarheid is volgens Verhoeven (2011) geen onderzoeksdoel bij kwalitatief onderzoek. Er is daarom gekozen om de groep respondenten klein te houden en de diepte in te gaan met de interviews. Het was mogelijk om een vergelijkend onderzoek te doen, maar dat is hier niet gedaan. Op deze manier was er de ruimte om meer variabelen te onderzoeken die invloed konden hebben op het toepassen van de handvatten.

Hoofdstuk 6: Tijdspad

In dit hoofdstuk is de persoonlijke planning te vinden. Hierin wordt aangegeven aan welke onderdelen op welke data gepland stonden (schema 5.1).

Fase	Onderdeel	Verwachte startdatum	Verwachte einddatum
2 Onderzoeksplan	Feedback verwerken	15-3/week 6	20-3/week 7
	Benaderen respondenten	15-3/week 6	17-3/week 6
3 Dataverzameling	Literatuuronderzoek deelvraag 1 en 2	20-3/week 7	24-3/week 8
	Operationalisering van deelvragen	26-3/week 8	28-3/week 8
	Ontwikkeling meetinstrumenten	30-3/week 8	4-4/week 9
	Uitvoering interviews	9-4/week 10	20-4/week 1
4 Data-analyse	Uitwerking literatuuronderzoek	16-4/week 1	20-4/week 1
	Ordenen data	23-4/week 2	25-4/week 2
	Analyse van data	27-4/week 2	3-5/week 3
	Databeschrijving per deelvraag	3-5/week 3	6-5/week 3
5 Rapportage	Context van het onderzoek	7-5/week 3a*	7-5/week 3a*
	Fase 2 , 3 en 4 waar nodig aanvullen	7-5/week 3a*	7-5/week 3a*
	Per deelvraag deelconclusies	9-5/week 3a*	11-5/week 3a*
	Eindconclusie	11-5/week 3a*	13-5/week 3a*
	Discussie (kwaliteitscriteria)	15-5/week 4	15-5/week 4
	Aanbevelingen	15-5/week 4	16-5/week 4
	Samenvatting	16-5/week 4	16-5/week 4
	Inleiding	16-5/week 4	16-5/week 4
Reflectie	Reflectie schrijven over het onderzoeksproces	18-5/week 4	18-5/week 4
Beroepsproduct	Bepalen welk product en dit product ontwikkelen	21-5/week 5	25-5/week 5
Inleveren verslag	Compleet maken verslag, laatste check op spelling en inleveren	25-5/week 6	28-5/week 6 voor 12.00 u

Tabel 5.1: Planning

De begindata waren niet bindend, maar de einddata waren dit wel. Er is naar gestreefd om alle onderdelen voor of óp de einddatum af te hebben. Als een onderdeel eerder klaar was dan werd het volgende onderdeel uitgewerkt om zo vroeg mogelijk klaar te zijn met het onderzoek. Op deze manier is ruimte gecreëerd in de planning.

* aanduiding zoals deze in het schoolrooster te vinden was.

Hoofdstuk 7: Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten per deelvraag weergegeven. Allereerst is wat achtergrondinformatie te vinden om verdere resultaten in hun context te plaatsen. Hierna wordt in elke paragraaf per deelvraag beschreven wat te vinden is in de theorie van Groenhuijsen (2014), Berben (2014) en de Academie voor Praten met Kinderen en daarnaast wat andere literatuur zegt. Daarna wordt weergegeven wat de respondenten over het betreffende onderwerp hebben gezegd.

7.1 Werken met complexe scheidingen

Alle respondenten vinden het werken met complexe scheidingen een uitdaging en/of lastig. Vier van de vijf geven hiervoor de reden dat een professional constant neutraal moet blijven in de strijd tussen ouders. Dit kost volgens hen veel energie.

7.2 Wat houden de handvatten in?

In deze alinea wordt antwoord gegeven op de deelvraag 'Wat houden de handvatten in?'. Uit persoonlijke communicatie blijkt dat de trainsters van Buro 155 de handvatten uit de methodiek complexe echtscheidingen aanhouden zoals geschreven door Berben (2014) en Groenhuijsen (2014). Zij vullen dit aan met handvatten van de Academie voor Praten met Kinderen (A. Schoenmakers, 15 maart 2018). Deze handvatten zijn op te delen onder de categorieën: gesprekken worden met het kind gevoerd (7.2.1), het ontwikkelingsperspectief (7.2.2), achterhalen van de mening van het kind (7.2.3), gesprekstypen in contact met kinderen (7.2.4), houdingsaspecten in gesprek met kinderen (7.2.5), communicatieaspecten in gesprek met kinderen (7.2.6), inhoud van het gesprek met kinderen (7.2.7) en contact met ouders (7.2.8). In de volgende subparagrafen wordt de gevonden informatie per categorie weergegeven. Eerst wordt het handvat vanuit de bron van herkomst toegelicht en daarna wordt andere literatuur gebruikt om deze te onderbouwen.

7.2.1 Gesprekken worden met het kind (dat kan meepraten) gevoerd

Berben (2014) stelt dat er meer met het kind gepraat moet worden, in plaats van alleen maar over het kind. Dit heeft geresulteerd in handvatten rondom praten met het kind.

Jeugdige een stem geven

Berben (2014, p. 17) zegt dat *de jeugdige altijd een stem moet krijgen in het hulpverleningsproces*:

Binnen de methodiek geeft de jeugdbeschermer de jeugdige expliciet de ruimte om zonder de ouders zijn eigen verhaal te vertellen. Dit gebeurt in individuele sessies of gesprekken met de jeugdige. De invulling daarvan is afhankelijk van de leeftijd, (cognitief) niveau en emotionele stabiliteit van de jeugdige.

Als de leeftijd van het kind toelaat dat het kind mee kan praten wordt dit altijd gedaan. Berben (2014) zegt dat een kind gemiddeld gezien vanaf 4 jaar mee kan praten. De professional maakt de inschatting en als het kind inderdaad mee kan praten wordt er een individueel gesprek gevoerd waarin het kind vrij is om zijn verhaal te doen. Kinderen zijn deskundig. Professionals dienen dan ook overtuigd te zijn van dat het kind iets te vertellen heeft. De professional moet alleen wel de voorwaarden scheppen voor het kind om te kunnen vertellen. Hierbij is te denken aan veiligheid en begrip (Kappen, 2007).

Helpen met begrijpen van de situatie

Tijdens het gesprek met de jeugdige wordt het kind ook *geholpen met het beter begrijpen van de situatie* zodat er orde geschept kan worden in de chaos. Berben (2014) stelt hierover dat de jeugdbeschermer de jeugdige moet helpen om de situatie te leren begrijpen zodat hij ermee om leert gaan en sterker kan worden.

De professional geeft het kind uitleg over wat er gebeurt en beantwoordt vragen die het kind heeft over de situatie. De professional maakt hier tijd voor vrij zodat kinderen die geen vragen stellen toch de benodigde aandacht krijgen. Kinderen kunnen een scheiding op rationeel niveau wel begrijpen, maar op emotioneel niveau verwerker is lastiger (Van Leeuwen, 2017).

Belevingen en wensen van het kind meenemen

Tijdens het gesprek met het kind worden *de belevingen en wensen van het kind meegenomen* zodat het kind zich ook serieus genomen voelt. Dit noemt Berben (2014) als belangrijk omdat enerzijds goed ingeschat kan worden wat het effect van de scheiding op het kind is, maar anderzijds omdat het kind serieus genomen moet worden zodat doorontwikkeling van de autonomie plaats kan vinden.

De professional moet het kind vragen naar zijn gevoelens, wensen en betekenisgeving in de situatie. Deze worden opgeschreven en worden teruggehaald en herhaald wanneer nodig. Op het moment dat ouders hieraan voorbij gaan worden ze hieraan herinnerd door de professional (Kormos & Spruijt, 2014).

7.2.2 Het ontwikkelingsperspectief

Berben (2014) stelt dat een scheiding gepaard gaat met veranderingen, waardoor een kind te maken krijgt met extra ontwikkelingstaken gericht op verwerking en rouw. Het is daarom belangrijk om extra aandacht te besteden aan dit veranderingsproces.

Intrinsieke motivatie uit het kind halen

De *intrinsieke motivatie van de ouders komt uit het kind*. Berben (2014) beschrijft het belang van werken aan motivatie als belangrijk onderdeel in het veranderingsproces. Motivational Congruence zoals Jagt en Jagt (2015) dit beschrijven is hierbij leidraad. Ouders willen over het algemeen dat het goed gaat met hun kind, dus zal het kind een bron van intrinsieke motivatie moeten zijn.

De professional geeft ouders middels scheidingseducatie inzicht in wat een scheiding met kinderen doet, als poging om ouders te motiveren. Berben (2014) stelt hierbij zelfs dat tijdens gesprekken waar het kind niet bij is een foto van het kind op tafel gezet moet worden. Op deze manier wordt geprobeerd om het kind niet uit het oog te verliezen, ook als het er niet is. Het is belangrijk om op zoek te gaan naar het gezamenlijk belang van ouders, en het belang van het kind is het gezamenlijk belang van ouders. De vraag is hier of ouders over bepaalde onderwerpen rondom het kind wél hetzelfde denken, zoals over school, hobby of zorg (Boeser, Sondorp & Van Montfoort, 2017).

Scheidingseducatie geven

De professional geeft *scheidingseducatie aan beide ouders*. Berben (2014) stelt dat dit belangrijk is omdat dit ouders inzicht geeft in de betekenis van een scheiding en de gevolgen van hun strijd voor kinderen. Ook wordt hierbij het rouwproces dat iedereen doormaakt en de wensen van hun kinderen belicht, evenals hoe ouders hun kinderen kunnen ondersteunen.

De professional maakt hier apart tijd voor vrij. Tijdens een bijeenkomst krijgen ouders een presentatie met informatie en filmpjes waarin uitgelegd en weergegeven wordt wat een scheiding met een kind doet (Persoonlijke communicatie, K. Leenders, 8 februari 2018). Voorlichting en educatie zijn belangrijk omdat ouders zich zo bewust kunnen worden van wat de strijd voor impact heeft op hun kind. De professional dient hierbij wel te waken voor dat hij beledigend overkomt, door de ander in zijn waarde te laten (Boeser, Sondorp & Van Montfoort, 2017).

7.2.3 Achterhalen van de mening van het kind

In deze categorie is met name te lezen dat de professional rekening moet houden met bepaalde aspecten. Dit zijn vooral zaken die hij in zijn achterhoofd dient te houden. Deze categorie aan handvatten is met name ontleend vanuit het theoretisch fundament van Groenhuijsen (2014).

Loyaliteit en taalgebruik

Het is belangrijk om te *weten dat loyaliteit ervoor zorgt dat kinderen taal gebruiken om hun gevoelens te verhuilen*. Met name als het gesprek bij één ouder (thuis) gevoerd wordt dan kan het kind dingen gaan vertellen die helemaal niet kloppen (Berben, 2014). Groenhuijsen (2014) vult dit aan met dat kinderen in loyaliteitsgevoelige zaken taal gebruiken om niet te hoeven zeggen wat ze vinden. Het voorbeeld dat zij hierbij noemt is een kind dat zegt niet bij papa te willen slapen omdat het bed niet goed slaapt, terwijl het eigenlijk vindt dat er te veel veranderingen zijn op dat moment.

Driesen (2011) beaamt dat kinderen tot en met 12 jaar hun gevoelens als angst, verdriet en boosheid verbergen. Dit omdat kinderen van deze leeftijd gemakkelijk verstrikt raken in de ouderlijke conflicten. De professional moet daarom kennis hebben van het concept van loyaliteit en vraagt door op wat het kind zegt. Hij zoekt naar verbanden en geeft het kind de kans om zonder zijn ouders erbij te praten.

Kennis van afweer

De professional hoort hiernaast te *weten dat kinderen in complexe scheiding in afweer zijn*. Kinderen passen zich aan en willen compromissen vinden om conflicten te voorkomen. Beschreven wordt hoe een kind probeert om de schade te beperken door steeds de middenweg te zoeken. De professional moet hier rekening mee houden, zonder dat hij de mening van het kind (en dus de verkapte versie hiervan) verwerpt. Dit is het startpunt om vervolgens de werkelijke betekenis te achterhalen en te begrijpen (Groenhuijsen, 2014).

Ook Van Leeuwen (2017) stelt dat met name kinderen oudere basisschoolkinderen zich zorgen maken om hun ouders en deze ook graag tevreden willen stellen. De professional dient door te pakken op deze gedragingen van het kind. Hij vraagt door naar de belevingen en wensen en spiegelt wat het kind zegt. Ook hier zorgt hij ervoor dat hij het kind apart van de ouders spreekt. Hij houdt in zijn achterhoofd dat het kind in afweer is en probeert altijd te achterhalen wat de werkelijke betekenis is van wat het kind zegt (Groenhuijsen, 2014).

Beïnvloedbaarheid van kinderen

De professional *houdt rekening met dat kinderen beïnvloedbaar zijn* en dat zij gemakkelijk dingen van hun ouders aannemen omdat ze op die manier leren. Kinderen zijn van nature beïnvloedbaar. Dit is positief omdat zij op die manier opgevoed kunnen worden. (Groenhuijsen, 2014).

Suggestibiliteit – en dus beïnvloeding – van kinderen heeft te maken met de positie van volwassenen. Uit onderzoek is gebleken dat de leeftijd van de gever van informatie direct verband houdt met de mate van invloed die de informatie heeft op het kind. In dat onderzoek hoefde het niet eens een ouder te zijn. Dit komt doordat kinderen geneigd zijn om zich aan te passen aan volwassenen omdat ze daar sterk afhankelijk van zijn. Het kind past zich aan naar aanleiding van wat de volwassene volgens het kind wil (Ceci, Ross & Toglia, 1987; Roose, 2003). Op het moment dat kinderen negatief beïnvloed worden door hun ouders wordt dit echter een probleem. De professional is alert op uitspraken en gedragingen van het kind die hierop wijzen. Hij kijkt hier met name naar negatieve uitspraken naar één ouder toe en uitspraken die het kind niet zelf had kunnen bedenken (Groenhuijsen, 2014).

Waarheid bevinden omtrent gevoelens

Het is van belang dat de professional met kinderen praat om de *waarheid te vinden als het gaat om de gevoelens van deze kinderen*. Zoals in eerdere beschrijvingen te lezen is verbloemen kinderen hun gevoelens en lasten als het gaat om de scheiding. Groenhuijsen (2014) stelt dat een professional op zoek moet gaan naar de waarheid van het kind, zonder de kleur die deze waarheid krijgt door loyaliteitsconflicten of beïnvloeding van ouders.

Hier komt het gesprek met het kind weer terug. De professional heeft kennis van de ontwikkelingsstadien en –stadia zodat hij weet hoe om te gaan met het kind.

Hij kijkt naar lichaamstaal en let op discrepanties zodat hier (later) op ingehaakt kan worden. De professional stelt zo veel mogelijk open- en gerichte vragen en dus geen vragen waarop ja, nee, leuk of stom geantwoord kan worden (Kappen, 2007). Kappen (2007, p. 57) zegt hierover: "Luisteren, het kind op zijn gemak stellen, en ruimte geven zijn essentiële aspecten in een gesprek. (...) Als je de ander het gevoel kunt geven dat hij begrepen wordt, komt zijn eigen maatwerk aan hulp vanzelf naar boven".

Zichtbaarheid van zorgsignalen

Belangrijk is ook om te weten dat bij kinderen in complexe scheidingen *zorgsignalen vaak niet direct zichtbaar zijn*. Juist het ontbreken van zorgsignalen kan een zorg zijn. Bij het opleggen van een ondertoezichtstelling wordt gekeken naar 'kindsignalen'. Bij complexe scheidingen komt het echter voor dat kinderen (achteraf gezien) te lang onbeschermd in een risicovolle situatie verbleven. De reden hiervan is al eerder terug te vinden – namelijk dat kinderen in afweer verkeren. Zij passen zich aan en zoeken compromissen om conflict te voorkomen. Het gedrag wordt aangepast terwijl de ontwikkeling wel degelijk bedreigd wordt (Groenhuijsen, 2014).

Op het moment dat er geen of weinig zorgsignalen zijn blijft de professional aandacht geven aan het kind en zijn wensen en belevingen. Hij houdt dit in gedachten en is hierover transparant naar ouders. Om te kunnen vertellen dat het thuis ongelukkig is moet het kind angst, loyaliteit en schaamte opzij zetten. Dit is veel gevraagd van een kind (Wolzak, 2009).

7.2.4 Gesprekstypen met kinderen in complexe scheidingssituaties

Baarda (2012) geeft aan dat het gesprek aangaan over lastige of gevoelige onderwerpen als lastig wordt ervaren door professionals. Om te voorkomen dat een gesprek stroef verloopt kan de volwassene bepaalde technieken en vaardigheden inzetten.

Preventieve boodschap

De *preventieve boodschap* dient ervoor om het kind op de hoogte te brengen van iets dat te gebeuren staat, zodat het kind zich hierop kan voorbereiden. Als er een verandering of belangrijke gebeurtenis aan komt dan brengt de professional het kind hiervan op de hoogte. Ook leert hij ouders om dit te doen, zodat het kind hierop kan anticiperen (Groenhuijsen, 2014).

"Zeker wanneer je ingrijpende maatregelen moet aankondigen, is het van groot belang dat je uitlegt waarom dat nodig is en wat jij daarmee wilt bereiken voor het kind. Geef daarbij ook altijd ruimte voor vragen en emoties van het kind" (Academie voor Praten met Kinderen, 2017, 2 oktober).

Troost en geruststelling bieden

Troost en geruststelling bieden aan het kind is belangrijk om een gevoel van overspoeld zijn worden te voorkomen. Dit doet de professional door aan te geven de situatie te overzien. Als het kind het gevoel heeft dat niemand de situatie overziet dan voelt het zich onveilig (Groenhuijsen, 2014).

Kinderen die getuige zijn geweest van dat hun ouders tegen elkaar tekeer gaan hebben daar veel last van. Vooral als de conflicten over de kinderen zelf gaan voelen ze zich angstig, ongerust en vaak zelfs verantwoordelijk voor deze conflicten (Kormos & Spruijt, 2014). Door negatieve gevoelens met het kind te bespreken en het kind zijn hart uit te laten storten kan het kind leren dat geen sprake is van schuld (Hellendoorn, Sleeboom & Vijfeijken, 2010).

Uitleg geven

Het kind *uitleg geven over wat er aan de hand is*, is ook belangrijk om te voorkomen dat het kind de situatie erger maakt in zijn hoofd én om het te leren dat er gepraat mag worden. De fantasie van een onwetend kind is vaak nog erger dan de werkelijkheid. Ook als het kind niet helemaal begrijpt wat er gezegd wordt kan het leren dat er over de situatie gepraat mag worden (Groenhuijsen, 2014).

Kinderen kunnen bijvoorbeeld het gevoel hebben dat de scheiding hun schuld is. Dit moet ondervangen worden door duidelijk te zijn over wat er precies aan de hand is (Hellendoorn, Sleeboom & Van de Vijfeijken, 2010).

Luisteren

Luisteren is een gesprekstype met de functie dat het kind zich gehoord voelt en het gevoel heeft dat zijn mening meetelt. Tevens ervaart het kind rechtvaardigheid, omdat het kind ervaart dat zijn belevingen en wensen invloed hebben (Groenhuijsen, 2014).

Het is belangrijk om met een kind in gesprek te gaan over hoe het voor hem is om mee te maken wat hij meemaakt. Er moet gesproken worden over welke emoties daarbij komen kijken en hoe belastend deze emoties ervaren worden. De professional laat het kind vertellen waar hij wakker van ligt, waar het kind zich schuldig over voelt en wat er juist goed gaat thuis en van welke dingen hij blij of juist verdrietig wordt. Door op de beleving door te vragen voelt het kind zich gezien en gehoord (Academie voor Praten met Kinderen, 2017, 9 mei).

Helpen met begrijpen van gevoelens

De professional moet kunnen *helpen bij het begrijpen van gevoelens* van het kind door deze te accepteren. Zo kan het kind er zelf ook beter mee omgaan (Groenhuijsen, 2014).

Dit helpen doet de professional door te spiegelen in nieuwe woorden. Op deze manier krijgt het kind te ruimte om nieuwe verbanden te leggen en zichzelf beter te begrijpen. Gordon (2010) stelt dat volwassenen een kind moeten accepteren en dit moeten vertellen en uitstralen naar het kind. Dit kan zowel verbaal, met woorden, als non-verbaal met houding en gezichtsuitdrukking. Door deze acceptatie te tonen kan een kind zicht krijgen op zichzelf.

Kind beschouwen als informant

De professional *beschouwt het kind als zijn informant*. Hij neemt de stem van het kind mee in gesprekken met ouders. De professional spreekt het kind apart van ouders en luistert naar wat gezegd wordt. Onder wat hij meeneemt naar ouders valt informatie over hoe het gaat met het kind, wat het kind wenst en hoe beide ouders het kind de benodigde ruimte kunnen geven (Groenhuijsen, 2014).

Ook Anthonijsz, Spruijt en Zwikker (2017) stellen dat het belangrijk is dat de jeugdige als informant gezien moet worden. Door de jeugdige te horen en dit mee te nemen naar ouders kan dit dienen als middel om ouders bewust te maken van hun gedrag.

7.2.5 Houdingsaspecten in het gesprek met kinderen

Behalve specifieke contactgerichte handvatten zijn er ook handvatten over de setting waarin het gesprek plaats dient te vinden en wat voor soort vragen er gesteld dienen te worden. Deze handvatten worden in deze subparagraaf besproken.

Vertrouwde omgeving

De professional zoekt een omgeving die vertrouwd is voor het kind. Op deze manier kan een band opgebouwd worden met het kind in een vertrouwde omgeving. (Berben, 2014).

Het eerste gesprek vindt in ieder geval bij voorkeur de afspraak plaats in het huis van de verzorgende ouder. De afspraak hierna zou dan plaats kunnen vinden bij de andere ouder zodat beide leefsituaties in kaart gebracht kunnen worden. Als hierna bij ouders thuis niet (meer) mogelijk is kan het kantoor gekozen worden als veilige neutrale omgeving (Berben, 2014). Addink, Bartelink, De Baat, Ten Berge, Van Rossum en Vinke (2012) beamen dat het eerste gesprek met kinderen in een vertrouwde omgeving dient te zijn. Behalve veiligheid voor het kind zorgt dit ook voor observatiegegevens die de professional meteen kan verzamelen.

Aansluiten bij activiteit

Ook is het belangrijk dat de professional aansluit bij waar het kind mee bezig is, bijvoorbeeld bij een spel of het maken van een tekening. Spelen reduceert spanning (Academie voor Praten met Kinderen, 2016, 15 februari). Baarda (2012) stelt dat een professional door een spelletje te spelen met een kind al veel te weten kunt komen over hoe het kind denkt. Hierom is het belangrijk om hierbij aan te sluiten.

De professional laat het kind kiezen voor wat hij wil doen en creëert hier ook mogelijkheden voor. Hij zorgt dat het kind activiteiten kan ondernemen zoals tekenen of een spel doen en sluit aan als het kind hiermee bezig is. Kinderen willen juist praten terwijl de volwassene iets aan het doen is. Dan kunnen zij bewegen en is de volwassene niet zo zeer op het kind gericht. Door een activiteit te ondernemen kan het kind beter over het probleem praten (Delfos, 2005; Kappen, 2007).

Kind op zijn gemak stellen met afwisseling vragen

Het is van belang dat het kind op zijn gemak gesteld wordt. De professional kiest een vorm van vraagstelling die niet bedreigend of spannend voelt voor het kind. Ook moet de professional afwisselen in gesloten en open vragen in het contact met het kind. Een voorbeeld is vragen wat een kind later wil worden, om te achterhalen hoe het kind zijn toekomst ziet (Groenhuijsen, 2014).

De professional begint het gesprek met indirecte vragen over bijvoorbeeld school of familie. Door eerst te vragen hoe het op school gaat is dit geen bedreigende vraag, maar hier kan wel uitgehaald worden hoe het met de ontwikkelingstaken gaat. Baarda (2012) zegt ook dat de vragen een combinatie van gesloten en open vragen moet zijn. Gesloten vragen zijn aan het begin prettig om het ijs te breken. Open vragen zijn vaak moeilijker te beantwoorden omdat ze zo breed zijn. Vooral met jonge kinderen is dit belangrijk omdat professionals geneigd zijn veel gesloten vragen te stellen. Dit resulteert er dan in dat het kind gestuurd wordt (Academie voor Praten met Kinderen, 2016, 15 februari).

Op ooghoogte zitten

Het is voor het kind het prettigst als de professional op dezelfde ooghoogte als het kind gaat zitten (Groenhuijsen, 2014). Op gelijke ooghoogte zitten stimuleert een gelijkwaardige uitwisseling van informatie (Delfos, 2005).

Baarda (2012) geeft aan dat het belangrijk is om op ooghoogte te komen met het kind. De professional doet dit door samen op de grond of aan een laag tafeltje te gaan zitten als het gaat om een jong kind.

Letten op non-verbale signalen

Tijdens het gesprek let de professional op non-verbale signalen. Dit is met name belangrijk om zo de werkelijke mening van het kind te kunnen achterhalen (Groenhuijsen, 2014).

De professional heeft kennis van lichaamstaal en de betekenis van gedragingen van kinderen. Om de boodschap van het kind te kunnen ontcijferen zonder deze in te vullen moet je goed op de non-verbale signalen letten en deze vervolgens toetsen bij het kind. Geef aan wat je ziet en vraag of jouw interpretatie klopt (Baarda, 2012).

7.2.6 Communicatieaspecten in gesprek met kinderen

Ook zijn er nog drie handvatten rondom de communicatieaspecten in gesprek met kinderen. Deze handvatten rondom gebruik van taal, invullen en het tempo van het kind worden nader toegelicht.

Korte zinnen en gewone taal

Het is belangrijk dat de professional gebruik maakt korte zinnen en gewone taal. Hij dient hierbij geen verkleinwoordjes te gebruiken (Academie voor Praten met Kinderen, 2016, 6 juni). Delfos

(2005) beaamt dat dit belangrijk is. Vooral jonge kinderen hebben nog niet voldoende taalvaardigheid en abstractievermogen.

In het praten over ingrijpende gebeurtenissen, zoals een complexe scheiding, is het belangrijk om duidelijk en concreet te zijn naar kinderen toe. Doordat de boodschap al ingewikkeld genoeg is, is het belangrijk om in korte zinnen en gewone taal te spreken om het begrijpelijker te maken (Academie voor Praten met Kinderen, 2016, 6 juni). De woorden die gebruikt worden dienen bekend te zijn en in simpele en korte formuleringen gebruikt te worden (Delfos, 2005).

Niet invullen

De professional *vult niet in voor het kind*. Hij luistert naar wat het kind te zeggen heeft en probeert hier betekenis aan te geven (Berben, 2014).

Baarda (2012) stelt dat een professional moet doorvragen op wat het kind zegt. Hierbij moet hij niet te snel opgeven – tenzij het kind er niet klaar voor is – en dus niet te snel in moet vullen. Hij stelt hierbij "Probeer tijdens je gesprekken suggestieve vragen te vermijden. Leer jezelf aan om bij dit soort vragen altijd een aanvullend alternatief te formuleren in de trant van 'of is dit bij jou niet zo?'" (Baarda, 2012, p. 32).

Tempo van het kind volgen en op tijd stoppen met doorvragen

Tijdens het gesprek *volgt de professional het tempo van het kind*. Hiermee wordt bedoeld dat het kind geen uitspraken wordt ontlokt waar het niet aan toe is. *De professional dient hierbij op tijd te stoppen met doorvragen*. Op het moment dat het kind er niets over los wil laten geeft de professional aan dat hij begrijpt dat het ook erg lastig kan zijn (Groenhuijsen, 2014). Het is belangrijk om uit te vinden wat het niveau en het tempo van het kind is. Als de professional dit vooraf niet weet dan doet hij dit tijdens het gesprek. Baarda betreft hierbij de theorie van Piaget rondom de ontwikkeling van kinderen (Baarda, 2012).

Als het kind aangeeft (verbaal of non-verbaal) dat het er niet over wil praten dan stopt de professional met doorvragen. Hij maakt de afweging of er een ander onderwerp aangesneden moet worden of dat het kind even pauze nodig heeft. Ook hanteert de professional stiltes zodat het kind goed na kan denken (Baarda, 2012).

7.2.7 Inhoud van het gesprek

In deze subparagraaf gaat het over de inhoud en informatie in een gesprek met het kind. Er wordt besproken hoe het zit met regie, ouders afvallen en hoe met informatie omgegaan dient te worden.

Kind regie geven

De professional *geeft het kind de regie* over het gesprek. Ook hierop is van toepassing wat in het vorige handvat wordt aangegeven. Als het kind nog niet klaar is om ergens over te praten dan mag de professional hier niet over doorgaan. De professional weet waar de grens ligt tussen terughoudendheid en niet klaar zijn voor de vraag. Op het moment dat hij ziet dat het kind er nog niet over kan praten stopt hij het doorvragen. Hij toetst deze bevinding ook aan het kind (Groenhuijsen, 2014).

Addink et al. (2012) benadrukken het belang van het kind de regie geven. De professional doet dit volgens hen door duidelijk te maken dat het kind het onderwerp bepaalt en dat de professional wil weten waar het kind problemen mee heeft om het kind te kunnen helpen.

Ouders niet afvallen

In gesprek met het kind *valt de professional de ouders niet af*. De professional blijft neutraal tegenover de ouders. Hij mag benoemen dat alle mensen verschillend zijn, maar spreekt geen oordeel uit over de ouder (Academie voor Praten met Kinderen, 2016, 14 maart).

Als een professional de ouders afvalt dan tast hij de loyaliteit van het kind aan, wat ervoor zorgt dat het kind zijn diepste gevoelens niet meer zal laten zien (Delfos, 2005).

Duidelijk en transparant over informatie

De professional is *duidelijk tegen het kind over wat hij doet met de informatie* die het kind deelt. Als professional is het *niet mogelijk om zaken geheim te houden*, hij moet transparant zijn daarover. Het is hierbij belangrijk dat er een uitweg gezocht wordt als het kind met belastende informatie komt waarvan het niet wil dat het gedeeld wordt. Er moet dan uitgezocht worden waar het kind bang voor is. Het uitgangspunt is dat er een vorm gevonden wordt waar het kind zich in kan vinden en die hem beschermt ten opzichte van ouders (Groenhuijsen, 2014).

De professional is transparant naar kind en ouders. Het kind mag wel meebeslissen over de inhoud en vorm van het delen van de informatie. De professional is daarin expliciet over welke informatie

gedeeld wordt en hoe dit gebeurt (Berben, 2014). Addink et al. (2012) stellen over transparantie dat een professional altijd aan moet geven dat het niet vertrouwelijk is wat een kind vertelt. De professional dient hierbij wel te beloven om aan het kind te vertellen wat precies gedeeld wordt met derden. Geheimhouding beperkt namelijk de mogelijkheden om het kind te helpen.

7.2.8 Het contact met ouders

In het contact met ouders dient de professional zich ook aan bepaalde richtlijnen te houden. Het gaat hier dan ook met name om het gesprek en hoe dit vormgegeven wordt.

Ouders samen spreken

De professional *spreekt ouders altijd tegelijkertijd*, tenzij de situatie dit echt niet toelaat. Berben (2014, p. 26), zegt over het samen spreken van ouders:

De jeugdbeschermer voert in principe alleen gesprekken met beide ouders samen en niet met ouders afzonderlijk. De gezamenlijke gesprekken voorkomen dat het contact tussen de ouders via de jeugdbeschermer loopt en de jeugdbeschermer tussen de ouders in komt te staan.

Boeser, Sondorp en Van Montfoort (2017) stellen dat zelfs wanneer een ouder bij een professional aanklopt zonder bijbedoelingen – gericht op strijd met de andere ouder – dat dit door die andere ouder als actie in het ‘schaakspel’ van de strijd opgevat kan worden. Om deze reden is transparantie belangrijk, zodat een gevoel van partijdigheid voorkomen kan worden. Vogelvang (2016) stelt net zoals Berben dat beide ouders aanwezig moeten zijn bij het gesprek. Als één van hen niet aanwezig is gaat het gesprek niet door.

Agendapunten

Ouders mogen *agendapunten inbrengen*, voordat het gesprek begint (Berben, 2014). De professional stelt voor elk gesprek een agenda op, “waarop in ieder geval de volgende onderwerpen staan:

- Aan welke punten op de actieagenda is gewerkt?
 - Wat zijn de resultaten?
 - Welke werkpunten liggen er nog?
 - Worden de doelen van eventueel ingezette hulp bereikt? Welke bijstelling is nodig?”
- (Berben, 2014, p. 40)

Hiernaast mogen ouders ook hun klachten op de agenda zetten (Berben, 2014). De inbreng van ouders – evenals die van jeugdigen – is belangrijk om de verantwoordelijkheid voor de opvoeding te bevorderen. Het zorgt ervoor dat ouders zich gehoord voelen (Hermanns, 2015).

Verwijten omzetten in zorgen

De professional ziet er op toe dat *als ouders verwijten uiten, deze omgezet en besproken worden als zorgen*. Dit is het enige handvat dat niet vanuit literatuur komt. Uit persoonlijke communicatie blijkt dat dit handvat vanuit de persoonlijke professionaliteit van Kim Leenders komt. Zij heeft dit in het werkveld zelf gemerkt en heeft dit omgezet in een handvat (A. Schoenmakers, 14 mei 2018).

Gekeken naar de literatuur is dit dan ook niet letterlijk terug te vinden in literatuur. Wel is er veel te vinden over het omzetten van verwijten in wensen. Dit is belangrijk omdat een verwijt dan positief verwoord wordt en minder voelt als een aanval tegen degene op wie het verwijt gericht is (Remmerswaal, 2015; Römer, 2006).

Netwerk

De professional *brenkt het netwerk in kaart* en inventariseert welke personen in het netwerk van beide ouders een ondersteunende rol zou kunnen vervullen (Berben, 2014).

Boeser, Sondorp en Van Montfoort (2017) geven aan dat het netwerk zowel een complicatie als een bron van oplossingen kan zijn. Aan de ene kant kan er namelijk veel druk liggen op een ouder vanuit bijvoorbeeld de familie om te strijden. Aan de andere kant kunnen familieleden fungeren als bruggenbouwers, om polarisatie te verminderen en de dialoog op te starten. Dit is met name als zij nog (bereid zijn tot) contact hebben met familieleden van de andere ouder. Vrienden kunnen ook een positieve rol hebben als bruggenbouwers in de vriendenkring die op is gesplitst.

Schriftelijk vastleggen afspraken

De professional legt *afspraken schriftelijk vast*. Allereerst worden afspraken al vastgelegd in het ouderschapsplan. Daarin worden afspraken rondom zorgverdeling, kinderalimentatie en informatie-

uitwisseling vastgelegd. Aanvullend worden er ook afspraken gemaakt over de termijn waarbinnen verandering gerealiseerd moet worden, wie wanneer betrokken wordt (uit het netwerk) en over aanvullende hulp voor ouder of kind (Berben, 2014).

Als de situatie vereist dat er voorwaarden gesteld worden ten aanzien van de veiligheid of opvoeding van de kinderen dan moeten deze vanaf het eerste moment helder zijn. Schriftelijke vastlegging van afspraken maakt ze helder en niet-onderhandelbaar (Boeser, Sondorp & Van Montfoort, 2017).

Mails in de cc

De professional ziet er op toe en zorgt zelf *dat in al het mailverkeer met een ouder de andere ouder in de cc staat*. Ook belt de professional niet als dit met één ouder is. Ouders in complexe scheidingen proberen professionals (onder andere) te betrekken in hun strijd – en partij voor hun te laten kiezen. Het is daarom belangrijk om eerlijke, duidelijke en transparante communicatie tot stand te brengen (Berben, 2014).

Ook hier geldt de theorie van Boeser, Sondorp en Van Montfoort (2017) over het 'schaakspel' en transparantie. Door alle communicatie op voor beide ouders transparante wijze te voeren kan de professional ondervangen dat hij als partijdig gezien wordt omdat hij in gesprek gaat met één ouder.

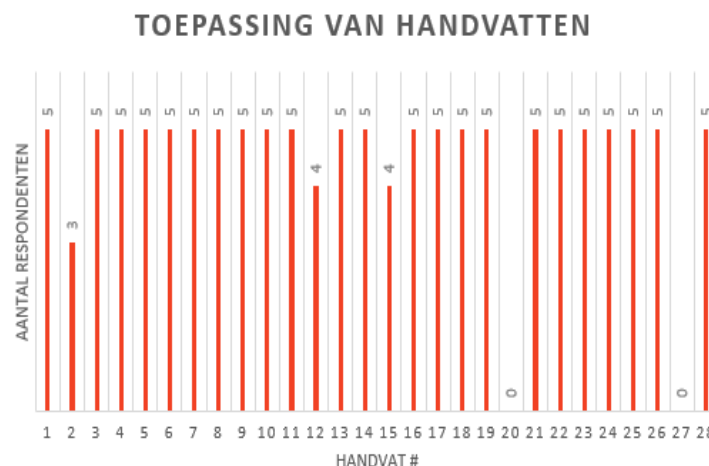
Verwijzen naar hulp

De professional *verwijst de ouders naar de juiste hulp*. Uit persoonlijke communicatie blijkt dat dit handvat gericht is op de werkkaarten uit de Richtlijn Scheiding en Problemen van Jeugdigen voor Jeugdhulp en Jeugdbescherming van de Nederlandse Vereniging voor pedagogen en Onderwijskundigen (NVO) (A. Schoenmakers, 14 mei 2018).

Op de werkkaart over behandeling is een schema te vinden met daarin de verwijsmogelijkheden bij lichtere en zwaardere problemen – waarbij de zwaardere problemen geweld en zware of lange conflicten omvatten. Deze mogelijkheden zijn ook weer uitgesplitst in ouders en jeugdigen. Een voorbeeld van een verwijsmogelijkheid in de kolom 'lichtere problemen bij ouders' is omgangsbemiddeling en –begeleiding. Een voorbeeld voor een verwijsmogelijkheid bij zwaardere problemen bij jeugdigen is traumaverwerking (Anthonijsz, Spruijt & Zwikker, 2017).

7.3 Toepassing van de handvatten

In deze alinea wordt antwoord gegeven op de deelvraag 'welke handvatten worden adequaat toegepast en welke niet?'. Allereerst is een overzicht van de toepassing van de handvatten te zien in figuur 7.1. Hierna wordt per handvat toegelicht wat uit de casusbespreking is gekomen. In bijlage 4 zijn tevens de antwoorden van de respondenten terug te vinden.

Figuur 7.1: Overzicht toepassing handvatten

1. Ouders gezamenlijk spreken

Alle respondenten geven aan ouders altijd samen te willen spreken. Eén van de respondenten gaf hierbij aan dat de enige keer dat ze ouders niet samen sprak een gesprek was waarin alleen uitleg werd gegeven over het hulpverleningsproces en de vervolgstappen. Na dit gesprek wilden ouders wel samen aan tafel, zei de respondent. Een andere respondent gaf aan dat dit niet altijd mogelijk is door bijvoorbeeld een contactverbod of culturele verschillen.

2. Kind de kans geven om apart van ouders zijn verhaal te vertellen

Drie van de respondenten geven aan de betrokken kinderen altijd te willen spreken over de scheiding. Een andere respondent zegt dat dit afhangt van de problematiek en dat ze wel in contact wil komen met school of andere mensen die zicht hebben op de kinderen, maar noemt hier niet dat het kind apart genomen wordt om zijn verhaal te vertellen. Weer een andere respondent zegt de kinderen alleen te spreken als er zorgen zijn.

3. Een vertrouwde omgeving voor het kind zoeken

Alle respondenten kiezen een omgeving die vertrouwd is voor het kind. Drie respondenten noemen school als mogelijkheid van voorkeur. Ook noemen zij – evenals een andere respondent – het huis van de verzorgende ouder als mogelijkheid. De laatste respondent zegt dat ze altijd een vertrouwde omgeving voor het kind zoekt en dat ze hier ouders in meeneemt, maar de respondent noemt geen specifieke plaats.

4. Aansluiten bij waar het kind mee bezig is

Eén van de respondenten geeft aan altijd aan te sluiten bij activiteiten bij jongere kinderen. Een andere respondent zegt dit in het begin te doen, maar hierna wel door te gaan naar het werkelijke gesprek. Twee van de respondenten geven aan dit meestal te doen, maar dat dit van het kind en zijn wensen afhangt. Eén van hen zegt dat dit afhankelijk is van de leeftijd. Met jongere kinderen kiest zij wel voor spelenderwijs praten, bij oudere kinderen niet perse. Een andere respondent zegt weer dat dit van de leeftijd afhangt. Met jongere kinderen doet zij dit liever spelenderwijs, maar bij oudere niet.

5. Stel het kind op zijn gemak door afwisselend open en gesloten indirecte vragen te stellen

Alle respondenten geven aan dat indirecte vragen de voorkeur hebben, met name bij jonge kinderen. Drie van hen zeggen hierbij wel dat hoe ouder het kind is, hoe directer ze kunnen zijn in hun vragen. Alle respondenten kiezen voor een afwisseling van gesloten en open vragen.

6. Troost en geruststelling aan het kind bieden

Alle respondenten vinden het belangrijk om het kind in gesprek troost en geruststelling te bieden. Drie van hen noemen erkenning van het kind en zijn gevoel als belangrijk punt hierbij. Ook zegt een andere respondent dat ze duidelijke uitleg aan het kind over haar rol belangrijk vindt in de geruststelling. De andere respondent die erkenning niet apart noemde zei hierover het volgende:

Laatst zat ik ook met een meisje en ik zag echt dat gezichtje zo van 'wat gaan we nu doen?' en dan heb ik ook uitgelegd, heeft mama jou iets verteld over waarom ik kom? En dan geeft zo'n meisje aan van wel. Ik denk dat dit benoemen en uitspreken dan ook gewoon helpt. Daarom neem ik ouders ook wel heel erg mee in dat stuk.

7. Op dezelfde ooghoogte als het kind zitten

Alle respondenten geven aan dat ze het belangrijk vinden om op ooghoogte te zitten. Eén van hen noemt voorbeelden als met het kind op bed zitten (als het gesprek thuis is). Een andere respondent noemt op de grond zitten als mogelijkheid.

8. De waarheid achterhalen betreffende de gevoelens van het kind en deze ook serieus nemen

Alle respondenten geven aan dat ze de wensen van het kind proberen te achterhalen. Vier van hen noemen hier dan ook de huizen van Signs of Safety voor. De andere respondent zegt dat ze probeert te achterhalen hoe de kinderen zich thuis voelen en wat ze graag willen.

9. Letten op non-verbale signalen en hierop inhaken

Na het voorleggen van een casus waarin het kind duidelijke non-verbale signalen geeft haken alle respondenten hierop in. Ook zeggen ze allemaal dat ze teruggeven wat ze zien om hun interpretatie te toetsen. Eén respondent voegt daar nog aan toe dat vertrouwen ook belangrijk is bij non-verbale signalen. Zij probeert het vertrouwen stapje voor stapje op te bouwen zodat een kind opener kan zijn naar haar.

10. Kind regie geven en zijn tempo volgen, geen uitspraken ontlokken waar het kind niet klaar voor is en op tijd stoppen met doorvragen

Alle respondenten volgen het tempo van het kind in de casus. Twee van de respondenten zeggen hierbij dat zij school of een steunfiguur in proberen te schakelen zodat het kind eventueel wel zijn verhaal kwijt kan, maar dat het kind natuurlijk regie heeft. Een andere respondent die hiervoor andere mensen inschakelt richt dit meer op de hulpverlening zoals tweedelijns hulp of maatschappelijk werk. Weer een andere respondent zei dat ze sowieso niet direct over de scheiding

in gesprek gaat. Als het kind daar zelf over begint dan vraagt ze door maar als er bepaalde signalen zijn dan plande ze een tweede gesprek in om het kind niet te overvragen.

11. Transparant zijn over informatie en aangeven dat hij geen zaken geheim kan houden

Alle respondenten geven aan dat zij transparant zijn naar ouders toe. Vier van hen geven hierbij ook aan dat ze altijd met het kind in gesprek gaan over de te delen informatie. Zij willen dan kijken wat het kind nodig heeft om het zelf met ouders te kunnen bespreken – en als dit niet kan hoe de informatie dan door hun gedeeld mag worden. De andere respondent geeft nog aan dat als een kind belastende informatie heeft dat zij ook voordat het kind deze informatie heeft gedeeld ze duidelijk maakt dat zij niets geheim kan houden.

12. Zien dat taal gebruikt wordt om gevoelens te verhullen en hierop inhaken

Vier van de vijf respondenten haken in op dat een kind taal gebruikt om te verhullen hoe het zich voelt. Eén van hen geeft aan dat dit altijd serieus genomen moet worden maar dat wel het gesprek aangegaan moet worden om de waarheid te achterhalen. Twee andere respondenten geven bij de casusvraag aan dat ze loyaliteit dachten te bespeuren. De vierde respondent die erop inhaakt zegt dat het bij een boodschap als die in de casus belangrijk is om te achterhalen waar dit vandaan komt. De vijfde respondent haakt meer in op de inhoud van de boodschap en geeft niet aan nog verder te willen onderzoeken wat er achter de boodschap zit, ook niet nadat er doorgevraagd wordt op het antwoord dat deze respondent geeft.

13. Rekening houden met de beïnvloedbaarheid van kinderen

Na de casusvraag over wat de oorzaak kan zijn van een kind dat zich negatief en met sterke taal uit over een (potentiële) stiefouder hielden alle respondenten er rekening mee dat dit vanuit één van de ouders kan komen. Eén van die respondenten zei hierbij "Je ziet vaak dat een ouder dit heeft aangepraat. Soms heb ik casussen waarbij ik denk 'goh dat is een volwassene die ik nu hoor praten'". Weer een andere respondent benoemde dat beïnvloedbaarheid bij kinderen lastig is, omdat kinderen behalve hun ouders ook andere volwassenen naar de mond praten.

14. Ouders niet afvallen in gesprek met het kind

Gevraagd naar of zij een ouder en zijn gedrag afkeuren als deze het kind negatief beïnvloeden (zoals in het vorige handvat) geven alle respondenten aan dat ze de ouder nooit afkeuren naar het kind toe. Eén van de respondenten zegt wel het gedrag naar het kind af te keuren, maar ouders hierbij niet af te vallen. Vier van de respondenten geven aan dat zij dit niet naar het kind afkeuren. Eén van hen zegt hierbij dat het kind ook maar slachtoffer is van de situatie. Een andere zegt dat het niet haar plek is om te doen.

15. Ouders hun verwijten als zorgen laten formuleren

Vier van de vijf respondenten springen meteen in bij de casusvraag over wat zij doen als ouders elkaar verwijten. Zij noemen meteen dat zij ouders dan deze verwijten als zorgen laten formuleren. De andere respondent zegt wel dat hij ouders erop attendeert dat dit gedrag niet helpend is, maar noemt het omzetten van verwijten in zorgen hierbij niet.

16. Intrinsieke motivatie van ouders uit kind halen

Alle respondenten zeggen dat zij motivatie bij ouders proberen te creëren door het over het kind en zijn wensen en belevingen te hebben. Eén van die respondenten geeft aan dat ze de tip gehad had om een foto van de kinderen op tafel te zetten maar dat ze dit nog niet zelf heeft toegepast.

17. Het kind als informant beschouwen en de wensen mee naar ouders nemen

Alle respondenten nemen wat het kind heeft gezegd mee naar de oudergesprekken. Eén van hen zegt dat door ouders te laten luisteren naar de wensen en belevingen van het kind – hoe irreëel deze ook zijn – er bewustwording bij ouders wordt gecreëerd. Een andere respondent zegt dat ze wat het kind zegt als concreet voorbeeld gebruikt naar ouders toe om hen inzicht te geven in wat het geruzie met een kind doet. De vierde respondent zegt dat het goed werkt om kleine kinderen belangrijke zaken te laten tekenen. Door deze tekening dan mee te nemen wordt een boodschap gegeven aan ouders dat zij daarmee iets moeten doen. De laatste van deze groep geeft aan dat ze juist teruggrijpt op wat ouders de kinderen toewensen, maar dat ze de stemmen van de kinderen ook meeneemt.

18. Alleen aan mailverkeer deelnemen als de andere ouder in de cc staat

Alle respondenten geven aan dat ze niet reageren op de inhoud van de mail als een ouder hen mailt zonder de andere ouder in de cc te zetten. Dit maken zij allemaal vooraf duidelijk aan beide ouders. Ook sturen zij allemaal een mail terug aan de betreffende ouder met daarin dat zij de mail als niet verzonden beschouwen. Eén van die respondenten zegt er ook nog bij dat ze nooit belt met ouders, omdat dit niet neutraal of transparant is. Om per ongeluk opnemen van de telefoon te voorkomen slaat ze altijd telefoonnummers op.

19. Scheidingseducatie geven

In antwoord op een casusvraag over wat zij doen als ouders ruzie maken met een baby erbij en aangeven dit niet als probleem te zien geven alle respondenten als antwoord dat zij ouders uitleg gaan geven over wat dit betekent voor het kind en wat de gevolgen hiervan zijn. Twee van hen noemen hier specifiek het woord educatie. Weer twee andere respondenten noemen wel dat ze uitleg geven over de effecten hiervan op de baby. De andere respondent haakt op andere manier in. Deze zei dat dan uitgelegd moet worden dat ouders hiermee moeten stoppen.

20. Preventieve boodschap

In de casus is een vraag geformuleerd waarbij een kind nog niet wist dat ouders uit elkaar gaan, terwijl ouders aangeven niet zo goed te weten hoe ze dit moeten doen. Als antwoord op wat de rol van de professional bij de preventieve boodschap is geven alle respondenten aan dat zij ouders hierin ondersteunen. Ze noemen een voorbespreking van deze boodschap met ouders waarin ze dit gesprek doorlopen en steun bieden. Geen van hen zegt deze boodschap zelf aan het kind te geven.

21. Ouders de ruimte geven om agendapunten in te brengen

Alle respondenten geven ouders de ruimte om inbreng te geven voor het gesprek. Eén van de respondenten stelt vooraf een agenda op en laat ouders punten inbrengen. Zij gaat dan ook het gesprek aan over welke punten besproken moeten worden. Een andere respondent zegt heel expliciet de agenda te gebruiken omdat het anders een te groot gesprek wordt. De overige drie respondenten geven aan dit voorafgaand aan het gesprek mondeling te bespreken met ouders.

22. Afspraken schriftelijk vastleggen

Alle respondenten leggen de afspraken schriftelijk vast. Drie van hen gebruiken hiervoor alleen de mail. Een vierde respondent gebruikt hiervoor soms ook flip-over vellen en zet het achteraf op de mail. Ze zegt ook "(...) als we merken dat afspraken niet nagekomen worden... Zo had ik ook ouders die er een handtekening onder wilden zetten, nou dan stuur ik het op de post. Als dat voor ouders voldoening en houvast geeft dan doen we dat". De laatste respondent gebruikt de mail en laat ouders zelf om de beurt de afspraken die in gesprek naar voren komen noteren en op de mail zetten naar elkaar.

23. Rekening houden met dat zorgsignalen niet direct zichtbaar zijn, omdat het kind in afweer is en de middenweg zoekt

In de casus waar het ene kind wel signalen laat zien en het andere niet geven alle respondenten aan dat zij ook aandacht geven aan het kind dat geen signalen laat zien. Eén van hen zegt dat dit juist opvallend is, omdat het een situatie is waarin een kind wel signalen hoort te laten zien. Het leek volgens hem alsof het kind een middenweg leek te zoeken om gevoelens te onderdrukken. Twee van de respondenten noemen loyaliteit als mogelijke reden voor dit fenomeen. De overige respondenten zeggen dat als het abnormaal goed gaat met een kind dat dit een soort overleving of afweer kon zijn.

24. Het netwerk in kaart brengen – en dit waar mogelijk inzetten

Alle respondenten brengen het netwerk in kaart. Drie van hen geven hierbij aan dat zij dit moeten vanuit de Verve-methodiek die zij vanuit de organisatie moeten toepassen in iedere casus. Een andere respondent zegt dat ze het netwerk gebruikt om veiligheid, rust en steun te creëren. Deze respondent heeft vaak gesprekken met bijvoorbeeld oma's, zegt ze. De vierde van de respondenten zegt dat ze laatst een casus had waarbij ze een netwerkberaad in heeft gezet:

Ik heb toen gezien dat het netwerk bij het kind ging staan waar ouders dat niet deden. Dit zorgde dat ouders op hun plek gezet werden door mensen waar ze van houden. Dat wil ik meer doen omdat dit meer effect heeft dan wanneer ik dat zeg. Ik sta er als hulpverlener verder van af.

25. Kennis hebben van loyaliteit en de gevolgen hiervan

Bij een casusvraag waarbij gevraagd wordt naar redenen dat een kind met ruziënde gescheiden ouders zijn verjaardag niet wil vieren geven alle respondenten aan dat dit aan loyaliteit kan liggen, omdat het kind geen kant wil kiezen. Een van hen zegt hierbij dat hij denkt dat het kind geen kant wil kiezen omdat hij het gevoel heeft zijn ouders dan te verraden.

26. Niet in voor het kind invullen, maar wel betekenis proberen te geven

Gevraagd naar of zij hun interpretatie (uit de vraag bij het vorige handvat) toetsen en hoe zij dit doen kunnen de respondenten allemaal aangeven dat zij dit doen door het terug te leggen bij het kind. Drie van hen geven aan dit direct te doen door hun interpretatie terug te geven. Een andere respondent zegt te vragen of hij wil vertellen waarom het kind deze uitspraak doet. Ook zou ze het gesprek aangaan over vorige verjaardagen om zo het kind aan het praten te krijgen. De overige

respondent gaf al eerder in de casusbespreking duidelijk aan betekenis proberen te geven zonder in te vullen.

27. Het kind helpen bij het begrijpen van zijn gevoelens en de situatie. Hierbij waar nodig uitleg geven over wat er aan de hand is

Alle respondenten geven aan dat waar het kind helpen en uitleg geven in het gesprek nodig is dat zij dat doen, maar dat dit meestal niet hun rol is, omdat zij regisseur zijn en geen inhoudelijk hulpverlener. Eén van hen zegt hierbij dat met kinderen praten een vak apart is en dat dit niet genoeg gedaan wordt. Waar dit handvat gedeeltelijk inzetten wél nodig is zeggen twee van hen erkenning te geven en aan te sluiten bij het kind.

28. Ouders naar hulp verwijzen

Alle respondenten benoemen andere professionals als belangrijk in het proces. Ze geven aan dat zij geen uitvoerders zijn en dat de inhoudelijke hulpverlening door andere professionals wordt uitgevoerd. Zo zegt één respondent dat ze scheidingsprogramma's gebruikt, zoals Kinderen in de Knel. Weer een andere respondent noemt het schoolmaatschappelijk werk als verwijsmogelijkheid. Ook wordt de tweedelijnszorg genoemd als verwijsmogelijkheid als er ingewikkelde of bijkomende problematiek is.

7.4 Gegeven redenen voor het niet toepassen van de handvatten

In deze alinea staan de gegeven redenen voor het niet toepassen van handvatten, om antwoord te geven op de deelvraag 'Welke redenen geven professionals voor het niet toepassen van handvatten?'. Om dit verder in de context te kunnen plaatsen staat eerst beschreven wat de respondenten van de training en de handvatten vinden.

7.4.1 Mening over de training en de handvatten

Alle respondenten geven positieve antwoorden op de vraag hoe ze de training hebben ervaren. Vier van hen noemen de veilige sfeer waarin het oefenen met de geleerde informatie mogelijk werd. Twee van de respondenten noemen dat de rollenspellen hierbij prettig waren. Ook noemen twee van de respondenten de map die zij kregen van Buro 155 als prettig naslagwerk. Afwisseling wordt daarnaast ook als positief punt genoemd door drie van de respondenten. Alle respondenten zeggen dat de informatie die zij kregen nuttig was.

Alle respondenten vinden de geleerde handvatten logisch en werkbaar. Eén van hen heeft hierbij wel de kanttekening dat ze meer informatie en training rondom de Signs of Safety methodiek had willen krijgen, ze zag collega's daarmee werken maar vond het moeilijk deze te integreren in het gebruik van de handvatten. Weer een andere respondent zegt dat de handvatten niet altijd toe te passen zijn, zoals bij een contactverbod tussen ouders of een culturele achtergrond waarbij ouders elkaar na scheiding niet meer mogen spreken. Drie van de respondenten zeggen dat de handvatten in de basis geïntegreerd zijn in hun handelen, als een soort automatisme. Een andere respondent geeft aan dat de handvatten niet goed zijn blijven hangen. Dit kwam niet door de training, maar door de werkdruk in de wijkteams. Er was meer tijd nodig om deze in te laten sluiten.

7.4.2 Redenen voor het niet toepassen van de handvatten – per handvat

- Kind de kans geven om zijn verhaal apart van ouders te vertellen
Beide respondenten die ervoor kiezen om niet altijd het kind te spreken geven hierbij aan dat dit niet nodig is als er geen zorgen zijn voor de kinderen. Eén van hen zegt hierbij wel dat ze contact legt met school of anderen die zicht hebben op het kind. Als daar iets uitkomt dan spreekt ze wel met de kinderen.
- Zien dat taal gebruikt wordt om gevoelens te verhullen en hierop inhaken
Gevraagd naar waarom de respondent niet inhaakt op dit punt in de casus zegt deze dat hij dit niet zo door had. Achteraf gezien kon hij wel inzien dat het gebruik van taal om de gevoelens te verhullen hier zeker mogelijk was. Volgens hem is het niet zo dat hij hier nooit op inhaakt, maar dat hij in deze casus erg gericht was op dat zoon misschien wel echt niet bij zijn vader wilde slapen omdat hij het daar niet leuk vond.
- Ouders verwijten als zorgen laten formuleren
De respondent die dit handvat niet terug wist te geven in het interview zegt dat dit handvat – evenals het vorige handvat – niet meer zo scherp op het netvlies stond. Het ligt er niet aan dat dit geen nuttig handvat was, maar dit was weggezakt na de training.
- Preventieve boodschap
Alle respondenten geven aan dat inhoudelijke hulpverlening niet bij hun taak als regisseur

hoort. Zij voeren voornamelijk gesprekken met kinderen om hun mening te achterhalen en als een preventieve boodschap nodig is dan ondersteunen zij ouders in het geven hiervan.

- Ouders agendapunten in laten brengen
De respondenten die geen gebruik maken van een formele agenda geven als reden dat het hen beter ligt om dit mondeling te bespreken en achteraf te vragen of ouders iets toe te voegen hebben.
- Kind helpen om zijn gevoelens en de situatie te begrijpen
Ook hier zeggen de respondenten weer dat zij geen inhoudelijk hulpverlener zijn. Waar nodig ondersteunen zij het kind (door bijvoorbeeld aan te sluiten en te erkennen) maar zij gaan niet apart met het kind zitten om hem te begeleiden.

7.5 Het effect van de kennis en inzet van de handvatten op handelingsverlegenheid

In deze alinea worden de resultaten rondom de deelvraag 'wat is het effect van de kennis en toepassing op handelingsverlegenheid?' beschreven. Allereerst wordt het onderwerp 'handelingsverlegenheid' uitgewerkt met hierbij oorzaken van dit fenomeen, zodat dit verbonden kan worden aan de antwoorden van respondenten. Daarna is het te vinden wat het gevoel is van de respondenten over hun handelen in complexe scheidingen. Ten slotte wordt beschreven wat volgens de respondenten het verschil is in hun gevoel over handelingsverlegenheid.

7.5.1 Uitwerking onderwerp handelingsverlegenheid

Een "(...) kenmerk van vechtscheidingen is de enorme machteloosheid die partijen betrokken bij de scheiding voelen. Zowel de ouders zelf en de kinderen, als de mensen om hen heen, inclusief de professionals ervaren vaak een groot gevoel van onmacht" (Van Lawick & Visser, 2014, p. 34). Door de hardnekkigheid van de strijd tussen ouders lukt het vaak niet om verandering op structurele wijze tot stand te brengen. Professionals raken dan ook gefrustreerd en vermoeid en worstelen met verschillende dilemma's terwijl zij de juiste hulp proberen te geven (Van Lawick & Visser, 2014).

Wat handelen betreft: "Werkers worden beïnvloed door hun socialisatie, de persoonlijke ontwikkeling, de eigen culturele achtergrond, overtuigingen, opleiding en werkervaring" (Nicolasen & Verharen, 2011, p. 39). Nicolasen en Verharen zeggen hierbij dat professionals door deze achtergrond een visie ontwikkelen. Deze visie heeft op zijn beurt weer invloed op hoe iemand handelt. Hierbij geven zij aan dat er gebruik wordt gemaakt van de intuïtie in combinatie met uitvoerige analyse bij het kiezen van een handelingswijze of interventie. Belangrijk hierbij is dat de mate van ervaring hier een grote rol speelt. Waar een ervaren medewerker meer terugvalt op intuïtie – die een integratie van kennis, inzichten en ervaring hieraan ten grondslag heeft liggen – kiest een minder ervaren professional eerder voor een uitgebreide analyse van de situatie, om daar zijn handelen op te baseren (Nicolasen & Verharen, 2011). Janssen, Vissers en Wentzel (2015) stellen dat medewerkers van Sociale Wijkteams bij het signaleren en aanpakken van huiselijk geweld belemmerd kunnen worden door de vrees dat zij opgezadeld worden met een probleem wat zij niet op kunnen lossen. In deze context is huiselijk geweld dus ook ruzie maken en het kind inzetten in de strijd. Al eerder is namelijk gesteld dat een complexe scheiding altijd kindermishandeling is. Het is daarom belangrijk dat Sociale Wijkteamprofessionals goed voorgelicht worden over de aanpak hiervan en de voorlichtingsmogelijkheden. Zij pleiten voor vergroting van kennis, zodat deze professionals (eerder) durven te handelen. Van der Vlugt (2005) spreekt in een handleiding rondom handelen bij mishandeling ook van handelingsverlegenheid bij hulpverleners. Het bespreken van mishandeling alleen al is niet eenvoudig. Uit angst voor confrontatie schromen hulpverleners om mishandeling aan de orde te stellen. Dit zou komen doordat er heftige emoties mee opgeroepen worden en door onzekerheid over eigen deskundigheid of angst voor de reactie van degenen die aangesproken worden op de mishandeling. Douma en Hoes (2016, pp. 103-104) stellen over het omgaan met mishandeling het volgende:

Als we ons als hulpverlener/maatschappelijk werker bewust zijn van de vaardigheden die je nodig hebt om kindermishandeling en huiselijk geweld te herkennen en kennis te hebben over de signalen die op kindermishandeling of huiselijk geweld kunnen duiden, dan is de volgende vraag: hoe gaan we om met deze signalen?

De jeugdbeschermer is al veel tijd kwijt aan bemiddeling tussen ouders, aan juridische procedures en ook aan de onderlinge correspondentie tussen ouders en hem. Ouders doen voortdurend een beroep op de professional partij te kiezen en om een standpunt in te nemen tegen de andere ouder (Berben, 2014). "Jeugdbeschermers hebben dan ook behoefte aan kennis over dit onderwerp,

begeleidingsmogelijkheden, extra handvatten voor interventies en communicatie met gescheiden ouders” (Berben, 2014, p. 5).

Janssens (2015) stelt dat er nog een functiespecifiek probleem bij de wijkteammedewerkers komt kijken. Er wordt sinds de transitie van deze professionals verwacht dat zij generalist zijn. Deze generalist dient kennis te hebben van een breed scala aan onderwerpen in de jeugdzorg, zoals ontwikkelingstaken, risicofactoren en specialistische hulp. Janssens stelt zichzelf hier de vraag of de wijkteams op dit moment wel professionals bevatten die werkelijk generalist zijn. Er bestaan zeker generalisten, maar dit is volgens hem op goed geluk. De opleiding tot hulpverlener is hier namelijk nog niet op ingericht. Complexe scheidingen zijn te zien als specialisme, maar hier zijn de meeste medewerkers van Sociale Wijkteams vooraf (helemaal) niet in opgeleid. Boeser, Sondorp en Van Montfoort (2017) stellen dat bemiddelen in een hoog opgelopen conflict specialistenwerk is. Ook beargumenteren zij dat niet alle jeugdprofessionals specialist in complexe scheidingen moeten worden. Wel is het belangrijk dat zij de basiskennis hebben rondom scheidingen en de risico's en gevolgen hiervan. Zij pleiten hierbij voor het aanstellen van één of twee aandachthouders rondom scheidingsconflicten, per wijkteam. Deze aandachthouders moeten zich meer dan gemiddeld toe kunnen leggen op complexe scheidingscasussen en de sociale kaart hierbij.

Met weinig kennis van deze tak van de jeugdhulpverlening is het dan ook logisch dat professionals in complexe scheidingssituaties handelingsverlegenheid kunnen ervaren. Uit bovenstaand stuk tekst blijkt dat mishandeling een gevoelig onderwerp is bij hulpverleners. Met name een gebrek aan kennis en zelfverzekerdheid zorgt ervoor dat de professionals niet handelen, waar dit wel nodig is.

7.5.2 Gevoel van de respondenten over handelen

Vier van de vijf respondenten geven aan zich nu voldoende uitgerust te voelen om te handelen in complexe scheidingssituaties. Twee van hen geven aan dat dit door de training komt. Eén van deze twee respondenten geeft daarbij aan dat ze bij start in het wijkteam meteen gecoacht werd door Buro 155 in het inwerktraject. Ze had toen al complexe scheidingen en werd meteen gecoacht. De training was een prettige aanvulling hierop. Een andere respondent geeft aan zich meestal goed uitgerust te voelen om te handelen in complexe scheidingen. Ook deze respondent werd door Buro 155 gecoacht vanuit dit inwerktraject, maar gaf aan dat sommige zaken zo pittig zijn dat sparren met collega's of de coach nodig is. De derde respondent die zich voldoende uitgerust voelt om in complexe scheidingen te handelen kende de methodiek al vanuit haar vorige baan. Weer een andere respondent geeft aan dat haar gevoel over haar handelen wisselend is. Meestal voelt ze zich voldoende uitgerust maar nog niet altijd. Ze voelt zich wel beter uitgerust dan voor de training. Er is ook een respondent die aangeeft zich nog niet voldoende uitgerust te voelen om te handelen in deze situaties. Deze respondent zegt dat deze doelgroep een specialisme is en dat er meer herhaling nodig is om de theorie te integreren.

7.5.3 Verschil in handelingsverlegenheid voor en na de training

Eén van de respondenten zegt nog geen complexe scheidingen in haar caseload te hebben gehad voor de training. Wel geeft deze aan dat ze zich voor kan stellen dat ze meer handelingsverlegenheid zou hebben ervaren als ze complexe scheidingen was tegengekomen voor de training. Een andere respondent kende de methodiek Complexe Scheidingen al en had al ervaring met complexe scheidingen. Voor haar was de training vooral een opfrisser. Drie respondenten zeggen zich nu minder handelingsverlegen te voelen dan voor de training. Eén van hen zegt dat de training voor houvast zorgt en dat de literatuur die in de map meegegeven wordt fungeert als naslagwerk als deze twijfel voelt in een casus. De tweede respondent uit deze groep zegt dat ze zich nu bewust is van de tools en handelingsmogelijkheden. Door dit bewustzijn is ze alerter op het naleven van handvatten. De respondent zei hierover:

Ik ben me bewust geworden van de tools die er zijn, zoals de mails in cc en nooit apart met één ouder bellen. In het begin deed ik dat al een beetje door die coaching maar de training heeft ervoor gezorgd dat ik er scherper en alerter en strenger in ben geworden.

De derde respondent die zegt minder handelingsverlegen te zijn nu, zegt dat dit komt doordat een professional de basis van de handvatten wel begrijpt, maar dat ze eerst toch niet helemaal wist wat ze moest doen. Door de training kon ze de handvatten meteen toepassen in de casussen die ze al had.

Hoofdstuk 8: Conclusies

In dit hoofdstuk staan de conclusies die voortkomen uit de verzamelde informatie uit het vorige hoofdstuk. Eerst wordt er een conclusie per deelvraag weergegeven. De theorie wordt aan de uitkomsten van de interviews verbonden om zo tot een eindconclusie te komen.

8.1 Handvatten

Gekeken naar de deelvraag 'Wat houden de handvatten in?', worden er 34 handvatten gebruikt door Buro 155 in de training. Deze komen voort uit de theorie van Berben (2014) en Groenhuijsen (2014), rondom de Methodiek Complexe Scheidingen. Ook is een gedeelte van deze handvatten voortgekomen van de Academie voor Praten met Kinderen. De overige handvatten komen voort uit de NVO en de eigen deskundigheid van de trainsters. Binnen deze theorie worden de handvatten beschreven en toegelicht. De handvatten zijn allemaal vanuit andere literatuur te verantwoorden, maar zijn niet altijd letterlijk terug te vinden in andere literatuur. Het valt hier op dat er een aantal handvatten zijn die sterk op elkaar lijken of op elkaar aansluiten. Zo is er een handvat rondom het meenemen van de wensen en belevingen van het kind naar ouders en een handvat rondom het kind beschouwen als informant. In de toelichting van beide handvatten gaat het erom dat de stem van het kind meegenomen wordt naar ouders. Een ander tweetal handvatten waarbij dit voorkomt zijn de handvatten rondom het tempo van het kind volgen en rondom het kind regie geven. Bij beide handvatten wordt gesteld dat er niet aan het kind getrokken moet worden als het kind niet klaar is om ergens over te praten. Zeven van deze handvatten zijn dan ook samengetrokken.

8.2 Toepassing van de handvatten

Rondom de deelvraag over het toepassen van de handvatten valt het allereerst op dat alle respondenten aangeven dat zij in gesprek met kinderen de handvatten rondom de preventieve boodschap (20) en het geven van uitleg en ondersteuning (27) niet actief toepassen in casuïstiek. Dit roept vragen op over in hoeverre dit gevraagd wordt en gewenst is in hun werkveld. Meer hierover wordt besproken in de volgende deelconclusie. Ook wordt er in verschillende mate gebruik gemaakt van de gespreksagenda (21). Alle respondenten zeggen wel agendapunten te bespreken, maar niet zoals dit voorgeschreven wordt in de theorie van Berben (2014). Deze stelt namelijk specifieke punten op en geeft aan dat ouders hier hun eigen punten aan toe mogen voegen. Drie van de respondenten zeggen dat zij mondeling doorspreken waarover ze het gaan hebben. De overige twee respondenten zeggen wel schriftelijk een agenda op te stellen en ouders hier inbreng in te geven. Deze respondenten zijn de enigen die dit handvat adequaat inzetten. Een ander handvat dat niet alle respondenten toepassen is dat rondom het kind apart zijn verhaal te laten vertellen (2). De antwoorden hier lopen uiteen. Drie van de respondenten zeggen altijd het kind te spreken en de twee andere laten dit van de situatie afhangen. Dit ligt niet in lijn met wat de literatuur van Berben (2014) hierover zegt. Het kind moet volgens de auteur altijd de kans krijgen om zijn verhaal apart van ouders te vertellen. Nog een ander handvat dat niet voldoende toegepast wordt is het handvat rondom verwijten omzetten in zorgen (15). Vier respondenten geven hier duidelijk en letterlijk aan dat als ouders gaan verwijten dat deze omgezet moeten worden in zorgen. De overgebleven respondent haakte niet in op het woord 'verwijten'. Het valt op hoe expliciet de andere vier respondenten dit wel deden, in tegenstelling tot de vijfde respondent. Ook het handvat rondom kennis van taalgebruik en het verhullen van gevoelens (12) werd door een respondent niet voldoende geuit. Deze respondent haakt niet in op de in de casus gegeven signalen, waar vier andere respondenten dit wel deden. Alle overige handvatten werden door alle respondenten voldoende toegepast of toegelicht (in het geval van handvatten over kennis hebben van een onderwerp). In totaal zijn er maar 6 van de 28 handvatten die niet door alle respondenten werden toegepast. Hieruit is te concluderen dat de handvatten in grote mate zijn blijven hangen na de training en hierdoor waarschijnlijk ook toegepast worden in de praktijk.

8.3 Redenen voor niet toepassen van handvatten

Gekeken naar deelvraag over de handvatten die niet toegepast worden, worden hier verschillende redenen voor gegeven. Allereerst zijn er twee handvatten die door geen enkele respondent toegepast worden (20 en 27). Het blijkt dat deze meer gericht zijn op inhoudelijke hulpverlening – iets dat de wijkteamprofessionals niet bieden in hun regisseursrol. De handvatten zoals beschreven door Groenhuijsen (2014) en Berben (2014) komen dan ook uit een beschrijving voor de jeugdbeschermer en dus niet voor wijkteamprofessionals. Het lijkt erop dat handvatten 20 en 27 niet zo relevant zijn voor de onderzochte trainingsgroep. Een opvallende bevinding is dat niet alle respondenten het kind altijd zijn verhaal laten doen over de scheiding (2). Twee van hen zeggen dat ze dit niet doen als er geen zorgen zijn rondom de kinderen. Dit valt op omdat zij later juist wel weer aangeven dat afwezigheid van zorgsignalen niet hoeft te betekenen dat er niets aan de hand

is. Aangeven kennis te hebben van dat handvat, maar het niet toepassen van het tweede handvat spreekt elkaar direct tegen. Dit roept de vraag op of er wel voldoende kennis is rondom afweer en zorgsignalen in complexe scheidingen, of dat hier een sociaal wenselijk antwoord is gegeven. Twee andere handvatten die niet door alle respondenten toegepast worden zijn kennis van taalgebruik om gevoelens te verhullen (12) en verwijten als zorgen laten formuleren (15). Bij het twaalfde handvat werd als reden gegeven dat de respondent dit niet zo had gezien in de casus maar dat dit achteraf gezien wel logisch was. Bij het handvat rondom verwijten zei dezelfde respondent dat dit niet meer zo scherp op het netvlies stond. Dit was weggezaakt na de training. Dit is te verklaren doordat deze respondent eerder in het interview aan heeft gegeven meer tijd te wensen om de kennis en handvatten te kunnen integreren. Gekeken naar deze informatie valt het op dat de respondent die zegt meer tijd te wensen om het handelen te integreren alsnog veel handvatten wél toepast. Het handvat over de agenda (21) wordt niet door alle respondenten toegepast omdat zij een schriftelijke agenda gebruiken (waarbij ouders vooraf inspraak krijgen) te formeel vinden. Er wordt twee keer gezegd dat die niet bij hen als professional past. Alle respondenten zijn wel positief over de training en de handvatten. Er wordt genoemd dat de handvatten logisch zijn, maar dat die nog wat toelichting en herhaling vereisten voordat ze deze toe konden passen in de praktijk. Dit gegeven lijkt juist bij te dragen aan de hoge mate van toepassing van de handvatten.

8.4 Effect van kennis en toepassing van handvatten op handelingsverlegenheid

Gekeken naar het effect van de handvatten op handelingsverlegenheid (deelvraag 4) kwam uit literatuuronderzoek dat de hardnekkigheid van de strijd en de klachtgevoeligheid de reden is dat professionals moeite hebben met complexe scheidingszaken. Er komt zelfs uit dat wijkteamprofessionals de vrees hebben om opgezadeld te worden met een probleem dat zij niet op kunnen lossen. In meerdere stukken is terug te vinden dat een gebrek aan kennis dus handelingsverlegenheid veroorzaakt. Dit lijkt logisch, maar in de complexe scheidingszaken is goede kennis van zaken nóg belangrijker dan in andere zaken door de complicerende factor van de strijd. Het omgaan met complexe scheidingszaken wordt een specialisme genoemd – en dit maakt het handelen in dit soort zaken voor een generalist lastig. In een eerdere deelvraag wordt de mening over de training behandeld en hieruit komt vaker dan eens voort dat de trainsters deskundig en gespecialiseerd zijn in de problematiek. Dit maakte dat zij de kennis goed over konden brengen en goed aan konden sluiten bij de trainees. Eén van de respondenten had nog geen complexe scheidingen in haar caseload voor de training en kon dus geen antwoord geven op de vraag wat het verschil in handelingsverlegenheid was tussen voor en na de training. Zij zegt zelfs dat ze zich niet handelingsverlegen voelt nu. Gevraagd naar het verschil in handelingsverlegenheid geven drie van de respondenten die deze cases al wel hadden met overtuiging aan dat zij inderdaad minder handelingsverlegen zijn door de training. Twee van hen zeggen zich nu niet meer handelingsverlegen te voelen. De enige van hen die aangeeft zich nog niet voldoende uitgerust te voelen om te handelen in deze zaken gaf al eerder aan nog meer tijd nodig te hebben om het geleerde te integreren in het handelen. De overgebleven respondent geeft aan zich voor de training ook niet handelingsverlegen te hebben gevoeld omdat ze al veel complexe scheidingscasussen had meegemaakt. Het valt dus op dat op deze respondent na alle respondenten (inclusief degene die nog geen complexe scheidingen had) aangeven door de training merkbaar minder handelingsverlegen te zijn. De redenen hiervoor zijn met name dat zij zich bewust(er) zijn van de handelingsmogelijkheden en -voorschriften. Vaak wisten zij dus al wel hoe zij het beste konden handelen, maar moest dit nog expliciet geformuleerd worden. De handvatten hebben dit verduidelijkt.

8.5 Eindconclusie

De kennis van handvatten draagt bij aan minder handelingsverlegenheid bij de getrainde professionals. Handelingsverlegenheid wordt veroorzaakt door de heftigheid van complexe scheidingszaken en door een gebrek aan kennis van de handelingsmogelijkheden en – voorschriften. Voorgelegd in casuïstiek passen de professionals het grootste gedeelte van de handvatten op adequate wijze toe. De handvatten lijken dan ook geïntegreerd te zijn in het handelen van de respondenten en een aantal van hen geeft dit ook aan. Twee van de handvatten – die door niemand toegepast worden, worden dan ook bewust niet toegepast omdat deze niet in het takenpakket van de wijkteamprofessional passen. Gekeken naar handelingsverlegenheid zijn er vier respondenten die zich niet (meer) handelingsverlegen voelen in complexe scheidingssituaties. De enige die aangeeft zich nog wel handelingsverlegen te voelen geeft duidelijk aan dat dit niet aan de training of trainsters ligt, maar aan de werkdruk die ervaren wordt op de werkvloer. Zelfs met deze werkdruk voelt deze respondent zich minder handelingsverlegen dan voorafgaand aan de training die door Buro 155 gegeven is. Doordat deze professionals meer kennis hebben van complexe scheidingen en de handelingsmogelijkheden aarzelen zij minder of helemaal niet om te handelen in deze situaties. Er ligt nog wel een opdracht in het overbrengen van de boodschap dat

kinderen altijd gehoord moeten worden in de scheidingssituatie. Dit is een handvat dat niet door alle respondenten toegepast wordt en vereist nog extra aandacht in de training.

Hoofdstuk 9: Discussie

In dit hoofdstuk staat de kwaliteit van het onderzoek ter discussie met betrekking tot objectiviteit, validiteit, betrouwbaarheid en generaliseerbaarheid. Ook worden er aanbevelingen gedaan.

9.1 Objectiviteit

Dit onderzoek is uitgevoerd met de intentie om te toetsen in hoeverre de werkwijze van de opdrachtgever bijdraagt aan minder handelingsverlegenheid. De opdrachtgever heeft er belang bij dat dit zo is. Door dit belang is er een gevaar dat de resultaten beïnvloed worden, maar dit is ondervangen doordat het onderzoek door een externe onderzoeker is gedaan. De opdrachtgever heeft alleen gestuurd op de richting van het onderzoek en dus niet op resultaten. Buro 155 heeft aangegeven open te staan voor feedback.

9.2 Validiteit

Gekeken naar de validiteit in het onderzoek is dit op te splitsen in interne- en externe validiteit. Binnen de interne validiteit is er volgens Van der Donk en Van Lanen (2015) een onderscheid te maken in de volgende soorten validiteit:

- Resultaatvaliditeit: Als het onderzoek leidt tot oplossing van het praktijkprobleem. In dit onderzoek is er antwoord gegeven op de vraag van de opdrachtgever. Deze wilde weten of de training bijdraagt aan handelingsverlegenheid en hier is door de respondenten antwoord op gegeven inclusief aanbevelingen om de training eventueel te verbeteren.
- Procesvaliditeit: Als uit het onderzoek een aanpak voor het probleem komt die past bij de organisatie. Tijdens het uitvoeren van het onderzoek en het opstellen van het rapport is constant overleg geweest met de opdrachtgever om bij hen te toetsen of het product bruikbaar is voor de organisatie. De opdrachtgever heeft tussendoor feedback gegeven op het onderzoeksplan en het beroepsproduct.
- Democratische validiteit: Als het onderzoek in overleg met de betrokken partijen is uitgevoerd. Er is met name overlegd met de opdrachtgever en de getrainde groep professionals. Er is geen overleg geweest met gezinnen, maar hier is bewust voor gekozen omdat het onderzoek dan te groot werd. Dit had wel de democratische validiteit kunnen verhogen.
- Katalyserende validiteit: Als het onderzoeksproces gericht is op verbetering van begrip van processen binnen de organisatie. Door dit onderzoek heeft de opdrachtgever inzicht gekregen in de werking en invloed van hun werkwijze op het handelen van professionals. Het rapport is eerlijk opgesteld met sterke en zwakke kanten.
- Dialogische validiteit: Als het onderzoek kritisch gevolgd is door anderen. In dit onderzoek is er systematisch overleg geweest met de opdrachtgever, medestudenten die ook bij Buro 155 afstudeerden in dezelfde richting en medestudenten die andere onderwerpen onderzochten. Door constant te sparren over de strekking en uitkomsten van het onderzoek is deze mate van validiteit hoog.

Rondom de externe validiteit gaat het onder andere over de reikwijdte van de uitspraken in het onderzoek (Van der Donk & Van Lanen, 2015). Binnen dit onderzoek ligt de focus op Buro 155 en hun training in verhouding tot de getrainde medewerkers. De uitspraken gaan over de getrainde medewerkers en niet alle potentiële trainees. Er worden geen uitspraken gedaan over alle wijkteamprofessionals of alle professionals in het voorliggend veld. Bij de externe validiteit is wel een negatieve factor op te noemen. Doordat professionals bevraagd worden op hun gedrag vergroot dit de kans op sociaal wenselijke antwoorden. Baarda, De Goede en Van der Hulst (2012) spreken van deze sociale wenselijke antwoorden als iets dat de validiteit verlaagt. Mensen weten vaak wel wat wel en niet hoort. Doordat de geïnterviewde professionals weten dat ze bevraagd worden op de handvatten is het mogelijk dat zij aangeven deze toe te passen terwijl dat niet zo hoeft te zijn. Dit blijkt ook uit het feit dat twee respondenten niet altijd het kind spreken als er geen zorgen zijn, terwijl zij wel aangeven dat de afwezigheid van zorgsignalen niet betekent dat deze er niet zijn.

9.3 Betrouwbaarheid

Van der Donk en Van Lanen (2015) geven aan dat betrouwbaarheid anders is in het sociale veld dan in andere velden omdat een onderzoeker hier met mensen te maken heeft. Het gaat in deze context vooral om het ondervangen van toevallige verstoringen. Om toevallige verstoringen te voorkomen zijn de onderzoeksinstrumenten en topiclijst zijn bij iedere respondent gebruikt, waardoor hier één lijn in getrokken is. Ook zijn alle interviews door één onderzoeker gehouden, waardoor de manier van vraagstelling overeenkomt. Alle interviews zijn opgenomen en achteraf letterlijk uitgewerkt om kleuring door de onderzoeker te ondervangen. Een ander onderdeel dat zowel de validiteit als betrouwbaarheid vergroot is triangulatie. Door in dit onderzoek gebruik te

maken van verschillende bronnen (expertise Buro 155, interviews met trainees, boeken en het internet) zijn de conclusies krachtiger (Van der Donk & Van Lanen, 2015). Op die manier wordt ondervangen dat het onderzoek bijvoorbeeld alleen gericht is op de handvatten toetsen – terwijl het toepassen van de handvatten niet perse betekent dat de professional adequaat handelt. Een toevallige verstoring die niet ondervangen kon worden is dat twee interviews halsoverkop telefonisch gehouden moesten worden. Hierdoor is het mogelijk dat non-verbale signalen niet opgepikt zijn en is er in één interview ook minder zuivere communicatie geweest omdat de lijn stoorde. Dit zorgt ervoor dat niet alle informatie op dezelfde manier besproken kon worden als in de face-to-face gesprekken. De laatste toevallige verstoring is dat van de vijf respondenten maar drie respondenten bevraagd konden worden op handelingsverlegenheid voor en na de training. Bij de andere twee respondenten kon geen vergelijking gemaakt worden omdat de ene geen complexe scheidingen in haar caseload had en de andere de methodiek al kende.

9.4 Informativiteit

In dit rapport is getracht om zo veel mogelijk informatie te verschaffen over de genoemde onderwerpen. Daarom zijn er definities uitgewerkt en is er gebruik gemaakt van een operationalisering om het meetinstrument op te stellen. De gebruikte casus, topics en analysewijze zijn terug te vinden in de bijlagen van dit onderzoek.

9.5 Generaliseerbaarheid, bruikbaarheid en representativiteit

Het onderzoek is niet zeer generaliseerbaar. Dit heeft ermee te maken dat de populatie – en dus ook de steekproef – klein is. Een onderzoek onder 5 respondenten is niet toe te passen op alle wijkteamprofessionals, maar kan wel gebruikt worden om aan te tonen wat het effect is geweest op deze 5 medewerkers. Doordat het onderzoek kleiner was kon meer op details ingegaan worden, waardoor het onderzoek toch *bruikbaar* is voor de opdrachtgever.

9.6 Aanbevelingen

Uit dit onderzoek zijn voornamelijk positieve reacties op de training naar voren gekomen. Ook scoorden de respondenten goed op de toetsing van de handvatten. Op basis daarvan zijn de volgende aanbevelingen naar voren gekomen.

Doorgaan met:

- De handvatten gebruiken in de training;
- De opbouw van de training behouden qua afwisseling tussen theorie en oefening;
- Gebruik van eigen deskundigheid en ervaring in de training;
- Coaching on the job blijven aanbieden.

Aanvullende aanbeveling: de training geven aan iedere wijkteamprofessional die met complexe scheidingen te maken heeft, of op zijn minst één medewerker per wijkteam trainen.

Verbeteren door:

- De handvatten rondom inhoudelijk hulpverleners niet behandelen met wijkteammedewerkers;
- Benadrukken dat het kind altijd zijn verhaal over de scheiding moet kunnen doen.

Tips van de respondenten voor verbetering:

Uit de interviews kwamen een aantal suggesties van de respondenten naar voren, namelijk:

- Een trainingsacteur inhuren voor de rollenspellen;
- Minder mixen van disciplines tijdens de training om relevantie van informatie te verhogen;
- Meer tijd geven voor huiswerkopdrachten zoals het doorlezen van het theoretisch fundament;
- Meer implementatie van Signs of Safety in de training ;
- Duidelijke uitleg geven over wat coaching on the job inhoudt, zodat professionals niet bang zijn dat ze beoordeeld worden in gesprek.

9.7 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Aan het begin van het onderzoeksproces is de mogelijkheid besproken om onderzoek te doen in gezinnen die door de getrainde professionals zijn geholpen. Dit was op het moment van onderzoek nog niet mogelijk omdat de training hiervoor te kort geleden was. Er wordt aanbevolen om dit over een aantal jaar te doen, als de gezinnen in rustiger vaarwater zitten. Dan kan er echt terug gekeken worden op wat de toepassing van de methode in de praktijk doet met echte gezinnen die in complexe scheiding verkeren.

Hoofdstuk 11: Beroepsproduct en meerwaarde

In overleg met de opdrachtgever is er besloten om een folder te maken voor de gemeente 's-Hertogenbosch (en eventueel andere gemeenten) met daarin de uitkomsten van het onderzoek. Dit komt voort uit de aanbeveling dat Buro 155 door moet gaan met hoe zij de training nu geven. De uitkomst van het onderzoek was overwegend positief over de werkwijze van Buro 155. Door een folder te maken kan de opdrachtgever deze gebruiken in een pitch naar eventuele afnemers van hun training. De folders zijn terug te vinden in bijlage 5. De feedback hierop en de meerwaarde van de afstudeeropdracht worden nader besproken in dit hoofdstuk.

11.1 Feedback

Op de eerste folder zijn uit persoonlijke communicatie per e-mail de volgende feedbackpunten gekomen:

- De lay-out is nog niet professioneel
- De folder is qua inhoud wat summier. Je zou meer kunnen schrijven over de opbouw/inhoud van de training. Vertel kort wat op dag 2 aan de orde komt en wat op dag 3 (haal bijvoorbeeld wat items uit de PowerPoint van de training).
- Wellicht is het je bedoeling ook nog om meer inhoud van je scriptie toe te voegen, want dat mist nog. Wie/wat is Buro 155? Wat is het doel van de training? Waar lopen organisaties tegenaan voordat ze de training hebben gevolgd? Wat zijn de effecten van de training?
- De scheidingseducatie is een dagdeel (van in totaal 5 dagdelen).
- Voor wat betreft de foto's lijkt dat die dan ook nog voorlopig zijn?
- De quotes zijn wel heel leuk voor bijvoorbeeld op de achterkant van de folder! (K. Leenders, 18 mei 2018).

Naar aanleiding van de feedback is er een nieuwe folder gemaakt met een andere lay-out en meer informatie. Ook hier kwamen nog wat puntjes uit naar voren, namelijk:

- De folder ziet er een stuk beter uit qua lay-out en inhoud.
- Bij het kopje scheidingseducatie toevoegen/aanpassen naar:
In de scheidingseducatie krijgen professionals informatie over de impact van een scheiding op kinderen, hun ouders en het ouderschap. Ook worden de gevolgen van een complexe scheiding voor een kind toegelicht. Met behulp van filmpjes en oefeningen wordt dit dagdeel naast theoretisch ook interactief ingevuld.
- De coaching on the job aanpassen naar:
Middels coaching on the job wordt de mogelijkheid geboden om te ondersteunen in gesprekken met het gezin, het voor- en of nabespreken van gesprekken, feedback krijgen op houdingsaspecten etc.
- Verder is aan te raden een andere afbeelding gebruiken aan de voorkant, geen foto van onze educatie aan jullie als studenten. Meer een afbeelding die een complexe scheiding weergeeft.
- En overweeg om het aantal van 5 medewerkers Sociaal Wijkteam te verwijderen. 5 medewerkers is weliswaar betrouwbaar voor het onderzoek, maar komt wellicht niet heel stellig over in een folder als deze (Persoonlijke communicatie A. Schoenmakers, 22 mei 2018).

Na verwerking van deze feedback is een definitieve folder gemaakt. Deze is te vinden in bijlage 5.

11.2 Meerwaarde voor de beroepspraktijk

Deze afstudeeropdracht is met name belangrijk geweest voor de opdrachtgever. Dit betekent dat het project niet bedoeld was om in het hele werkveld verspreid te worden. Het is met name tot stand gekomen om Buro 155 te informeren en ondersteunen in het uitbreiden van het werkgebied. Ik denk dat de uitkomst van dit onderzoek positief is voor Buro 155. Zij kunnen de resultaten (beschreven in het beroepsproduct) gebruiken om hun product naar andere organisaties te brengen. Dit is één van de wensen die eerder in dit verslag genoemd worden, dus zonder dit vooraf te weten heb ik een onderzoek gedaan dat ook van dienst kan zijn in het verspreiden van het product van Buro 155. Wat dat betreft is het dus zeker van waarde voor een klein stukje van de beroepspraktijk. Zelf ben ik ook zeker van mening (zoals in de aanbevelingen te lezen is) dat iedere wijkteamprofessional baat heeft bij deze training. Verspreiding van het product – middels mijn folder – is dan ook iets waar ik zelf achter sta. Buro 155 is zich nu bewust van hoe de training wordt ontvangen, maar ook van wat deelnemers graag nog anders zouden zien. Er zijn een aantal kritische kanttekeningen, die naar mijn mening bruikbaar zijn om de training en werkwijze nog verder te verbeteren.

Literatuurlijst

- Academie voor Praten met Kinderen. (2017, 2 oktober). *Als je het kind maar één keer spreekt*. Geraadpleegd op 24 april 2018, van <http://academiepratenmetkinderen.nl/als-je-het-kind-maar-een-keer-spreekt/>
- Academie voor Praten met Kinderen. (2017, 9 mei). *Hoe vaak bied jij écht een luisterend oor?* Geraadpleegd op 24 april 2018, van <http://academiepratenmetkinderen.nl/hoe-vaak-bied-echt-luisterend-oor-2/>
- Academie voor Praten met Kinderen. (2016, 6 juni). *Hoe leg je dat nou uit?* Geraadpleegd op 24 april 2018, van <http://academiepratenmetkinderen.nl/hoe-leg-je-dat-nou-uit/>
- Academie voor Praten met Kinderen. (2016, 15 februari). *Praten met jonge kinderen*. Geraadpleegd op 24 april 2018, van <http://academiepratenmetkinderen.nl/praten-met-jonge-kinderen/>
- Academie voor Praten met Kinderen. (2016, 14 maart). *Praten over vechtscheiding*. Geraadpleegd op 24 april 2018, van <http://academiepratenmetkinderen.nl/praten-over-vechtscheiding/>
- Addink, A., Bartelink, C., De Baat, M., Ten Berge, I., Van Rossum, J., & Vinke, A. (2012). *Stoppen en helpen: een adequaat antwoord op kindermishandeling*. Amsterdam: SWP.
- Anthonijsz, I., Spruijt, E., & Zwikker, N. (2017). *Richtlijn Scheiding en problemen van jeugdigen voor jeugdhulp en jeugdbescherming* (3^e druk). Utrecht: Nederlandse Vereniging van pedagogen en Onderwijskundigen.
- Avans Hogeschool. (z.d.). *Avans Hogeschool logo* [online afbeelding]. Geraadpleegd op 27 mei 2018, van <http://www.avans.nl/>
- Azghari, Y. (2011). *Creatief analytisch denken: omgaan met diversiteit in de sociale dienstverlening*. Amsterdam: Boom Nelissen.
- Baarda, B. (2012). *Creatief communiceren met kinderen*. Groningen: Noordhoff.
- Baarda, B., De Goede, M., & Van der Hulst, M. (2012). *Basisboek interviewen: handleiding voor het voorbereiden en afnemen van interviews* (3^e druk). Groningen: Noordhoff.
- Baracs, M. N., & Vreeburg-Van der Laan, E. J. M. (2014). *Vechtende ouders, het kind in de knel: adviesrapport over het verbeteren van de positie van kinderen in vechtscheidingen* (Rapport). Geraadpleegd op 27 mei 2018, van <https://www.dekinderombudsman.nl/ul/cms/fck-uploaded/KOM003.2014Kinderombudsmanadviesrapportvechtscheidingen.pdf>
- Berben, E. G. M. J. (2014). *Methodiek bij de aanpak van complexe scheidingen* (Reader). Utrecht: Jeugdzorg Nederland.
- Boer, N. (2010). *Herkenbaar en Toekomstgericht-2.0*. Amsterdam: SWP.
- Boeser, A., Sondorp, E., & Van Montfoort, A. (2017). *Strijdende ouders en de jeugdprofessional: handreiking voor sociale wijkteams en het onderwijs*. Woerden: de Viervenster.
- Bouwkamp, R., & Bouwkamp, S. (2012). *Handboek Psychosociale hulpverlening* (2^e druk). Utrecht: de Tijdstroom.
- Buro 155. (z.d.-a). *Complexe scheidingen*. Geraadpleegd op 6 februari 2018, van <http://www.buro155.nl/diensten/complex-scheidingen/>
- Buro 155. (z.d.-b). *Diensten*. Geraadpleegd op 6 februari 2018, van <http://www.buro155.nl/diensten/>
- Buro 155. (z.d.-c). *Het team*. Geraadpleegd op 6 februari 2018, van <http://www.buro155.nl/het-team/>

- Buro 155. (z.d.-d). *Logo Buro 155* [online afbeelding]. Geraadpleegd op 27 mei 2018, van <http://www.buro155.nl/>
- Ceci, S. J., Ross, D. F., & Toglia, M. P. (1987). Suggestibility of children's memory: Psycholegal implications. *Journal of Experimental Psychology: General*, 116(1), 38-49.
- Coenen, M., Deboiserie, M., Decat, W., De Laet, L., Hernaert, M., Kaethoven, D. (. . .) Van Speybroek, J. (2007). *Kinderen als wapen en prooi in vechtscheidingssituaties: de behandeling van de ernstige psychische problemen bij deze kinderen* (Visiedocument). Plaats onbekend: VVI-FDGG Stuurgroep Kindermishandeling.
- De Brabander, R. (2013). *Van gedachten wisselen: filosofie en ethiek voor zorg en welzijn* (2^e druk). Bussum: Coutinho.
- De Swart, J. (2013). *De professionele jeugdzorgwerker: Kenmerken van jeugdzorgwerkers in relatie tot kwaliteit van de jeugdzorg*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Delfos, M. (2005). *Luister je wel naar mij? Gespreksvoering met kinderen tussen vier en twaalf jaar*. Amsterdam: SWP.
- Douma, L., & Hoes, M. (2016). *Handelen bij kindermishandeling en huiselijk geweld: van signalering tot besluit* (2e druk). Amsterdam: Boom Lemma.
- Driesen, L. (2011). *Ik wil mama én papa, allebei! Over echtscheiding, verwerking, loyaliteit en hulpverlening*. Apeldoorn: Garant.
- Engbersen, R., & Voogd, K. (2013). Zaak gesloten? Case-study als zelfreflectieve methode. In M. Bool & P. Rensen (Red.), *Weten wat werkt: passend evaluatieonderzoek in het sociale domein* (pp. 83-101). Amsterdam: SWP.
- Gemeente 's-Hertogenbosch. (z.d.). *Jeugdhulp*. Geraadpleegd op 27 februari 2018, van <https://www.s-hertogenbosch.nl/jeugdhulp.html>
- Gemeente 's-Hertogenbosch. (2015). *Verwijskaart Wijkteams* (Indelingsschema). 's-Hertogenbosch: Auteur.
- Geurts, T., & Sportel, I. D. A. (2015). *Voorkomen van vechtscheidingen: een literatuurstudie naar effectiviteit van verplichte mediation en scheidingseducatie* (Rapport). Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, Ministerie van Veiligheid en Justitie.
- Gordon, T. (2010). *Luisteren naar kinderen* (8e druk). Utrecht: Kosmos.
- Groenhuijsen, E. A. (2014). *Theoretisch fundament bij de aanpak van complexe scheidingen* (Reader). Utrecht: Jeugdzorg Nederland.
- Hellendoorn, J., Sleeboom, I., & Van de Vijenken, K. (2010). *Gesprekken met kinderen: over alles wat belangrijk is voor hen*. Amsterdam: Boom.
- Hermanns, J. (2015). Een pedagogische lente? In J. Bekker, H. de Deckere, W. de Jong, M. Meer, L. van der Poel, I. Schonewille, J. Stakenborg, & H. Viëtor (Red.), *De pedagoog in de spotlights* (pp. 11-37). Amsterdam: SWP.
- Hermans, K. (2005). Evidence-based practise in het maatschappelijk werk: een pragmatische benadering. *Sociale Interventie*, 1(3), 5-15.
- Jagt, L., & Jagt, N. (2015). *Taakgerichte hulpverlening in sociaal werk* (4^e druk). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Janssen, H., Vissers, B., & Wentzel, W. (2015). *Basisboek huiselijk geweld* (3^e druk). Bussum: Coutinho.

- Janssens, J. (2015). Transitie en transformatie in de jeugdzorg. *Kind & Adolescent*, 36(4), 191-204.
- Johnson, R. L., & Zimbardo, P. G. (2017). *Psychologie: een inleiding* (8^e druk). Amsterdam: Pearson.
- Joosen, W., & Van der Vaart, W. (2012). *Oplossingsgerichte hulp- en dienstverlening*. Apeldoorn: Garant.
- Kappen, A. (2007). *Deskundigheid zit in het kind*. Amsterdam: SWP.
- Kluwer, E. S. (2013). Het ouderschapsonderzoek: een aanpak bij vechtscheidingen. *Research Memoranda*, 9(1), 1-131.
- Kormos, H., & Spruijt, E. (2014). *Handboek scheiden en de kinderen: voor de beroepskracht die met scheidingskinderen te maken heeft* (2^e druk). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Nabuurs, M. (2013). *Basisboek Systeemgericht werken*. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.
- Nicolasen, A., & Verharen, L. (2011). *Maatschappelijk werk in de breedte: Reflectie op interventiekeuzen* (2^e druk). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Pijnenburg, H. (2010). *Zorgen dat het werkt* (Reader). Nijmegen: Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.
- Quint, P., & Schermer, K. (2008). *De organisatie als hulpmiddel: Sociaal-Agogisch Basiswerk*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Remmerswaal, J. (2015). *Begeleiden van groepen*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Römer, M. (2006). Gelezen: Julie Schwarz Gottman (Ed.) (2004). The marriage clinic casebook. New York: W.W. Norton & Company. 237 pp., \$ 32.00. *Tijdschrift voor Psychotherapie*, 14(1), 128-130.
- Roose, R. (2003). *Participatief werk in de jeugdhulpverlening*. Lokeren: Academia Press.
- Schuitema, A., & Van den Herik, M. (2016). *Een onderzoekende houding: werken aan professionele ontwikkeling*. Bussum: Coutinho.
- Shutterstock. (z.d.). *Sad little girl is looking at camera while her parents are arguing in the background* [foto]. Geraadpleegd op 26 mei 2018, van <https://www.shutterstock.com/nl/image-photo/sad-little-girl-looking-camera-while-609100724?src=RNTINBhXvqroPu9lszSSJA-1-3>
- Slump, G. J. (2011). *Handelen door professionals in de jeugdzorg: om kracht verleggen?* (Reader). Utrecht: Fonds Collectieve Belangen.
- Snellen, A. (2014). *Basismodel voor methodische hulp- en dienstverlening in het sociaal werk* (4^e druk). Bussum: Coutinho.
- Stichting Kwaliteitsregister Jeugd. (z.d.). *Kind uit de (v)chtscheiding*. Geraadpleegd op 6 februari 2018, van <https://skjeugd.nl/scholing/opleidingen/kind-uit-de-vechtscheiding/>
- Stichting Kwaliteitsregister Jeugd. (2017). *Bijlage I: Registratiecriteria voor de kamer Jeugd- en gezinsprofessionals behorende bij het Registratiereglement Kwaliteitsregister Jeugd (SKJ)* (Reader). Geraadpleegd op 18 februari 2018, van <https://skjeugd.nl/wp-content/uploads/2017/12/20171127-Registratiecriteria-Jeugd-en-gezinsprofessionals.pdf>
- Swanborn, P. (2015). *Basisboek sociaal onderzoek* (6^e druk). Amsterdam: Boom Lemma.
- Van der Donk, C., & Van Lanen, B. (2015). *Praktijkonderzoek in zorg en welzijn* (2^e druk). Bussum: Coutinho.

Van der Vlugt, I. (2005). *Handelen bij mishandeling: een handleiding voor hulpverleners bij geweld in de partnerrelatie* (3^e druk). Utrecht: Movisie.

Van Lawick, J., & Vissers, M. (2014). *Kinderen uit de knel. Een interventie voor gezinnen verwickeld in een vechtscheiding*. Amsterdam: SWP.

Van Leeuwen, A. (2017). Als ouders gaan scheiden. *Kinderopvang*, 27(1), 32-33.

Verhoeven, N. (2011). *Wat is onderzoek: praktijkboek methoden en technieken voor het hoger onderwijs* (4^e druk). Den Haag: Boom Lemma.

Vogelvang, B. (2016). *De SAVE-werkwijze bij Complexe Scheiding. Handleiding voor medewerkers SAVE* (Reader). Woerden: Van Montfoort.

Wolzak, A. (2012). *Kindermishandeling: signaleren en handelen* (6^e druk). Amsterdam: SWP.

Bijlage 1: Topiclijst

Topic	Startvraag	Eventuele vervolgvragen
Uitleg en toelichting	n.v.t.	- Mag ik je zeggen? - Mezelf voorstellen - Inleiding in aanleiding van het onderzoek - Mag het interview opgenomen worden? De opnamen dienen voor uitwerking van resultaten en worden verwijderd na uitwerking. - Uitleg begrippen: Handvatten (3 voorbeelden) Handelingsverlegenheid - Uitleg over opbouw interview - Privacy/geheimhouding benadrukken
Ervaring van de training	Wat vond je van de training?	Wat is daar de reden van? Wat was het sterkste punt en wat het zwakste? Heeft de training jou iets opgeleverd? Is er verschil in jouw handelen sinds je de training gehad hebt? Wat dan? Kan je een concrete situatie noemen waarin je een handvat/onderdeel van de training hebt toegepast? Grijp je nu eerder in als ouders in vechtscheiding (dreigen te) komen? Heb je het gevoel dat adequaat in kan grijpen als je zo'n situatie tegenkomt? Waarom?
Handvatten	In hoeverre zijn de handvatten blijven hangen? Wat vind je van de handvatten?	Welke handvatten staan je het meest bij en waarom? Pas je de handvatten actief toe? Welke wel/niet?
Casuïstiek	Vind je het goed als ik je een paar casussen voorleg en je vraag naar jouw handelen? Uitleg casus + dilemma voorleggen: Wat zou je doen? Zou je wel of niet ...	Vervolg van de casus voorleggen en opnieuw vragen wat de respondent dan doet
Toelichting handelen	Per handvat(categorie): Waarom koos je voor deze handeling?	Op punt x in casus y handelde je ... wat is jouw beweegreden daarachter?

Bijlage 2: Kenmerken respondenten

	Respondent A	Respondent B	Respondent C	Respondent D	Respondent E
Geslacht	V	V	V	V	M
Leeftijd	33	26	27	26	53
Ervaringsjaren	10 - 1.5	2 – 9mnd	2.5 – 4mnd	3.5 – 9mnd	30 - 1
Leefsituatie	G	GP, S	S	S**	G, A
Vechtscheiding meegemaakt?	Nee	Ja, ouders van partner	Ja, van vriend	Ja, in de familie	Nee
Kinderen	Ja, 2	Nee	Nee	Nee	Ja, 1

- M/V = Man of vrouw
- Ervaringsjaren met jeugdwerk + ervaringsjaren in het wijkteam
- G=gescheiden, S=samenwonend, A=alleenstaand/eenpersoonshuishouden, G=getrouwd, GP=geregistreerd partnerschap

* Met vriendinnen, heeft ook een relatie

Belangrijk: Dit overzicht houdt geen verband met de volgorde van de opsomming in het resultatenhoofdstuk en –schema.

Bijlage 3: Casuïstiek

Casus 1: Familie de Jong

Jij hebt een casus toegewezen gekregen waarin twee ouders (35 en 32 jaar) in scheiding liggen. Het gezin heeft twee kinderen, een jongen van 10 en een meisje van 7. Vader heeft een affaire gehad en wil graag verder met zijn nieuwe vriendin. Dit heeft moeder veel pijn gedaan en er is ruzie ontstaan. Moeder probeert vader terug te pakken door de kinderen in te zetten. Zij wil hem dezelfde pijn laten voelen door hem de kinderen 'af te pakken'. Op de dag dat vader vertelde dat hij wil scheiden knapt er iets in moeder. Ze probeert vader zwart te maken door de kinderen in bijzijn van vader te vertellen dat vader een nieuwe vrouw heeft en dat hij hun niet meer lief vindt. Ze zegt dat vader de kinderen niet wil hebben en dat ze hem niet meer mogen zien. Vader heeft een goede band met zijn kinderen en wil ze absoluut niet kwijt. Hij reageert erg boos op het gedrag van moeder en het komt uit op een flinke ruzie, waarbij moeder vader aanvliegt. De politie wordt gebeld en Veilig Thuis wordt ingeschakeld. Deze zet de case naar het SWT door omdat er het niet tot werkelijk geweld is gekomen en omdat dit de eerste keer is dat zoiets signaleerd wordt. Er zijn zorgen over de kinderen omdat zij getuige waren van dat moeder vader vastgreep en in zijn armen kneepte, maar dit lijkt de eerste uitpatting te zijn. Jij neemt contact op met het gezin. Het is ondertussen een paar weken later sinds het voorval. Vader is bij zijn vriendin ingetrokken en de kinderen zijn bij moeder. Deze keuze is gemaakt omdat moeder 16 uur werkt (vader fulltime) en de kinderen dan in een vertrouwde omgeving zijn. Op het moment dat moeder werkt past oma (moeders kant) op. Dit was voor de scheiding ook al zo. Ouders aarzelen beide over hulp maar na aandringen gaan zij akkoord met een eerste gesprek.

Vraag 1: Waar plan jij het eerste gesprek in?

Vraag 2: Wie zijn daar allemaal bij? *Ouders en/of kinderen?*

Gesprek met de kinderen

Vraag 3b: Plan jij ook nog een gesprek in met de kinderen? Zo ja waar plan je dit?

Vraag 4b: Spreek je de kinderen tegelijkertijd of apart?

Vraag 5b: Hoe pak jij zo'n gesprek aan? *Wat bespreek je? Waar zit je? Ga je aansluiten bij de activiteit die kind onderneemt?*

Vraag 6b: Wie is er verder nog bij?

B.2 Je plant een gesprek in met beide kinderen. Uit het gesprek komt dat dochter erg is geschrokken van het voorval. Ze kon daarna niet zo goed slapen en je hebt al eerder van moeder gehoord dat dochter zich anders gedroeg na het voorval. Moeder gaf vader hier de schuld van. Zoon haalt zijn schouders op en zegt dat hij er niets van vond.

Vraag 1: Hoe achterhaal jij de wensen van de kinderen?

Wensen van de kinderen

Vragend naar wat zij graag willen zegt dochter dat ze wil dat mama en papa geen ruzie meer maken en dat papa terugkomt. Zoon is erg stil. Je krijgt niet veel informatie uit hem over zijn mening, maar je ziet wel dat hij niemand aankijkt en dat hij zijn armen strak over elkaar heeft.

Vraag 7b: Hoe spreek jij de kinderen aan? Wat voor vragen stel je? *Direct/indirect? Verkleintaal?*

Vraag 8b: Hoe probeer jij dochter te helpen in haar angst en verdriet?

Vraag 9b: Hoe interpreteer je het gedrag van zoon? En probeer jij zijn mening te achterhalen in dat gesprek?

Vraag 10b: Als je merkt dat zoon echt niets los wil laten, wat doe je dan?

Vervolg

Na een aantal gesprekken begint de zoon los te komen. Hij geeft aarzelend toe dat hij niet naar vader toe wil. Hij is bang dat hij wordt verplicht om naar papa toe te gaan en dat hij daar moet slapen in het weekend. Hij zegt dat hij liever in zijn eigen bed slaapt en dat hij dan ver weg is van zijn vriendjes. Zijn vader geeft toch niet om hem, en is liever bij 'dat wijf'.

Vraag 1: Hoe reageer je op deze informatie?

Is dit volgens jou beïnvloeding door moeder? Keur je dit af? Hoe interpreteer je deze boodschap?

Vraag 2: Hoe stel jij hem gerust? Neem je hem serieus?

Vraag 3: Koppel je deze informatie terug naar beide ouders? En vertel je dit aan zoon?

Met dochter lijkt het nu beter te gaan. Ze vertelt jou nu wel in vertrouwen dat ze papa en mama aan de telefoon hoort ruziën. Ze heeft mama papa uit horen schelden. Ze zegt dat ze hier verdrietig over is. Zij is directer over haar gevoelens en wensen. Je hebt haar uitgelegd dat papa niet meer naar huis komt en ze lijkt dit te accepteren. Ze wil wel een keer bij papa slapen in het weekend, want ze mist hem heel erg.

Vervolg: oudergesprek

Na beide kinderen gesproken te hebben is er een gesprek met beide ouders. Je hebt vooraf met de kinderen besproken wat je met ouders mag delen.

Vraag 1: Maak je gebruik van een gespreksagenda? *Zo ja hoe? En hoe betrek je ouders hierbij?*

Tijdens het gesprek merk je in het begin wel dat ouders lijken te luisteren naar wat je hen vertelt, maar het duurt niet lang voordat ze beginnen te verwijten. Het gesprek dwaalt af naar een welles-nietes discussie.

Vraag 1: Wat doe je als eerste als ouders beginnen te verwijten?

Vraag 2a: Hoe breng jij het gesprek terug naar de kinderen en hun wensen en belevingen?

Vraag 2b: Hoe laat jij deze wensen en belevingen van de kinderen doorklinken? *Zie jij het kind als jouw informant?*

Vraag 3: Hoe motiveer jij ouders om te stoppen met ruziën en aan hun kinderen te denken?

Vraag 4: Wat doe je als een ouder een mail stuurt zonder de andere ouder in de cc?

Vraag 5: Hoe ga je om met afspraken? *Worden deze schriftelijk vastgelegd? Hoe?*

Vraag 6: In hoeverre gebruik je het netwerk bij de hulp aan een gezin? *In kaart brengen?*

Casus 2: Familie de Wit

Jij gaat starten in een casus waarbij een meisje van 6 en een meisje van een halfjaar oud betrokken zijn. Ouders (26 en 27) gaan scheiden maar wonen nu nog samen. De scheiding was een keuze die zij samen gemaakt hebben, maar nu ruziën zij veel over de verdeling van spullen. Beide ouders willen in het koophuis blijven wonen en geen van beide geeft toe. In een kennismakend gesprek geven ze toe dat ze elke dag wel ruzie maken. Dan wordt er met name geschreeuwd en af en toe met spullen gegooid. Dit begint soms als ruzie over een ander onderwerp maar komt steeds uit op de discussie wie welke spullen krijgt. Je wilt hen duidelijk maken dat dit geruzie ook schadelijk is voor de kinderen. Vader kijkt je scheef aan en zegt: 'we ruziën nooit als de oudste er is. Dat doen we als ze op school is. Wat de kleinste betreft is het nog maar een baby, die snapt niet wat er gebeurt en weet dit toch niet meer als zij later groot is'. Moeder haalt haar schouders op en mompelt instemmend.

Vraag 1: Wat ga je hiermee doen? *Scheidingseducatie?*

De kinderen

Met het dochttertje van 6 lijkt het dan ook prima te gaan. Ze doet het erg goed op school en heeft veel vriendjes gemaakt. Als je haar spreekt dan is ze erg sociaal en vrolijk. Ze vertelt honderduit over wat ze leuk vindt. Ouders vertellen dat ze haar nog niet hebben verteld dat ze uit elkaar gaan en dat ze niet precies weten hoe ze dit willen doen. Over de baby maak je jezelf wel zorgen omdat deze elke dag tussen dit geruzie zit. Moeder heeft ook aarzeland toegegeven dat de baby niet zo goed meer eet en meer huilt.

Vraag 1: Hoe ondersteun jij ouders in het vertellen dat zij uit elkaar gaan?

Ben jij bij dit gesprek? Zo ja, wie voert het woord en hoe bewaak je de inhoud? Zo nee hoe bereid je ouders voor?

Vraag 2: Gezien de baby vooral last lijkt te ondervinden, wat doe je met het oudste dochttertje? *Probeer je haar gevoelens te achterhalen? Ga je met haar in gesprek? Afwezigheid kindsignalen...*

Later

Het is wat later en ouders hebben dochter verteld dat ze uit elkaar gaan. Er is besloten dat vader in het huis blijft wonen. Hij heeft een hoger inkomen en kan de maandlasten in zijn eentje dragen. Moeder is bij haar ouders ingetrokken. De kinderen zijn bij vader. Als vader werkt komt moeder thuis oppassen. Ondanks jouw pogingen om het geruzie te laten stoppen maken ze ruzie. Moeder is verbitterd dat ze nu een andere woning moet gaan zoeken en laat dat aan vader merken. Deze doet dan snibbig terug. Hier zijn beide kinderen al getuige van geweest. Op dit punt merk je dat het nog niet veel beter gaat met de baby. Het meisje van 6 doet het nog steeds goed. Haar juf verbaast zich over dit feit. Het meisje heeft al enkele keren losgelaten dat papa en mama boos op elkaar zijn maar als juf hierover doervroeg herpakte ze zich en veranderde ze het onderwerp. Ze is

vrolijk en lief en probeert haar ouders te helpen. Zo vraagt ze haar ouders vaak of ze kan helpen met klusjes in huis, waar ze dit eerst niet deed. Vooral tegen vader is ze erg lief.

Vraag 1: Hoe reageer jij op deze informatie van juf en moeder? En wat doe je hiermee?

Casus 3: Familie Jansen

Je komt in een gezin waar een ouder kind is. Ouders (43 en 49) hebben een zoon van 14. Ouders zijn sinds een tijdje gescheiden en je bent erbij geroepen omdat er vanuit school zorgsignalen zijn gekomen. De jongen vertoont daar grillig gedrag en kan soms ineens erg boos worden of heel stil zijn terwijl dit niet bij hem past. Na een paar gesprekken kom je er achter dat ouders zoon inzetten in de strijd tegen elkaar. Hij wordt gebruikt als boodschapper en er ligt veel druk op hem van beide ouders om een kant te kiezen. In het laatste gesprek dat je met hem hebt gehad kwam zijn verjaardag ter sprake. Deze is binnenkort en hij geeft aan dat hij zijn verjaardag niet wil vieren. Het is te veel gedoe zegt hij.

Vraag 1: Wat denk jij dat de oorzaak is van dat de jongen zijn verjaardag niet wil vieren? *Kan loyaliteit of afweer een rol spelen?*

Vraag 2: Hoe ga je jouw interpretatie toetsen bij de jongen?

Na uitvraag geeft de jongen toe dat beide ouders hem pushen om de verjaardag bij hen te vieren. Deze strijd lijkt een verlengde te zijn van de strijd die ouders al voerden. De jongen zegt dat hij bang is dat als hij het eerst bij de ene viert dat de ander dan teleurgesteld is. In de weken oplopend naar zijn verjaardag gaat het nog slechter op school. Behalve externaliserend gedrag krijgt de jongen ook last van lichamelijke klachten. Hij heeft veel hoofdpijn en buikpijn en blijft drie dagen achter elkaar thuis. Je spreekt hem diezelfde week dat dit gebeurt

Vraag 1: Wat doe je hieraan? *Help je de jongen om zijn gevoelens te begrijpen? Hoe?*

Bijlage 4: Analyseschema

Open interviewvragen					
	Resp. 1	Resp. 2	Resp. 3	Resp. 4	Resp. 5
Vraag 1: Hoe vind je het om met vechtscheidingen te werken en waarom?	Het is een uitdaging , zowel positief als negatief. Het is intensief en zwaar omdat er tegengestelde belangen en weerstand zijn. Je moet constant neutraal blijven. Ik vind het een specialisatie. Het is interessant om te kijken hoe je ouders weer met elkaar in gesprek krijgt.	Uitdagend en het moeilijkste wat er is. Het is interessant dat ouders totaal niet met elkaar aan tafel willen maar dat zij naar verloop van tijd kleine stapjes zetten, ook al zijn ze klein. Niet iedereen natuurlijk maar de meeste wel.	Ik werk pas sinds een tijdje met vechtscheidingen. Ik vind het heel interessant maar ook lastig . Ik heb het gevoel dat ik heel erg moet opletten wat ik zeg en dat ik heel erg transparant moet zijn. Ik ben me hier bewust van maar moet mijn best doen om dit naar de praktijk te brengen.	Toen ik hier net begon in januari vond ik het lastig . Ik heb geluk gehad dat ik meteen de training kreeg. Dat heeft mij handvatten gegeven waardoor ik het nu minder lastig vind. Het lastigst is dat ouders je zo in hun strijd inzetten. Je begrijpt beide maar moet neutraal blijven. Het interessantst is waar het vandaan komt en hoe je ze weer samen krijgt.	Dit vind ik nooit leuk. Het is altijd heel ingewikkeld omdat je meegezogen kan worden in de strijd . Je hebt het gevoel alsof je een kant moet kiezen en het voelt als meer werk dan andere casussen . Doordat ik het bij mijn vorige werkgever (BIZ 9 jaar gewerkt) al heb gezien kan ik beter de ouders laten werken in plaats van dit zelf te doen.
Vraag 2: Voel je jezelf nu voldoende uitgerust om in deze zaken te handelen? Waarom?	Nee. Dit omdat er niet genoeg herhaling en tijd voor herhaling is. Ik denk dat er heel veel aspecten van kennis zijn in dit specialisme en dat een generalist dit er niet ook nog bij kan hebben. Niet om af te doen aan de training natuurlijk, er is alleen meer ruimte nodig voor herhaling.	Ja . Ik werd als nieuwe medewerker in een ander traject al gecoacht door Anne en Kim. Ik had toen meteen al vechtscheidingen waardoor zij hierop in konden spelen en ik handvatten kreeg.	Ja . Ik heb het idee dat ik weet hoe ik deze moet aanpakken. Ik heb veel van de training opgestoken maar omdat ik er nog niet veel ervaring mee heb moet ik nog wel wat leren.	Meestal wel , maar je hebt natuurlijk altijd nog momenten waarop je gaat sparren met collega's of met Kim, dat is mijn coach vanuit een ander traject. Het zijn zaken waar je echt ingezogen wordt en dat zijn eigenlijk wel de pittigste zaken die je draait.	Ja ik denk dat het altijd beter kan hoor . Ik heb wel een idee van wat ik moet doen en ik probeer steeds terug te grijpen op de methodiek en te reflecteren op wat ik doe. Door meer ervaringen wordt je denk ik ook wel zekerder.
Vraag 3: Voelde je jezelf voor de training wel eens handelingsverlegen? Wat is het verschil met nu?	Ja . Ik voel me nu minder handelingsverlegen, omdat de training en literatuur als naslagwerk functioneren zodat ik mezelf beter kan hanteren. De handvatten geven houvast en zorgen ervoor dat ik op het	Ja . Vooral omdat ouders je zo meentrekken in hun strijd. Als je nooit training hebt gehad voel je jezelf erg zoekende hierin. Ik had hier eerst wel coaching in nodig omdat het een aparte problematiek is met zijn eigen aanpak. Ik ben nu	Ik had toen nog geen vechtscheidingen in mijn caseload . Ik heb me na de training nooit handelingsverlegen gevoeld. Ik kan me wel voorstellen dat ik voor de training meer handelingsverlegenheid had gevoeld.	Ja . Ik wist toen niet zo goed wat ik moest doen. In de basis weet je het wel, maar ik begon maar gewoon, maar ik moet zeggen dat ik wel startte in een pittige zaak. Het is lastig als je dan die handvatten niet hebt, want wat doe je dan... Na de training kon ik meteen	Ja ook wel hoor. Bij Bureau Jeugdzorg was ik al bekend met de methodiek dus de training heeft niet zo veel veranderd behalve dat het een opfrisser is geweest dus voor en na is voor mij niet zo betrouwbaar maar het

Waarom: achterhalen of de training bij heeft gedragen aan minder handelingsverlegenheid	juiste spoor gezet word.	minder handelingsverlegen omdat ik me bewust ben geworden van de tools die er zijn. Ik ben nu scherper en alerter geworden op bepaald gedrag van ouders.	de handvatten toepassen en afstand nemen.	heeft er wel aan bijdragen dat ik was 'o ja' momentjes heb gehad. Ik voel me wel zekerder om de casussen aan te vliegen door de training.
Vraag 4: Hoe heb je de training ervaren? Waarom: achterhalen wat respondenten van de training vonden om te bekijken of dit invloed heeft gehad op het effect hiervan	Anne en Kim zijn heel deskundig. De training was nuttig en ze wisselden goed af . Ook vond ik dat ze goed konden aanvoelen waar jij in je traject zit. Als je moeite had met iets zagen ze dat en speelden ze daarop in.	Ik vond het fijn en boeiend . Zelfs de rollenspellen vond ik niet zo vervelend terwijl ik hier op de opleiding een hekel aan had. Er was een veilige sfeer en er was goede afwisseling tussen theorie en toepassing. Het was zinvol .	Ik heb er veel van geleerd. Het was leerzaam en de sfeer was prettig en veilig . Ze pakten het informatie aan en je mocht fouten maken. Het oefenen (rollenspel) vond ik erg fijn. De rollenspellen maakten het concreter .	Als heel prettig. Ik heb veel info gekregen waar ik in de praktijk iets mee kan . Het was een klein clubje wat de sfeer veilig was. Omdat we in hetzelfde werkveld zitten kan je elkaar makkelijk vinden. De map die ik kreeg vond ik ook erg zijn, ik gebruik deze regelmatig.
Vraag 5: Wat kon beter in de training? Waarom: Draagt bij tijdens het schrijven van aanbevelingen en helpt bij plaatsen van informatie in hun context	Niets wat ik kan bedenken	We hadden niet genoeg tijd om het theoretisch fundament te lezen , dit moest binnen een week. Wat ik wel belangrijk vind om te noemen is dat er meer duidelijkheid gecreëerd moet worden over de coaching . Ik weet dat collega's dit niet gebruiken omdat zij denken dat ze dan beoordeeld worden, terwijl dit niet zo is en	Ik weet zo snel niets te bedenken. Ik denk dat het een hele mooie basis was.	Ik heb niet zo veel met rollenspellen. Ik denk dat het beter was geweest als hiervoor een trainingsacteur ingehuurd was. Over de training zelf heb ik niet echt iets op te merken.
				Vooraf dat je met weinig SWT-ers zat , voor de winst die je uit de training haalt. Met minder gemixt haal je er denk ik meer uit voor jezelf maar dan mis je wel het stukje samenwerking maar verder heb ik niks gemixt.

		het heel nuttig is.		
Vraag 6: Wat vond je van de handvatten, gekeken naar hoe logisch en werkbaar ze zijn en hoe goed ze zijn blijven hangen? Waarom: Is verklaring voor het wel of niet toepassen van de handvatten	Ze zijn niet heel erg blijven hangen, hier is meer herhaling voor nodig. Ze zijn wel erg logisch. Het is belangrijk dat de SWT-ers meer tijd krijgen om de handvatten in te laten sluiten.	Ik vond ze zeker logisch. Ik had wel meer gewild dat de drie huizen (Sos) terugkwamen in de handvatten. Het is kort besproken maar ik heb hier te weinig kennis van om dit met een kind te doen.	Ik ben me bewust van de handvatten. Ik heb het gevoel dat de basis zeker goed is blijven hangen. Ik vind de handvatten logisch en werkbaar, ze zijn erg praktisch en je kan je er makkelijk een voorstelling bij maken.	Bij de handvatten is het denk ik vooral zo dat je het wel weet dat het zo moet, maar dat je er door de training van bewust wordt. Het gaat meer automatisch door de training. Ik vind de handvatten logisch en werkbaar, maar het is wel afhankelijk van de ouders waarmee je werkt. Niet zo heel erg. Ik zou er zo geen op kunnen noemen. Ik weet niet zo goed waar ik aan moet denken als je het zo zegt. Alles wat ik gehoord heb tijdens de training was wel bekend. Ik ga niet aan de hand van de handvatten aan de slag. Maar ik vond ze wel logisch en werkbaar ik vind ze bijna vanzelfsprekend dat je op die manier werkt. Ja ik vond ze heel erg werkbaar. Het lukt me altijd maar in enkele casussen zijn ze niet toepasbaar zoals in het Irakese gezin waarin ouders geen contact mogen hebben na scheiding of een gezin waar ouders een contactverbod hebben omdat er stalking was.

Bevindingen				
	Key-words	Bevindingen		
Vraag 1	Uitdagend, lastig, intensief maar wel interessant om ze weer in gesprek te krijgen	Alle respondenten noemen dat het lastig en uitdagend is. Echter zeggen 3 van de 5 dat het interessantste is om ouders weer in gesprek met elkaar te krijgen.		
Vraag 2	Meteen gecoacht, coaching, sparren, specialisme	• Twee van de respondenten geven zonder twijfelen aan dat ze nu het gevoel hebben adequaat te kunnen handelen. Beide geven ook aan dat ze via een ander traject al gecoacht werden door Anne en Kim. • Een van de respondenten zegt zich voldoende uitgerust te voelen, maar dat het altijd lastige zaken blijven waarin veel ervaring nodig is om het goed te kunnen doen.		

		- Een van de respondenten zegt meestal wel adequaat te kunnen handelen, maar dat het soms nog lastig is omdat het pittige en intensieve zaken zijn. Op zulke momenten valt ze ook terug op de coaching. - Een respondent zegt zich nog niet voldoende uitgerust te voelen. Dit met name omdat het een specialisme is dat de generalist er ook nog bij moet nemen. Door hoge werkdruk is er niet genoeg tijd om het geleerde te herhalen en er is meer coaching on the job nodig om het handelen te integreren (zie vraag 6).
Vraag 3	Eerst handelingsverleggen, nu minder, training gaf houvast	- Drie van de respondenten geeft aan voor de training zich handelingsverleggen te hebben gevoeld - De vierde respondent had nog geen vechtscheidingen voor de training - Een andere respondent kende de methodiek Complexe Scheidingen al en heeft de training vooral als prettige opfrisser ervaren - De reden die de drie respondenten geven voor vermindering van handelingsverlegenheid is dat de handvatten en informatie houvast geven
Vraag 4	Nuttig, boeiend, veilige sfeer en goede afwisseling	- Alle respondenten geven een positieve reactie op de training. Woorden die vallen zijn prettig, nuttig en boeiend - Vier van de respondenten geven uit zichzelf aan dat er een veilige open sfeer hing en dat dit prettig was bij rollenspellen - Drie van de respondenten gaven aan dat de afwisseling tussen luisteren en doen prettig was. De derde respondent gaf aan dat het oefenen prettig was - Twee van de respondenten geven de map als positief punt op, met hierbij dat ze er regelmatig naar kijken
Vraag 5	Geen op- of aanmerkingen, trainingsacteur, duidelijkheid over coaching en huiswerk	- Twee respondenten hadden geen verbeterpunten en waren erg tevreden - Een respondent gaf aan liever een trainingsacteur te hebben gehad bij rollenspellen omdat dit serieuzer en nuttiger is - Een andere respondent zegt dat er niet genoeg tijd was om het theoretisch fundament te lezen en dat er meer duidelijkheid nodig is rondom de coaching on the job en de invulling hiervan. - De laatste respondent zei dat het prettig zou zijn als er meer SWT-ers in de training zaten, zodat er meer kennisdeling was. De verschillende disciplines waren interessant maar niet nuttig voor het werk zelf.
Vraag 6	Zijn logisch en werkbaar, tijd nodig om in te sluiten, en afhankelijk van soort ouders	- Alle respondenten vinden de handvatten logisch en werkbaar. Twee van hen geeft wel aan dat dit soms nog van de ouders afhangt hoe werkbaar ze zijn - Een van de respondenten miste de integratie van Signs of Safety in de handvatten, terwijl hier wel mee gewerkt dient te worden in het veld - Een van de respondenten heeft behoefte aan meer herhaling van de handvatten zodat ze in kunnen sluiten - Twee van de respondenten zeggen dat ze zich bewust zijn van de handvatten in de praktijk

Handvatten

	Resp. 1	Resp. 2	Resp. 3	Resp. 4	Resp. 5
Waar plan je het eerste gesprek en wie is daarbij?	Ik spreek ouders altijd eerst op kantoor, tegelijkertijd. Je moet ouders samen in gesprek krijgen. Ik kies kantoor omdat dat namelijk geen beladen omgeving is.	Beide ouders zijn hierbij. Ik laat ouders voorstellen waar ze willen afspreken. Als we daar niet uitkomen is het op ons kantoor. Dit is namelijk een ruimte die geen emoties opwekt.	Beide ouders zijn daar in ieder geval bij. Ik weet dat dit vanuit de methode moet. Op ons kantoor zou ik kiezen als locatie. Dit is een neutrale plek.	Beide ouders spreek ik op onze locatie. Je moet ze toch samen krijgen dus moet je ze ook samen spreken. Ook blijf je zo neutraal.	Met ouders in een neutrale omgeving en nodig ze allebei uit. Ik gebruik het format van de map van Buro 155 op beide ouders per brief uit te nodigen uit de map volgens mij.
Ouders gezamenlijk spreken					
Spreek je de kinderen (apart van ouders)?	Na de ouders gesproken te hebben spreek of zie ik de kinderen. Soms laat ik een collega dit doen omdat ik een man ben van 53, het is dan lastig om aan te sluiten bij bijvoorbeeld een jong meisje.	Dit hangt van de ouders af en wat er speelt. Ik wil de kinderen wel zien maar of ik er apart mee spreek hangt af van de problematiek. Ik leg wel contact met school en mensen die zicht hebben op de kinderen en als hier iets uitkomt dan spreek ik met de kinderen.	Dat is afhankelijk van de hulpvraag. Als er echt zorgen zijn over de kinderen dan zou ik het belangrijk vinden om met de kinderen te spreken.	Dat ligt eraan. Als er al hulp betrokken is zoals schoolmaatschappelijk werk dan ga ik niet meteen met het kind in gesprek, zodat er niet te veel op het kind af komt. Ik vraag die professional dan in gesprek te gaan en terug te koppelen. Als er geen hulp is ga ik wel in gesprek.	De kinderen spreek ik apart, meestal/het liefst op school. Als het thuis moet probeer ik dit ook te doen met het kind apart van ouders.
Kind krijgt apart de kans om zijn verhaal te vertellen					
Waar spreek je de kinderen?	Dit doe ik op school of in het huis van de verzorgende ouder omdat dit vertrouwd is. Het is al spannend genoeg.	Ik vraag dit aan ouders. Ik zoek altijd een prettige omgeving voor de kinderen zodat ze zich veilig voelen.	Meestal gewoon thuis, bij de verzorgende ouder want dat is vertrouwd en veiliger.	Op school, maar soms ook thuis. Dit is altijd in overleg. Als je gaat praten over hoe het thuis is dan is het belangrijk om ze uit die omgeving te halen, want dat is waar alles gebeurt.	Maar dat kan niet altijd omdat ouders soms niet willen dat school weet wat er speelt. Ik probeer dat wel altijd. Als het bij een ouder thuis moet dan zorg ik ook altijd dat het volgende gesprek bij de andere ouder is. Zo kan je het kind in beide situaties zien en verschillen zien in wat het kind heeft verteld.
Zoekt vertrouwde omgeving voor kind					
Sluit je aan bij wat een kind aan het doen is?	Als de situatie daarom vraagt wel. Als het kind dit goed vindt en het nut heeft doe ik zeker mee met wat het kind doet.	Dit is afhankelijk van de leeftijd. Met jongere kinderen ga ik geen gesprek aan tafel voeren, dat kan beter spelenderwijs.	Meestal wel. Ik laat dit van het kind afhangen. Ik vraag wat het kind prettig vindt.	Ja dat gaat denk ik ook automatisch. Vooral met tekenen, dan vraag ik gewoon of we samen tekenen of dat het kind alleen tekent.	Als ik binnenkom wel om even contact te maken, maar als je echt zeg maar iets wil bespreken dan is de andere ouder er ook bij (omdat het daar thuis is) ga
Sluit aan bij wat					

het kind aan het doen is					ik dat niet doen waar de andere ouder is. Ik ga dan eerst even aansluiten door een vraag over de activiteit te stellen of een opmerking te maken.
Wat voor soort vragen stel je? (open/gesloten 'direct'/indirect)	Ik stel liever indirecte vragen. Vooral bij jongere kinderen moet je het kleiner maken en afbakenen zodat het kind er iets mee kan. Afwisseling tussen afgebakende open en gesloten vragen.	Ik denk dat ik meer indirecte vragen stel, maar dit hangt ook weer van leeftijd af. Een ouder kind vraag ik eerder direct 'voel jij je veilig thuis?'. Bij kleinere kinderen vaker open indirecte vragen.	Ik denk dat ik indirecte vragen stel, met een direct doel. Zo vraag ik 'hoe gaat het als je bij papa bent?' of 'wat zijn leuke dingen die je bij papa doet?'.	Je voelt vaak wel per kind aan wat voor soort vragen je kan stellen. Ik vraag bijvoorbeeld 'wat doe je graag in het weekend'. Als het een ouder kind is vraag je eerder 'hoe gaat het nu met je', bij bijvoorbeeld 16-jarigen ben ik directer.	Ik gebruik meestal praatkaarten of de drie huizen of een tovenaarstekening, zo iets. Daarmee kun je het gesprek aangaan. Meestal voel ik eerst aan of het kind gespannen is. Als het kind heel gespannen is begin ik meteen over de thuissituatie en dat ik kom om te helpen. Een kind weet meestal ook wel dat het niet helemaal lekker gaat. Ik wil eerst verbinding maken door een luchtiger gesprekje.
Hoe sluit je aan bij een kind?	Ik stel ze gerust en geef erkenning. Ik vind dit soms wel lastig omdat een jongere vrouw dit beter kan. Als de situatie hierom vraagt laat ik een collega dit dan ook doen.	Ik vind vertrouwen krijgen erg belangrijk. Dit doe je door goed te luisteren en begrip te tonen en door te erkennen in wat het kind voelt.	Door erkenning te geven en door aan te geven dat ik met ouders gesprekken voer om de situatie beter te maken.	Levelen met het kind en kijken naar de leeftijd. Door goed aan te voelen weet ik wat ik moet doen. Ik neem ouders ook altijd mee hierin, bijvoorbeeld door hen het kind voor te laten bereiden op het gesprek met mij.	Door aan te geven dat ik kom helpen en dat het niet altijd even goed gaat met papa en mama die ruziën. Vooral dat ik wil dat het beter gaat en dat ik daarom kom praten omdat ik kom helpen en dat ik samen met hen wil kijken hoe ik samen met papa en mama ervoor kan zorgen dat het beter wordt.
Vind je het belangrijk om op ooghoopte te zitten?	Ja. Ik vind het altijd belangrijk om bij de leefwereld van het kind aan te sluiten en dit hoort daar ook bij.	Ja. Ik ga ook niet met jongeren kinderen aan tafel zitten praten. Met oudere van bijvoorbeeld 14 wel.	Ja. Ik zou niet boven het kind gaan hangen want dat is bedreigend.	Ja. Kinderen moeten gerustgesteld worden dus dit is belangrijk.	Ja dat vind ik zeker belangrijk. Dan ben je toch gelijkwaardig gesprekspartner. Dat betekent soms ook als je bij kinderen thuis bent om
Zit op dezelfde					

ooghoogte als het kind?				samen op bed te zitten of de een op een stoel en de andere op bed.
Hoe achterhaal jij de wensen van een kind?	Ik gebruik de drie huizen om alles in kaart te brengen. Hierbij vraag ik dus ook naar wensen.	Ik probeer in een gesprek te achterhalen hoe kinderen zich thuis voelen en wat ze wensen.	Ik gebruik de drie huizen.	Als het jongere kinderen zijn doe ik de drie huizen. Als het oudere kinderen zijn vraag ik dit directer.
Probeer de waarheid te achterhalen betreffende gevoelens kind				
Wat doe jij als een kind erg gestoten is en non-verbale signalen laat zien?	Als een kind bepaalde non-verbale signalen laat zien dan haak ik hierop en leg ik dit terug. Zo check ik meteen mijn interpretatie.	Ik benoem wat ik qua non-verbale signalen zie.	Ik vind dat dan opvallend en benoem wat ik zie en vraag waar dit vandaan komt.	Als ik merk dat een kind mij bijvoorbeeld nog niet genoeg vertrouwt dan probeer ik dit stapje voor stapje op te bouwen terwijl ik aanvoel of hij meer vertrouwen krijgt. Je legt dit natuurlijk ook weer terug bij het kind.
Let op non-verbale signalen				Ja gedrag kan je op verschillende manieren interpreteren. Je kan geen conclusie trekken op basis van een intro alleen. Er kan heel veel aan de hand zijn. Een kind kan verlegen zijn en het lastig vinden om met een vreemde in gesprek te gaan of mij niet vertrouwen of bang zijn dat er ruzie komt of dat er vooraf ingeluiderd worden dat hij niks mag zeggen. Je moet dit uitleggen en toetsen.
Als een kind nog niets wil loslaten over de situatie, wat doe je dan?	Dit respecteert dat dan. Dit geeft mij ook informatie en ik ga dit er niet uit trekken.	Dit is lastig. Ik probeer school of een steunfiguur dan aan te laten sluiten. Maar het kind heeft natuurlijk regie.	Het is ook niet gek, ik heb nog een band met het kind. Ik geef dit aan en vraag of het kind met een steunfiguur hierover in gesprek wil.	Ik heb het vaak niet meteen al over de scheiding. Als het kind er zelf over begint dan vraag ik door. Ook als er al wel bepaalde signalen zijn dan plan ik een tweede gesprek in want ik wil het kind niet meteen overvragen.
Stopt op tijd met doorvragen, geeft kind regie				
Wat doe jij als een kind jou iets in vertrouwen vertelt?	Ik vind het belangrijk om transparant te zijn, zowel naar kind als naar ouders. Ik vind het daarbij	Als een kind mij iets belangrijks vertelt en zegt dit niet naar ouders te willen communiceren dan ga	Ik zou aangeven dat dit ook besproken moet worden met ouders. Ik zou dat altijd van te voren bespreken en benoemen	Bij zo'n boodschap moet je met een kind bespreken hoe hij of zij dit met papa en mama gaat bespreken. Ik stem dit altijd met het kind af
				Ik geef in ieder geval aan dat ik het met ouders ga bespreken zodat er geen verwachtingen ontstaan dat ik geheimen kan houden.

Is transparant over informatie en geeft aan dat hij geen zaken geheim kan houden	belangrijk dat ik het dan ook op de juiste manier interpreteer voordat ik dit terugkoppel.	ik kijken met het kind wat het nodig heeft om dit wel te kunnen, en wie deze boodschap dan gaat brengen.	dat we het op die manier beter kunnen maken voor hem/haar.	en leg uit dat ik geen geheimen kan bewaren.	Dat kan ik deze casussen gewoon niet dus je moet het open gooien en transparant zijn en uitleggen waarom je geen geheimen kunt houden. Of ze er dan toch voor open staan om dat toch te bespreken en meestal willen ze het dan toch.
Als een kind allerlei redenen geeft om niet bij een ouder te zijn in het weekend, hoe reageer jij daarop en wat roept dit op bij jou?	Een kind heeft het recht om dit niet te willen. Ik zou dit dan teruggeven aan het kind en vragen of er een manier is waarop hij wel bij vader wil zijn.	Je moet het altijd serieus nemen wat zo'n kind zegt en het gesprek aangaan. Het hoeft niet perse aan het huis bij papa te liggen, maar je moet wel altijd goed in kaart brengen of het klopt wat het kind zegt of dat er iets anders achter zit.	Ik denk dat dit met loyaliteit te maken heeft. Het is logisch dat als een kind bij moeder woont dat hij moeder als slachtoffer ziet en dat hij daarom zulke redenen geeft om niet naar vader te hoeven.	Ik merk dat als kinderen zo reageren dat het belangrijk is om te kijken waar dit precies vandaan komt, dan kom je vaak wel tot de kern.	Ja dat kan door loyaliteit komen. Omdat ze niet willen zeggen dat ze iets niet prettig vinden en ze zitten dan gewoon in een loyaliteitsconflict.
Ziet dat taal gebruikt wordt om gevoelens te verhullen en haakt hierop in					
Hoe denk je dat het komt als een kind zich heel negatief uit over een nieuwe stiefouder?	Zo'n uitspraak kan altijd vanuit één van de ouders komen. Hier ben ik alert op.	Als moeder negatief praat over stiefmoeder dan kan dit zeker een oorzaak zijn van dat een kind zich zo uit.	Moeder kan hier altijd een rol in spelen, dat moet onderzocht worden. Als een kind negatief is over een van de ouders dan kan het aangepraat zijn.	Je ziet vaak dat een ouder dit heeft aangepraat. Soms heb ik casussen waarbij ik denk 'goh dat is een volwassene die ik nu hoor praten'	Ik vind dat heel lastig met kinderen, ze zijn heel erg beïnvloedbaar en praten ook andere mensen naar de mond. Die beïnvloedbaarheid kan een veroorzaker zijn hiervan.
Houdt rekening met de beïnvloedbaarheid van kinderen					
Als een kind zich zo negatief uit, keur je de betreffende	Ik keur het gedrag af. Ik val moeder niet af maar vind het wel belangrijk om dit	Nee ik ga hier dan het gesprek over aan. Ik bespreek dit nog wel met de betreffende	Ik keur dit niet actief af naar kind toe nee. Hij is ook maar slachtoffer van de situatie.	Ik wil eerst zeker weten of dit dan ook echt vanuit een ouder komt. Als ik het zeker weet dan keur ik niets af,	Ik zou niet zeggen dat het niet de bedoeling is. Ik zou aangeven dat ik wil weten hoe dat kind erbij komt,

ouder dan af naar kind toe?	bespreekbaar te maken.	ouder natuurlijk.		want het is niet mijn plek om dat te doen.	maar als hij vertelt dat mama dat zegt dan ga ik op de beleving zitten en vragen hoe het kind zich daarbij voelt.
Valt ouders niet af in gesprek met het kind					
Wat doe je als ouders tijdens een oudergesprek beginnen te discussiëren en verwijten?	Ik attendeer ouders erop dat dit gedrag niet helpend is.	Ik heb geleerd om ouders hun verwijten om te laten zetten in zorgen. Wat betekent dit verwijt en de zorg hiërarchier voor het kind?	In het algemeen toch vragen naar de zorgen die daaronder liggen, onder de verwijten die ze maken naar elkaar.	Bij verwijten spring ik meteen in. Dit leidt tot niks en ik merk dat het dan alleen maar de lucht in gaat qua emotie. Ik vraag ze dan dit om te zetten in een zorg.	Terugpakken op de afspraken en vragen of ze er een zorg van kunnen maken want achter ieder verwijt zit een zorg.
Laat ouders hun verwijten als zorgen formuleren					
Hoe motiveer jij ouders om toch constructief aan de slag te gaan om hun problemen op te lossen?	Ik probeer een constructief plan te maken met daarin hoe ze de problemen met de kinderen op gaan lossen. Ook kom ik terug op wat de kinderen willen.	Dit doe ik met name door een stukje educatie en confrontatie met wat zij doen. Soms laat ik ze even strijden en pak ik daarop terug zodat ouders kunnen leren en zien wat er echt gebeurt. Ik heb de tip gehad een foto van de kinderen op tafel te zetten maar ik heb dit nooit zelf gedaan.	Door het over de kinderen te hebben en door aan te geven wat voor voorbeeldrol zij nu aannemen. Door het terug te brengen op de effecten die het geruzie heeft op korte en lange termijn. Als kinderen iets specifiek hebben aangegeven dan gebruik ik dit om het concreet te maken.	Door het echt over de kinderen te blijven hebben. Zelfs al zijn er al 40 verwijten gemaakt en ik het gesprek bijna wil beëindigen dan gebruik ik dat juist als voorbeeld. Dan zeg ik goh, als ik dit zie dan zien jullie kinderen dit thuis ook.	Door weer te vertellen waar de kinderen last van hebben want dat triggert ze om er weer aan te werken. Door terug te grijpen op wat ouders de kinderen toewensen en door vragen te stellen.
Intrinsieke motivatie van ouders uit kind halen					
Hoe vertegenwoordig je kinderen in gesprek met ouders en hoe laat je hun wensen en belevingen doorklinken?	Ik geef naar ouders aan dat ik kinderen gesproken heb en dat zij wensen hebben - reëel of niet - en dat ouders daar goed naar moeten luisteren. Het gaat namelijk om	Als kinderen tegen mij iets specifiek hebben aangegeven dan gebruik ik dit als concreet voorbeeld naar ouders toe om aan te geven wat hun geruzie met het kind doet.	Ik pak terug naar wat kinderen mij hebben verteld.	Als een kind mij iets belangrijkste vertelt dan neem ik dit mee naar ouders. Bijvoorbeeld als een kind hoopvol is dat papa weer thuis komt dan laat ik het kind dat tekenen en breng ik dat naar ouders met mijn boodschap dat ze daar iets	Zie vorig antwoord

Beschouwt het kind als zijn informant en neemt wensen mee naar ouders	bewustwording en om dat ouders inzicht krijgen in dat kinderen worstelen met hun problemen.			mee moeten	
Wat doe je als een ouder jou mailt zonder de andere ouder in de cc te zetten? Ouders altijd in de cc	Ik beantwoord de mail dan niet. Ik maak dit vooraf duidelijk aan ouders.	Ik geef aan dat de andere ouder dan ook in de cc moet.	Ik stuur dan dat ik het beschouw als niet verzonden of niet gelezen	Ja de eerste keer mail ik terug 'volgens afspraak, andere ouder in cc dus deze mail beschouw ik als ongelezen' maar na de zoveelste keer dan denk ik je weet het wel. Dan lees ik het ook echt niet en doe ik er niets mee.	Ja de ouders staan altijd in de cc. Als ik een mail krijg zonder cc dan stuur ik terug 'volgens afspraak moet de andere ouder ook in de cc, als je de mail opnieuw verstuurt met die ouder in de cc dan behandel ik jouw mail inhoudelijk'. Daar ben ik consequent in anders blijf je bezig.
Wat is belangrijk om te doen als ouders jou in een eerste gesprek vertellen dat ze ruziën waar de baby bij is? Scheidingseducatie geven	Ik ga meteen uitleggen dat ouders hiermee moeten stoppen. Hier is geen discussie over mogelijk.	Ik geef educatie en ga afspraken maken over de veiligheid. Ouders moeten duidelijk geschoodt worden in wat dit voor een kind - en dus ook een baby - betekent.	Ik ga in ieder geval het gesprek aan over wat voor effect dit heeft op kleine kinderen, en dat dit ook stress veroorzaakt bij zo'n baby en wat de gevolgen van die stress zijn.	Ik zou uitleggen wat dit allemaal betekent voor een kind en de hechting en wat het effect hiervan kan zijn op latere leeftijd. Ouders weten vaak niet eens wat dit allemaal doet.	Psycho-educatie geven over hoe schadelijk dit is voor een baby. Dit kan zelfs als de moeder nog zwanger is van het kind dus ik licht ouders voor over wat de impact hiervan is op de hersenontwikkeling en groei. Ik geef dan uitleg en hoop dat ze beseffen dat ze dit niet meer doen waar de kinderen bij zijn. Ze moeten natuurlijk sowieso stoppen hiermee maar eerst stoppen met de kinderen erbij.
Wat is jouw rol als het kind nog niet weet dat ouders uit elkaar zijn en ouders niet weten hoe ze dit moeten doen?	Ik bereid ouders voor op dit gesprek door hen te vragen hoe zij dit vorm willen geven en doorloop dit met ouders. Ik ben maar een passant en hoef daar niet bij te zijn als ouders dit niet	De vraag is of ouders hulp nodig hebben van mij of een ander. Als er een netwerk is dat kan helpen heeft dat mijn voorkeur. Als ze mij nodig hebben mag dat ook. Ik bespreek het dan voor met ze.	Ik denk dat ik ouders dan aangeef dat ze eerst zelf duidelijk moeten hebben wanneer alles staat te gebeuren. Dan kunnen zij ook duidelijk zijn naar hun kind. Het moet wel zo snel mogelijk verteld worden aan het kind.	Ik vind dit zorgelijk dat ze dit nog niet hebben verteld. Ik zou met ouders gaan bekijken hoe ze dit willen communiceren.	Dit is niet aan mij om te doen. Ik wil ouders wel steunen in het geven van deze boodschap.

Preventieve boodschap geven	vereisen.				
Maak je gebruik van een agenda met oudergesprekken? Op wat voor manier? Geef ouders de ruimte om agendapunten in te brengen	Ik geef voorafgaand aan het gesprek aan waar ik het over wil hebben en vraag ouders of zij ook belangrijke punten hebben om in te brengen.	Na de training ben ik ook begonnen met een agenda te maken met ouders. Als je dit niet doet dan wordt het gesprek zo groot en kom je op zaken die jaren geleden gebeurd zijn. Dit is niet helpend om vooruit te gaan, dus zo'n agenda is prettig.	Ligt aan hoe het loopt. En ook wel dat ik altijd aan ouders zelf vraag of zij iets toe te voegen hebben. Vaak is er ook al wat voorgevallen dus dan als ik dan met ouders bij elkaar kom dan geef ik aan dat ik het over dit en dit wil hebben en dan vraag ik of zij ook nog iets anders willen bespreken. Ik doe het niet heel formeel dat ik de agenda ga printen en opsturen. Gewoon een beetje mondeling.	Ik geef vaak aan wat ik of het wijkteam belangrijk vindt om het over te hebben. En ik geef ouders de ruimte om aan te geven, maar vaak begin ik in het eerste gesprek met de zorgen en de krachten, maar ik begin altijd met de zorgen omdat dit eerst van het hart af moet om daarna naar de krachten te kunnen gaan. Ik geef ouders echt wel de ruimte om hun zegje te doen.	Ik heb altijd agendapunten en vraag de ouders om agendapunten vooraf in te brengen via de mail. En dan bespreken we voorafgaand aan het gesprek die agenda en bepalen we de prioriteit van de punten. Soms ontstaat daar een discussie over en dan grijp ik terug op de kinderen en wat voor hun belangrijk is. Als we er dan nog niet uit komen dan kies ik de belangrijkste punten.
Hoe ga jij om met afspraken met ouders? Leg je deze vast, en hoe? Afspraken worden schriftelijk vastgelegd	Belangrijke afspraken worden op de mail gezet naar beide ouders, zodat hierop teruggepakt kan worden	Ik maak communicatieafspraken en zet deze op de mail	Als het echt over omgang dan in het ouderschapsplan. En aanvullende afspraken als we iets nieuws tegenkomen, dan denk ik in de mail naar beide ouders	Ligt een beetje aan het niveau van de ouders, of ik schrijf ze op flappen of soms op een schrift en dan nemen we deze aan het einde van het gesprek nog eens door en dan zet ik ze daarna op de mail. Zodat ze weten 'dit is het'. En soms als we merken dat de afspraken niet nagekomen worden... zo had ik ook ouders die er een handtekening onder wilden zetten, nou dan stuur ik het op de post. Als dat voor jou voldoende is en houvast geeft dan doen we dat.	De afspraken in de gesprekken worden in ons registratiesysteem vastgelegd. De ouders krijgen ook per mail de afspraken die we maken. De afspraken die we in de gesprekken maken zetten we op papier (in de eerste gesprekken) en daarna vraag ik de ouders om ze zelf op te schrijven en deze op de mail te zetten.
Als het ene kind wel signalen laat zien, maar het	Als een kind geen zorgsignalen laat zien in een situatie waarin dit wel zou horen dan	Ik denk dat ieder kind er anders mee omgaat. Er zit natuurlijk ook loyaliteit bij. Dit kan	Ja zeker want ik denk juist dat als een kind het goed op school doet dat dit niet altijd zegt dat een kind	Ik denk dat het kind gewoon heel loyal is naar ouders en dat ze ziet dat ouders verdrietig en boos zijn en ze	Dat er geen signalen zijn betekent niet dat het goed gaat. Sommige kinderen kunnen dingen ook heel erg

andere geen, richt je je dan ook op het kind dat geen signalen laat zien? Houdt rekening met dat zorgsignalen niet direct zichtbaar zijn omdat het kind in afweer is en de middenweg zoekt	is dat ook opvallend. Dat kind zoekt een middenweg en kan gevoelens onderdrukken. Het hoeft ook niet perse zo te zijn dat het kind het slecht doet in deze situatie. Ik wil dit eerst goed uitzoeken.	allerlei redenen hebben. Het is wel altijd belangrijk als het met de een wat beter gaat dan met de ander dat allebei de kinderen meegenomen worden.	zich goed voelt. Dit is natuurlijk afhankelijk van het kind. Het ene kind laat dit wel op alle vlakken merken en het andere totaal niet. En zeker als het andere kind wel signalen laat zien. Het kan ook een soort overleving of afweer zijn.	probeert het recht te breien tussen ouders. Eigenlijk is het gewoon heel zorgelijk als een kind van 6 dat probeert te doen. Dat hoort niet, dat horen ouders te doen.	binnen houden. Ook introverte kinderen kunnen het was meer binnen houden. Maar er zijn ook kinderen die er werkelijk geen last van hebben dus we moeten er niet altijd vanuit gaan dat er iets mis is. Dat er geen kindsignalen zijn dat betekent niet dat er ook niets speelt. De kans op het ontwikkelen van kindsignalen wordt natuurlijk groter als de strijd aanhoudt.
In hoeverre maak je gebruik van het netwerk in vechtscheiding 5-zaken? Brengt het netwerk in kaart – en zet dit waar mogelijk in	Vanuit onze methodiek moeten we het netwerk altijd in kaart brengen. Je kijkt natuurlijk altijd naar wie er van nut kunnen zijn.	Wat ik laatst ook gedaan heb is het netwerk erbij halen. Volgens mij kwam dat ook terug. Ik heb toen gezien dat het netwerk bij het kind ging staan en dat ouders dat niet deden. Dit zorgde dat ouders op hun plek gezet werden door mensen waar ze van houden. Dat wil ik meer doen omdat dit meer doet dan wanneer ik dat zeg. Ik sta er als hulpverlener verder van af.	Ja als ouders dit toelaten. Ik breng het sowieso in kaart want dat moet ik met Verve.	Ik kijk altijd wie betrokken is en wie er iets kan betekenen. Ik heb ook wel eens gesprekken met oma's erbij. Dat geeft veiligheid en rust en steun. Ik zeg altijd dat als ze iemand mee willen nemen naar het gesprek dat dit mag. Deze kunnen ook iets betekenen in de strijd omdat het netwerk vaak zoiets heeft van wat zijn jullie aan het doen.	We moeten dit altijd doen met de Verve-methodiek, op de flappen.
Als een kind aanvaardt zijn verjaardag niet te willen vieren omdat het te veel gedoe is (en ouders veel ruzie maken),	Ik denk dat het kind geen kant wil kiezen en dat hij het gevoel heeft een van zijn ouders te verraden als hij het bij één van de twee houdt. Dit is een bekende situatie. Het	Kinderen zijn loyaal naar beide ouders. Ik denk dat dit kind zich afvraagt of papa en mama wel allebei op zijn verjaardag kunnen komen. Hij wil	Noemt loyaliteit al eerder. De oorzaak is denk ik vooral dat hij geen kant wil kiezen omdat er waarschijnlijk aan beide kanten aan hem getrokken wordt over die verjaardag.	Noemt loyaliteit al eerder. De strijd tussen ouders en ik denk dat deze jongen wel voelt dat hij ingezet wordt in de strijd en dat er aan beide armen getrokken wordt.	Respondent noemde loyaliteit al meer dan eens in het gesprek voor deze vraag aan bod kwam. Deze is dus achterwege gelaten.

waar komt dit vandaan denk je?	is gespleten loyaliteit, waar een kind het gevoel heeft de ander te verraden als hij aandacht aan de ene geeft.	waarschijnlijk ook dat beide ouders op zijn verjaardag zijn. Als hij het gevoel heeft dat dit niet kan dan snap ik dat zo'n kind er geen zin in heeft.	Dus hij cijfert zich waarschijnlijk vooral weg hierin.		
Als aanvulling op vorige vraag: hoe toets je dit?	Bij een jongen van 14 zou ik dit direct aan hem voorleggen en benoemen. Is het waar dat... Hij is 14 dus ik denk dat dit directer kan dan bij jongere kinderen.	Hier vraag ik er direct naar. Waarom wil je het niet viereren? Als hij niet het achterste van zijn tong laat zien dan laat ik het er ook niet meteen bij zitten.	Ik zou ook proberen om er achter te komen wat zijn redenen is om zijn verjaardag niet te viereren. Ik probeer dan te toetsen of mijn interpretatie klopt.	Ik zou vragen of hij wil vertellen waarom hij het niet wil viereren. Een verjaardag is toch kei leuk? En hoe zagen andere verjaardagen eruit? Ik zou via meerdere wegen de echte redenen willen achterhalen en vaak kom je er dan ook achter.	Ook dit kwam al eerder aan de orde, respondent geeft aan dat het belangrijk is om goed uit te vragen en te toetsen wat je ziet omdat dit zo veel kan verschillen per kind.
Hoe ondersteun jij een kind bij het begrijpen van de situatie en zijn gevoelens?	Door aan te sluiten en te vragen hoe het kind ondersteund wil worden. Met het kind praten is een vak apart en ik doe het niet vaak genoeg.	Ik vind vertrouwen krijgen en er zijn voor het kind belangrijk. Dit doe je door goed te luisteren en begrip te tonen en echt haar te erkennen in wat zij voelt.	Door erkenning te geven en door aan te geven dat ik ook met ouders gesprekken voer om het voor hen beter te maken. En waarschijnlijk ook wel een beetje uitleggen dat het natuurlijk nooit leuk is dat dit gebeurt. Ook wel aangeven dat het gevoel dat zij heeft past bij de situatie.	Laatst zat ik ook met een meisje en ik zag echt dat gezichtje zo van 'wat gaan we nu doen?' en dan heb ik ook uitgelegd, heeft mama jou iets verteld? En dan geeft zo'n meisje aan van wel. Ik denk dat dit benoemen en uitspreken dan ook gewoon helpt. Daarom neem ik ouders ook wel heel erg mee in dat stuk.	Als het kind heel gespannen is begin ik meteen over de thuissituatie en dat ik kom om te helpen. Een kind weet meestal ook wel dat het niet helemaal lekker gaat. Ik wil eerst verbinding maken door een luchtiger gesprekje.
Handvat	Bevindingen				
Spreekt ouders gezamenlijk	Alle respondenten zetten in op het gezamenlijk spreken van ouders.				
Kind krijgt de kans apart van ouders zijn verhaal te vertellen	• Drie van de respondenten zeggen dat ze het kind altijd willen zien of spreken • Eén respondent zegt dat het afhangt van de problematiek, of het kind gesproken wordt. • Eén respondent zegt dat het kind altijd gehoord moet worden maar dat ze dat				

Zoekt vertrouwde omgeving voor het kind	niet altijd zelf hoeft te zijn. Als er al hulp is dan laat ze het die persoon doen. Alle respondenten kiezen voor een vertrouwde omgeving. Dit is meestal school of thuis.
Sluit aan bij waar het kind mee bezig is	- Drie respondenten gaven aan dat ze dit af laten hangen van de situatie en het kind - Eén respondent zegt dat dit automatisch gaat maar dat wel gevraagd moet worden wat het kind graag wil - Eén respondent zegt dit in het begin – thuis – altijd wel even te doen maar daarna echt in gesprek te gaan
Stelt het kind op zijn gemak door afwisselend open en gesloten indirecte vragen te stellen	Alle respondenten geven aan dat ze afwisselen tussen open, gesloten, directe en indirecte vragen Drie van de respondenten geven aan dat hoe ouder het kind is hoe directer zij zijn
Biedt troost en geruststelling aan het kind	Alle respondenten vinden het belangrijk om bij het kind aan te sluiten - Eén respondent geeft aan dat goed luisteren belangrijk is - Eén respondent zegt dat aansluiten bij de leefwereld belangrijk is - Drie respondenten noemen erkenning geven als belangrijk punt
Zit op dezelfde ooghoogte als het kind	Alle respondenten vinden het belangrijk om op dezelfde ooghoogte te zitten omdat dat prettiger is voor een kind.
Probeer de waarheid te achterhalen betreffende gevoelens kind en neemt deze ook serieus (later)	Alle respondenten proberen de wensen en gevoelens van het kind te achterhalen Vier van de respondenten gebruiken de drie huizen om dit (bij jongere kinderen) te doen
Let op non-verbale signalen en haakt hierop in	Alle respondenten waren alert op non-verbale signalen en leggen hun interpretaties terug bij het kind.
Geeft kind regie en volgt zijn tempo, hij ontklokt geen uitspraken waar het kind niet klaar voor is en stopt op tijd met doorvragen	Alle respondenten vinden het belangrijk om het tempo van het kind te volgen. Twee van de respondenten geven aan vaak een steunfiguur te betrekken als dit mogelijk is
Is transparant over informatie en geeft aan dat hij geen zaken geheim kan houden	Alle respondenten zijn duidelijk naar het kind toe dat deze info ook met ouders besproken moet worden. Een respondent is extra duidelijk in dat zij geen zaken geheim kan houden
Ziet dat taal gebruikt wordt om gevoelens te verhullen en haakt hierop in	- Vier van de respondenten haakten in op dat het belangrijk is om te achterhalen wat hier nou achter zit - De vijfde respondent gaf dit niet zo duidelijk aan maar zei wel in gesprek te gaan over hoe het kind wel naar Papa kan
Houdt rekening met de beïnvloedbaarheid van kinderen	Alle respondenten zijn zich ervan bewust dat een ouder invloed kan hebben op wat een kind zegt, bijvoorbeeld rondom een nieuwe stiefouder.
Valt ouders niet af in gesprek met het kind	Alle respondenten geven aan dat zij ouders niet afkeuren naar kinderen toe. Een van de respondenten zegt wel dat hij het gedrag af zou keuren

Laat ouders hun verwijten als zorgen formulieren	• Vier van de respondenten geven meteen aan dat zij ouders verwijten om laten zetten in zorgen • De vijfde respondent geeft aan dat deze wel ingrijpt alleen niet specifiek door ouders dit in zorgen te laten formulieren
Intrinsieke motivatie van ouders uit kind halen	Alle respondenten halen de motivatie van ouders uit de kinderen en door het gesprek terug te brengen naar de kinderen. • Twee van de respondenten geven aan ouders soms bewust even te laten strijden en dit dan als voorbeeld te nemen voor ouders, omdat kinderen dit ook zien
Beschouwt het kind als zijn informant en neemt wensen mee naar ouders	Alle respondenten brengen het gesprek terug naar het kind door de wensen van het kind door te laten klinken. • Een van de respondenten zegt zelfs dat een tekening van het kind meenemen iets is dat handig kan zijn hierbij
Alleen aan mailverkeer deelnemen als de andere ouder in de cc staat	Alle respondenten geven duidelijk aan dat zij mails zonder de andere ouder in de cc niet beantwoorden. • Een respondent geeft daarbij ook aan dat ze hier ook op let bij bellen. Ze slaat het nummer van de ouders op zodat ze niet per ongeluk opneemt.
Scheidingseducatie geven	Alle respondenten geven uitleg waarom het schadelijk is, alleen wel in variërende mate • Een van de respondenten is kort in de uitleg maar gaat wel het gesprek aan • Drie van hen zitten juist heel erg op de effecten op lange en kortetermijn op de ontwikkeling
Preventieve boodschap	Alle respondenten geven aan dat deze boodschap belangrijk is, maar dat het niet hun plek is om deze te geven aan het kind. Allemaal zeggen ze ouders voor te bereiden door dit te bespreken met hen.
Geeft ouders de ruimte om agendapunten in te brengen	Alle respondenten geven ouders deze ruimte, maar er wordt wel in verschillende mate gebruik gemaakt van een agenda. • Twee respondenten zegt heel expliciet de agenda te gebruiken omdat het anders een te groot gesprek wordt • Drie respondenten geven aan dit voorafgaand aan het gesprek mondeling te bespreken
Afspraken worden schriftelijk vastgelegd	Alle respondenten leggen afspraak in meer of mindere mate vast. • Alle respondenten gebruiken hier de mail voor • Een van de respondenten gebruikt hier ook de flappen voor en geeft aan dat het wel eens is voorkomen dat ouders deze wilden ondertekenen als houvast • Een andere respondent laat ouders deze afspraken om de beurt noteren en op de mail zetten naar elkaar
Houdt rekening met dat zorgsignalen niet direct zichtbaar zijn, omdat het kind in afweer is en de middenweg zoekt	Alle respondenten houden er rekening mee dat geen signalen niet perse betekend dat het goed gaat met het kind. • Twee van de respondenten halen hierbij loyaliteit aan als belangrijk punt,

	omdat het kind een middenweg zoekt.
Brengt het netwerk in kaart – en zet dit waar mogelijk in	Alle respondenten geven aan het netwerk op zijn minst in kaart te brengen. Zij moeten dit doen vanuit de Verve-methodek. • Twee van de respondenten kunnen concrete voorbeelden noemen van hoe zij het netwerk gebruiken
Heeft kennis van loyaliteit en de gevolgen hiervan	Alle respondenten noemen loyaliteit op één of meerdere punten in het gesprek en weten toelichting te geven hierop.
Vult niet in voor het kind, maar probeert wel betekenis te geven	Alle respondenten geven aan te toetsen of hun interpretatie klopt. Zij geven betekenis aan wat ze zien maar zeggen stuk voor stuk dat ze dit eerst zeker willen weten voor ze hierop gaan handelen.
Helpt het kind bij het begrijpen van zijn gevoelens en de situatie. Hierbij geeft hij waar nodig uitleg over wat er aan de hand is.	Alle respondenten geven aan dat waar dit in het gesprek nodig is dat zij dat doen, maar dat dit meestal niet hun rol is, omdat zij regisseur zijn en geen inhoudelijk hulpverlener.

Bijlage 5: Folder beroepsproduct

In deze bijlage is de eerste folder (figuur A) en de definitieve folder (figuur B1 en B2) te zien. De folder is eerst op opmaak aangepast en daarna nog in details gewijzigd zodat deze goed aan kan sluiten bij de wensen van Buro 155.

Oude folder

Ervaringen van wijkteamprofessionals

"Iedere wijkteamprofessional zou deze training moeten krijgen"

"Met vechtscheidingen werken is een specialisme, waar veel kennis voor nodig is"

"De map die we van Buro 155 hebben gehad gebruik ik nog regelmatig als naslagwerk als ik het even niet weet!"

"Doordat ik als nieuwe professional in het wijkteam de training kreeg in combinatie met coaching van Kim Buro 155 heb ik me nooit handelingsverlegen gevoeld in complexe scheidingen"

"Er was goede afwisseling tussen toepassing en theorie, zodat je niet de hele dag zat te luisteren. Dit vond ik prettig. De training was erg zinvol"

"Ik vond dat Anne en Kim goed konden aanvoelen waar jij in je traject zit. Als je moeite had met iets zagen ze dat en speelden ze daarop in."

Afstudeerders van Buro 155

Onderzoek
In de periode van januari 2018 tot en met mei 2018 is er door een student van de opleiding Maatschappelijk Werk en Dienstverlening onderzoek gedaan naar de training die Buro 155 aan 5 wijkteamprofessionals heeft gegeven.

Opbouw training
- Dag 1: Scheidingseducatie
- Dag 2 en 3: Aanleren van en oefenen met handvatten
- Vervolg: Coaching on the job en leerbijeenkomsten

Uitkomsten onderzoek

- Alle getrainde professionals noemen de training als middel dat heeft bijgedragen aan minder handelingsverlegenheid
- De geleerde handvatten blijven goed hangen na de training: het grootste gedeelte wordt toegepast in de praktijk
- Kennis van de handvatten en handelingsmogelijkheden zorgt voor meer zelfverzekerdheid in complexe scheidingszaken

Voor meer informatie
Bezoek www.buro155.nl

Anne Schoenmakers
06 18 83 89 55
anneschoenmakers@buro155.nl

Kim Leenders
06 48 95 31 56
kimleenders@buro155.nl

Training methodiek Complexe Scheidingen

Informatiefolder rondom de uitkomsten van onderzoek naar effectiviteit van de training

BURO 155
ZICHT OP JEUGDZAKEN

Afbeelding A: Conceptfolder

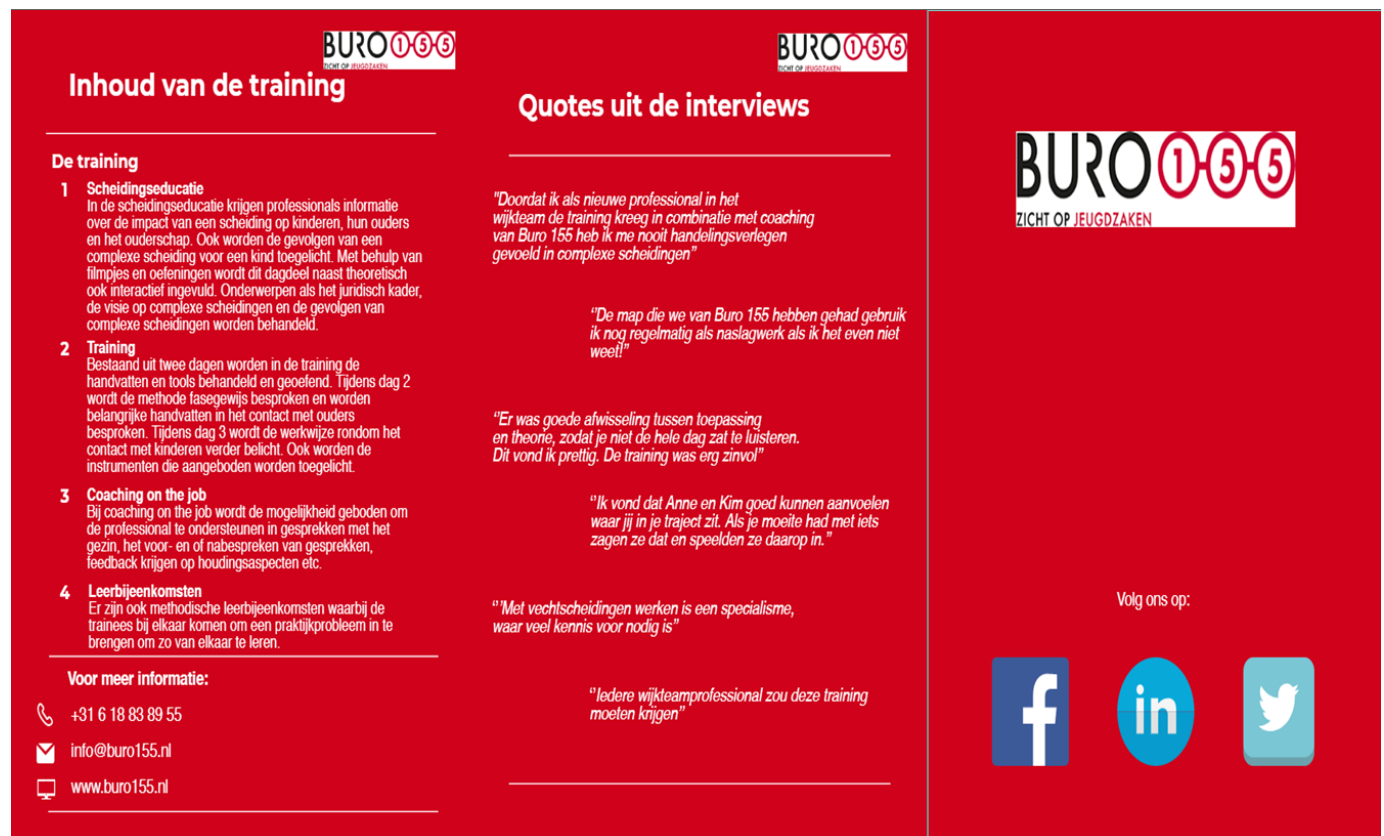
Z.o.z. voor de gehele nieuwe folder.

Nieuwe folder

Figuur B1: Definitieve folder, voorkant

Abbeelding 1 uit deze folder is afkomstig van Shutterstock (z.d.).

Figuur B2: Definitieve folder, achterkant